AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

ÇMEN AİLES

Bu Vatanın Evlâtları

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70e kadar herkesin gazetesi

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVII, Sayı: 297

Yazı işleri:
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

*

İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar:

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) : 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 52.00 lira

*

İlan şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak : 750 lira
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

*

İlân işleri :
Tel: 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel: 15221

Basıldığı Tarih : 5.4.1960
Fiyatı 125 Kuruş

Kapak resmimiz

Göçmen Ailesi

Çilekeşler

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Daha haftanın başında AKİSin telefonları durmaksızın işledi ve mecmuanın mutad günün hangi saatinde çıkacağı soruldu. Alâkanın sebebi C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönünün son maceralı seyahatinin en doğru ve eksiksiz tafsilâtının AKİS tarafından verileceği hususunda beslenen itimaddı. AKİS bu itimada lâyık olmak için elinden geleni yapmıştır. İnönüye iki AKİS temsilcisi refakat etmiş ve bunlar hadiselerin iç yüzünü öğrenmişlerdir. Onlar İnönünün civarında olup bitenleri tesbit ederken Ankaradaki AKİS muhabirleri başkentte neler olup bittiğini araştırmışlar ve pek tabii olarak bulmuşlardır. Haftanın ilk gecesi iki taraftan gelen notlar birleştirildi ve ayrı bir ekip, sabaha kadar çalışarak YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızın bu hafta çok geniş kısmını işgal eden "C.H.P." yazısını hazırladı. Okuyucularımız bu yazıda başka hiç bir gazetede çıkmamış havadisleri bulacakları gibi hadisenin manâsını ve mahiyetini de daha iyi kavrayacaklar, tarihi Kayseri seyahatinin hikâyesini tam olarak öğreneceklerdir.

Tabii, olup bitenler öğrenildiğinde herkes İktidarın nasıl olup ta bu derece büyük bir hataya düştüğünü kendi kendisine soracaktır. O sualin cevabı da "D.P." başlıklı yazımızdadır. İktidar Partisi içinde ve bilhassa bu partinin en yüksek çevrelerinde esen hava "D.P." başlıklı yazımızda anlatılmaktadır. Fakat daha da mühimi Budakoğlunun Menderese yazdığı mektubun meali ile Yardımcının Adalet bakanlığına getirilmesi sebebi bu hafta ancak AKİS okuyanların malûmu olacaktır.

*

Bu hafta kapak yazımız Türkiyenin en mühim meselelerinden birine, Göçmen Meselesine tahsis olunmuştur. SOSYAL MESELELER başlıklı kısmımızda pek çok sayıda vatandaşımızı alâkalandıran Göçmen işi bütün tafsilatıyla ve dramatik tarafıyla anlatılmaktadır.

Meselenin bir de politik tarafı bulunduğu hiç kimsenin meçhulü değildir. Göçmen vatandaşlar bir belirli zihniyet tarafından seçimlerin esaslı unsurlarından biri haline getirilmişlerdir ve istismar vasıtası olmaktadırlar. Bu arada iki cins propaganda yapıldığı gözden kaçmamaktadır. Gerçi aydın göçmenler işin farkına varmaktadırlar. Hele bundan evvelki seçimlerde girişilen denemeler ve manevralar pek çok göçmenin gözünü açmıştır. Buna rağmen propagandalara kulak verenler yok değildir.

Bunu düşünerek AKİS bu hafta vesika ve kat'i teminat vasıflarını taşıyan bir yazı yayınlamaktadır. 17. sayfamızda bulacağınız bu vesika, İsmet İnönünün el yazısıyla kaleme alınmıştır. Göçmenlere emniyet vermek isteyenlerin bu yazıyı kesip her göçmen ailesine okutması ve göçmenlerin bunu saklaması elbette ki faydalı olacaktır. İsmet İnönü, imzası tahtında ve kendi el yazısıyla göçmen vatandaşlara şu mesajı vermiştir:

Göçmenler vesilesi ile vatındaşlarımı insanoğluna hicap veren bir seçim propagandasından haberdar etmek istiyorum. Diyorlarmış ki; Halk Partisi iktidara gelirse göçmenleri geldikleri yere gönderecektir. Gene diyorlarmış ki, göçmenler Demokrat Partiye rey vermezlerse Demokrat iktidar onları vatan dışına sürecektir. Bu iki sözün Halk Partisine ait olan birincisi insanlıktan en az nasibi bulunan bir mahlûka bile utanç verecek kaba yalandır. İkincisi Demokrat iktidarın hiç bir zaman gücünün yetmiyeceği, başından büyük bir boş tehdittir.

Göçmenler bu vatanın hakikî evlâtlarıdır. Onların kılına kimse dokunamaz.

3 Nisan 1960 **İsmet İnönü**

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XVII, Sayı: 297

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

6 Nisan 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

C.H.P.

Birimiz ve hepimiz

Bu haftanın başında pazartesi günü, saatin öğleye yaklaşmakta olduğu bir sırada Ankaranın Şereflikoçhisar ilçesinin meydanına bakan bir binanın önündeki setten bir adam meydanı dolduran kalabalığa hitap ediyordu. Sırtında siyah bir palto, başında lâcivert şapka, boynunda bordo rengi atkı vardı. Setin kenarını teşkil eden taşlardan birinin üzerine çapraz oturmuş, bir ayağını öne sarkıtmıştı. Hayatından son derece memnun bir hali vardı. Neşeli bir edayla halka nasıl olduğunu, seçimlere hazır bulunup bulunmadığını sordu. Meydanı dolduranlar, sanki tek adammışlar gibi, iyi olduklarını, seçimlere hazır bulunduklarını bildirdiler. Taşın üzerinde çapraz oturan adam güldü: "Ben de böyle görüyorum. Ama onlar artık seçime pek hevesli görünmüyorlar" dedi. Meydanı dolduran kalabalık büsbütün neşelendi. Konuşma böylece, keyifli bir hava içinde bitti. Yirmibeş yaşındaki bir delikanlı edasıyla ve bir setin parmaklıklarına ilişip artık halkın ta içinde bulunduğunu her haliyle hissettiren adam bu sonbaharda 76 yaşını tamamlayacak olan İsmet İnönüydü. Muhalefet lideri bin macerayla dolu Kayseri seyahatinden dönüyordu ve etrafındaki gençler yorgunluktan, heyecandan, asap gerginliğinden, uykusuzluktan kendilerini bitap hissederlerken o -midesini de hafifçe bozmuş olduğu halde- dipdiri görünüyordu. Nitekim yüze yakın bir otomobil kafilesinin ortasında evine döndükten sonra traş oldu, hafif bir yemek yedi ve doğruca Büyük Millet Meclisine gidip Partisi Grubunun başındaki yerini alarak çalışmaya koyuldu. İsmet İnönüyü Meclis koridorunda gören bazı Demokrat milletvekilleri başlarını esefle sallamaktan kendilerini alamadılar. Ne biçim adamdı bu, yarabbi!

İnönü Şereflikoçhisarda halkla konuşuyor.
Yorulmayan adam

Gece gelen telgraf

Her şey, geçen haftanın sonundaki pazar günü, saatin sabahın dördünü gösterdiği sırada başladı. O saatte Mebusevlerindeki Ayten sokağın 20 numaralı evinin kapısı çalındı. Kapı biraz sonra uzunca boylu, toplu, saçları kısmen dökülmüş ama yakışıklı bir genç adam tarafından açıldı. Uykudan zil sesiyle uyandığı belliydi. Zili çalan postacı bir yıldırım telgraf uzattı. Telgraf İsmet İnönüye geliyordu. Kapıyı açan Erdem İlmen -İnönünün yeğeni ile evlidir ve o gece evde zarif eşi Mutlu. İlmenle birlikte tesadüfen, misafir olarak bulunuyordu- makbuzu imzalıyarak telgrafı kabul etti. Ancak, odasına çıktığında kendisini bir düşünce aldı. Güzel gözlü eşini uyandırdı, onunla istişareye koyuldu. Telgrafı almakla acaba hatâ mı yapmıştı? Şimdi. İnönüyü uyandırmak gerekiyormuydu? Belki de acele bir vaziyet vardı. Öyle ya, sabahın dördünde gelen bir yıldırım telgraf!. Misafir karı koca arpacı kumrusu gibi düşünürlerken Muhalefet liderinin kalkacağı saat yaklaşıyordu. İnönü saat altıda uyanacak, yedibuçuktaki motörlü trenle Kayseriye hareket edecekti. Fransız vodvillerini hatırlatan vaziyet, telgrafın İnönüye uyandığında verilmesinin kararlaştırılmasıyla neticeye bağlandı. Muhalefet lideri Kayseri valisi Ahmet Kınık -Malatyada İnönünün meşhur ve sakalet derecesine varan devâsâ heykelini diken validir- gelen, Yeşilhisar hâdiselerinin Kayseride uyandırdığı gergin hava yüzünden siyasi parti kongrelerinin tehir olunduğunu bildiren, karşılama törenlerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun kıyasıya tatbik edileceğini söyleyen ve zımnen "Gelmeyin!" manasını taşı-

yan meşhur telgrafı böylece saat altıda aldı. Okuduktan sonra yazı masasının üzerine fırlattı ve pek iltifatkar sayılmıyacak bir kelime mırıldanarak "Beni Said-i Nursi zannediyor galiba" dedi.

Hadisenin üzerinden sekiz saat geçmişti ki telgrafa imza koyan zat da, ona o telgrafı yazdırtan zevat da İsmet İnönünün Said-i Nursiden biraz farklı olduğunu ve müthiş bir hata işlemiş bulunduklarını acı acı farketmekten geri kalmadılar.

Vali ve milletvekilleri

İsmet İnönünün 3 Nisanda yapılacak Kayseri il kongresinde bulunacağı evvelden ilan edilmişti. Seyahat programı belliydi. Muhalefet lideri 2 Nisan günü Motorlu trenle Kayseriye gidecek, ertesi gün otomobille ve ya Niğde, ya Nevşehir üzerinden Ankaraya dönecekti. 4 Nisanda B.M.M. uzun tatil devresinden sonra açılıyordu. Seçim laflarının ortada dolaştığı sırada Muhalefet liderinin Mecliste bulunmasında zaruret vardı.

Fakat 2 Nisan günü, sabahın ikisinde, Kayseride hiç beklenmedik bir hadise cereyan etti. Vali Ahmet Kınık -Malatyada İnönünün meşhur ve sakalet derecesine varan devâsâ heykelini diken validir- C. H. P. il idare kurulunu vilâyet binasına çağırdı. Başkan Muzaffer Attaroğlu kongreye sunulacak raporu hazırlamakla meşguldü. İdare kurulundaki arkadaşları valinin bir tebliğiyle karşılaştılar. Vali, daha sonra İnönüye yıldırım telgrafla bildirdiği hususları C.H.P. nin Kayserideki mesullerine tebliğ etmek istiyordu. Fakat C.H.P. nin Kayserideki mesulleri "Kayserili" ydiler. Gülümsiyerek Vali beye bu saatte tebligat yapılmıyacağını, zaten tebligatın il başkanına yapılması gerektiğini hatırlattılar, başkanın nerede bulunduğunu da bilmediklerini söylediler. Ahmet Kınık -Malatyada İnönünün meşhur ve devâsâ heykelini diken validir- "Bir dakika" diyerek yandaki odaya geçti. Yandaki odada Kayserinin Demokrat milletvekillerinden bazıları vardı. Vali durumu onlara arzetti. Demokrat milletvekilleri ne yapması gerektiği hususunda valiye "faydalı tavsiyeler"de bulundular. Vali, tekrar C. H. P. lilerin bulundukları odaya döndü ve kendilerine İnönünün ziyareti vesilesiyle bir hareket olursa kanunların şiddetle tatbik edileceğini ifade etti. C. H. P. liler omuz silktiler. Ne hareket olacaktı? Bu vaziyet karşısında, C. H. P. liler vilâyetten ayrıldıktan sonra "Akıl akıldan üstündür" prensibine uygun bir işbirliği havası içinde vali ve Demokrat milletvekilleri İnönüye gönderilecek telgrafın metnini -yüksek makamlara gerekli haber verilerek- hazırladılar.

Demokrat milletvekilleri -aralarında Osman Kavuncu da vardı- İnönünün seyahati vesilesiyle Kayseriye sevkedilmişlerdi ve yalnız milletvekilleri grubunu değil, hadiselerin resmi seyrini de D.P. Genel İdare Kurulu azası sıfatını taşıyan Kamil Gündeş idare ediyordu. Nitekim, sonraları daha da gelişen hadiseler sırasında Kamil Gündeşin adı sık sık duyuldu, üstad sık sık ortalarda göründü.

Merakla beklenen karar

İnönü, yıldırım telgrafı okuduktan sonra C.H.P. Merkez İdare Kurulundaki arkadaşlarını evine davet etti. Onlar gelinceye kadar yıkandı, traş oldu, giyindi. Kayseri seyahatinden vaz geçmemeye azimli bulunduğu anlaşılıyordu. Arkadaşlarıyla kısa bir istişare yaptı. Bu nasıl işti? Elbette ki gidecek ve hâdiseleri yerinde tetkik edecek, Kayseride hakikaten bir gerginlik bulunup bulunmadığını görecekti. Vali kongreleri men mi etmişti? Pekala Kongre yapılmıyacaktı. C. H. P. nin boynu kıldan inceydi. Ama İnönünün -yahut her hangi bir vatandaşın- seyahat hürriyetinin tahdidi bahis mevzuu bile olamazdı.

Bu sırada büyük zevat Muhalefet liderinin kararının ne olacağını merakla bekliyordu. İnönünün evi önünde durmak ve İnönüyü takip etmekle vazifeli polis Chevrolet'si, içi birinci şube memuru dolu olduğu halde köşe başında etrafı kolaçan ediyor, gelip gidenleri telsizle alakalılara bildiriyordu. Chevrolet'den saat 7.15 de verilen haber yüksek zevatı hiç memnun etmedi. Valinin telgrafına İnönü aldırmamıştı bile. İstasyona gitmek üzere evinden çıkıyordu.

Cemal Göktan
Gedikin şahsi temsilcisi!

Hakikaten Muhalefet lideri Kayseri valisine bir cevabi telgraf yazdırtıp hareketinin manâsını kendisine bütün açıklığıyla bildirdikten,Yeşilhisar hadiseleri dolayısıyla valinin ithamlarını reddettikten sonra Kayseriye hareket ettiğini haber vermişti. Telgraf, İnönünün hareketini tâkiben yıldırım olarak postahaneye verildi. Bu arada Genel Merkezden Genel Sekreter Yardımcısı Orhan Öztrak ve arkadaşları Kayseriye İnönüden evvel varmak üzere otomobille yola çıkmışlardı.

Maceralı bir seyahatin başladığı anlaşılıyordu. Seyahatin bütün macerasını temin etme işini İktidar büyük bir cömertlikle omuzlarına almıştı.

Heyecanlı bir bölge

Motörlü tren tam vaktinde hareket etti. İnönü, katarın son vagonunda, sol tarafa bakan bir pencerenin kenarında, gidiş istikametinde oturuyordu. İl kongresinde yapacağı konuşmayı hazırlamıştı. Ama şimdi, daha mühim hadiseler çıkmıştı. Hem ne gamdı ? Bir hafta sonra, hadiseler müsaade ederse Samsuna gidecekti. Kayseride söylemek istediklerini orada söyleyebilirdi. Muhalefet liderinin, içine girdiği yeni maceradan zevk aldığı hissediliyordu. Adeta daha gençleşmişti. Önünde görünen mücâdele, İkinci İnönü zaferinin 39. yıldönümünün ertesi günü bu mücadelenin kahramanına eski devirleri hatırlatmıştı. Bir yandan manzarayı seyrediyor, bir yandan İktidarın işlemek üzere bulunduğu yeni hatayı gülümseyerek düşünüyordu. Her şeyi sükunetle karşılamak varken bu hiddet, bu şiddet, bu baştan büyük lâflara ne lüzum vardı?

Halk, ilk istasyondan itibaren Muhalefet liderine tezahürata başladı. Kalabalık kütleler yola çıkmışlardı. Tren durduğunda İnönü kendilerini pencereden selâmlıyordu. Hemen her yerde halk "Hürriyet! Hürriyet!" diye bağırdı. İhtiyarı vardı, genci vardı. Kadınlar ayrı bir yerde kümelenmişlerdi. Tren önlerinden geçerken Muhalefet liderini, şiddetle alkışlıyorlar, "Yaşa babamız" diye bağırıyorlardı. Yer yer karşılamalar göz yaşartıcı manzara oldu. Gençler pencereye tırmanıyorlar, kadınlar kümelerinden kopup İnönünün elini öpmek için hücum ediyorlardı. Heyecan görülmemiş haldeydi. Daha doğrusu, böyle bir heyecanı kafileye mensup

Kayseri vali muavini İnönünün karşısında
Mönüdeki yemek : Papara

bazı kimseler daha evvel de görmüşlerdi: 1950 nin arifesinde D.P. nin hürriyet vaad eden büyüklerine karşı gösterilen heyecan!

Çılbahda heyecana dekoratif bir renk ilâve oldu. Çılbah istasyonuna yaklaşılıyordu ki yolun kenarında beyaz ata binmiş bir süvari belirdi. Süvari elinde, rüzgârda dalgalanan altıoklu bayrağı taşıyordu. At dört nal gidiyor, trenin süratine ayak uydurmaya muvaffak oluyordu. Manzarada hakikaten efsanevi bir ton vardı. Süvarinin altındaki at, sanki D.P. iktidarının sonunu haber veren Apokalipsin beyaz atıydı.

Biraz sonra tren Çılbah istasyonuna girdiğinde efsanevî ton, yerini komik tona bıraktı. Peron, İnönüye coşkun tezahürat yapan pek kalabalık bir kütleyle doluydu. Sadece bir köşede, üzerlerinde D.P. rozeti taşıyan bir kaç kişi vardı. Ancak bunlar, muhtemelen Tevfik İlerinin hesabına uygun şekilde 1 Demokratın 20 Halkçıya bedel olduğunu ispat için elbiselerinin dört bir tarafını bu rozetlerle donatmışlardı. Buna rağmen sayıları o derece azdı ki 20 ile çarpılsâlar dahi Halkçıların sayısının onda birini bulacağa benzemiyorlardı. Zira, topu topu ve tastamam beş kişiydiler! Heyecan Kanlıca istasyonunda da devam etti. Kanlıcada bayraklı süvari yoktu ama kurbanlı köylüler vardı. Belediye, İnönüye kesilen kurbanların resimden muaf tutulacağını elbette ki ilân etmemişti. Buna rağmen fakir halk, kendi arasından para toplayarak İnönüye sevgisini göstermenin yolunu bulmuştu. Karasenirköylüler ise bir C.H.P. bayrağı ile gelmişlerdi ve coşkun tezahürat yapıyorlardı. Zaten birbirini takip eden istasyonlarda halk hep ayaktaydı. Bölgenin ayakta olduğunu sezmek için fazla hassasiyete lüzum yoktu ve D.P. nin buralarda yıkıldığını keşfetmek artık marifet olmaktan çıkmıştı.

Bu hava içinde, Himmetdede istasyonuna gelindi.

Zılgıt, zılgıt, zılgıt...

Tren, tıpkı öteki istasyonlarda olduğu gibi Himmetdedede durdu ama öteki istasyonlardakinin aksine bir türlü kalkmak bilmedi. Zaten gardan bir miktar geride durulmuştu. Pencerelerden köy görünüyordu. Bir köşeye renkli elbiseleri içinde kadınlar birikmişti. Önlerinde askerlerin bulundukları seziliyordu. Bir kadın kümeden ayrıldığında askerler tüfekleriyle onu diziye sokuyorlardı. Buna rağmen kadınlar avazları çıktığı kadar "Yaşasın İsmet Paşa.. Hürriyet.. Hürriyet" diye bağırmaktan geri kalmıyorlardı. Tren, durur durmaz, etrafta yer almış askerler tarafından sarıldı. Trendekiler, ne olup bittiğinden resmen haberdar değildiler. Ama hemen herkes bir hadisenin cereyan edeceğinden emindi.

Nitekim, duruştan bir kaç dakika sonra kahverengi elbiseli, gri şapkalı, ince sivri burunlu, en bariz vasfı sevimlilik olmayan orta boylu biz zat, arkasında kısa boylu, bedbaht edalı bir jandarma yarbayı bulunduğu halde vagona girdi ve İnönünün önüne geldi. Şapkasını çıkararak kendisini takdim etti: Kayseri vali muavini Şükrü Kenanoğlu! Yarbay ise, vilâyet jandarma kumandanıydı. İnönü, hiç bir sual sormadan vali muavinin kolunu tutup çekti ve kendisini pencereden bakmaya mecbur ederek kadınların halini gösterdi:

"— Şu manzaraya bak! Kadınları sarmışlar. İçlerinden biri tek adım atınca, tüfekle yerine iade ediyorlar. Ne var? Bunlar bomba mı taşıyorlar?"

Vali muavini bu hiç beklemediği hitap karşısında şaşırmıştı. Adeta kekeleyerek:

"— Paşam, size valinin bir tebliğini getirdim" dedi.

Paşa sordu:

"— Neymiş o?"

"— Efendim, sizin Kayseriye girişiniz vilâyet makamı tarafından mahzurlu görüldü. Bu bakımdan Ankaraya dönmeniz gerekiyor".

İnönünün yüzünün bir anda döndüğü farkedildi. Bütün hatları korkunç bir hiddet ifade ediyordu. Daha ağzını açmadan Şükrü Kenanoğlunun kül gibi olduğu görüldü. İnönü yerinden fırladı:

"— Ne hakla, diye haykırdı. Siz beni yolumdan nasıl alıkoyabilirmişsiniz? Hangi selâhiyetle? Örfi idare mi ilân edildi? Ben, Kayseriye gideceğim".

Vali muavini titrek, fakat azimli görünmeye çalışan bir sesle mukabele etti:

"— Gidemiyeceksiniz Paşam! Kat'i emir aldım. Sizi Kayseriye sokmayacağız".

İnönü gürledi:

"— Gidemiyeceğim ha? Gidip gitmeyeceğimi şimdi görürsün! Bu emir gayrıkanuni, gayrımeşru bir emirdir. Hiç kimsenin beni yolumdan alıkoymaya hakkı yoktur ve hiç kimse buna muktedir değildir. Kayseriye gideceğim".

Vali muavini, kendisine emir verenlerin kudreti hakkında yanlış teşhis koymuş bulunduğundan cakalı bir tavırla;

"— Gidemiyeceksiniz, Paşam. Tren kalkmayacaktır. Ancak Ankaraya dönebilirsiniz. Emir aldım" dedi.

İnönü vah muavinine ve jandarma komutanına son derece sert bir sesle:

"—Aldığınız emir gayrıkanunidir, gayrımeşrudur, diye tekrarladı. Uşakta da beni vurmaları için emir vermişlerdi. Ama oradaki idare amirleri, subaylar şerefli, haysiyetli kimselerdi. Bu emirleri dinlemediler".

İnce, sivri burunlu vali muavini özür dileyen bir sesle:

"— Emirde kat'iyet var paşam" dedi.

O zaman, Turhan Feyzioğlu atıldı:

"— İdare Hukuku okuduk, okuttuk. Size bütün ilkokul talebelerinin baş parmaklarının kesileceği emrini verseler ve bunda kat'iyet bulunduğunu söyleseler, infaz edecek misiniz?"

Anlaşılan vali muavini İnönüyü yolundan alıkoymanın ilkokul talebelerinin baş parmaklarını kesmeden daha kolay olduğunu sanıyordu. Biraz evvel İnönüye "Vali beyin bu sabahki telgrafınıza cevabıdır" diye uzattığı ve İnönünün açmaya dahi lüzum görmeksizin yırtıp suratına fırlattığı zarfın akibetinden dahi ders almadığı seziliyordu. Ee, İstanbulda da koca Ethem Yetkiner böyle bir muameleye maruz kalmamış ve sineye çekmemiş miydi? Üstelik, en sonda İnönünün değil, kendisinin söylediği olacak, İnönü Kayseriye gidemeyecekti ya!

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir)

Akis Dergisi yazı işleri Md.

28 Mart tarihli derginizde, şahsımla ilgili olarak tamamiyle hayali bir haber yer almış bulunmaktadır.

Bu haber tamamen asıl ve esastan aridir şöyleki: **1** — Seçim hakkında ne merakım ne de telaşım vardır. Basri Aktaşı evinde ziyaret edip seçim hakkında bilgi almaya çalıştığım yolundaki haber, uydurulmuştur. Sayın arkadaşım Basri Aktaş'ın evinin nerede olduğundan dahi haberim yoktur. **2** — Nevşehir'de seçim ibresi hiç bir zaman muhalefete teveccüh etmeyecektir. 1957 den daha da kuvvetli durumda olduğunu, Nevşehirin şuurlu ve uyanık seçmenleri, kendilerini darı ambarında zannedenlere zamanı gelince layık oldukları hakikat şamarını vurmak suretiyle isbat edecektir.

3 — Kavaklıdere Sporting kulübün umumi heyet toplantısında bulunmadığım ve o tarihte Nevşehir ve civarında gezide olduğum cihetle mezkûr toplantıda seçim hakkında söylediğimi kaydettiğiniz haber de ötekiler gibi tamamiyle hilafı hakikattir.

4 — (Basın hakkında iyi fikirleri bulunan) ifadesiyle yapmak istediğiniz tarizin nekadar isabetli olduğunu ve daima tekrar ettiğim (muhalefet basınının verdiği haberlerin yüzde sekseninin yalan) olduğu hususundaki kanaatimi bu vesile ile de isbat ve teyid etmiş olduğunuzdan dolayı müteşekkirim.

Nevşehir mebusu
Necmettin Önder

Bu sırada, yolun kenarında beklemekte olan iki taksi ile bir otobüsün İnönü ile arkadaşlarını Ankaraya götürmek üzere vilayet tarafından sağlandığını Şükrü Kenanoğlu ifade etmek ihtiyatsızlığını gösterdi. İnönü, alaylı bir tavırla:

"— Maşallah, dedi. Demek, vasıtaları da hazırlamışlar!"

Sonra, vali muavini ile talihsiz jandarma komutanını çekilip gitmeye, trenin hareketine mani olmamaya davet etti. Vali muavini ile jandarma komutanı çekilip gitmek zorunda kaldılar ama, trenin hareketine müsaade etmediler. Bu sırada katar hep kordon altındaydı. Ancak, vazife gören subayların bu vazifeyi İnönüyü muhafaza manâsına aldıkları, yoksa ona karşı bir harekete iştiraki asla hatırlarına getirmedikleri açık şekilde belli oluyordu. Nitekim şuştu. Bilhassa kadınlar son derece heyecanlıydılar. İnönünün ellerine sarılıyorlar, ağlıyorlar, "Bizi kurtar Paşam, bizi kurtar" diye bağırıyorlardı. Manzarayı gören genç subayların hepsinin gözleri yaşlıydı. Hepsi, aynı sıcaklıkla İnönüye bakıyorlardı. Herkes üzgün ve herkes bu hadisenin mesullerine karşı hiddetliydi. Trende Kayserinin eski D.P. milletvekillerinden biri vardı. Kendisini tanıyanlar yanından geçerken:

" —Ne diyorsunuz bunlara? Tasvip ediyor musunuz?" diye sordular.

D.P. li sabık milletvekili büyük bir açıkkalplilikle ve samimiyetle:

"— Asla, dedi. Tasvip etmiyorum, doğru bulmuyorum!"

Fakat gerek askerlerin, gerekse halkın İnönüye karşı tutumunun büyük makamları memnun etmediği anlaşılıyordu. Trenin sarılması vazi-

İnönü Moto-trenin makinist mahallinde
İş başa düşünce...

pencerenin önünden geçerken selâm veriyorlardı. Hattâ bir kaç tanesi gelip İnönünün elini öptüler. Muhalefet lideri, Kayseriye gitmeye azimli, oturup beklemeye koyuldu. Daha doğrusu, mücadeleye başladı. Katarı bir baştan ötekine katederek tıpkı kendisi gibi ve kendisi yüzünden seya hatlerinden alıkonmuş yolcuların sevgi, takdir dolu nazarları altında makine dairesine gitti, makinistten izahat aldı. Anlaşılıyordu ki bir arıza bahis mevzuu değildi. Büyüklerimiz koca bir treni hareketsiz kılmakla İnönünün Kayseriye gitmesine mani olabileceklerini sanıyorlardı.

Bu sırada, askerlerin munis ve müsamahalı davranışları sayesinde halk koparak akın halinde trene kofesi bir topçu kıtasına verilmişti ve kıtaya bir binbaşı komuta ediyordu. Binbaşının vazifesini anlayışı, değiştirilmesini gerektirdi. Binbaşı vazifesinden alındı ve yerine başka bir topçu binbaşısı, Selâhaddin Çetiner getirildi. Ancak aynı Selâhaddin Çetiner bir gün sonra İncesuda, İnönü kendisine "Ateş et emri verecek misin?" diye sorduğunda herkesin önünde şöyle diyecekti:

"— Ne münasebet, Paşam? Size ateş ettirmektense, kendime ateş edip intiharı tercih ederim."

Pazartesi günü ise Cumhuriyet şu haberi büyük başlıklarla ilân edecekti: "İsmet İnönü ile konuşan binbaşı mahkemeye verildi - Himmetdede istasyonunda verilen emri yerine getirmediği iddiası ile acele sorguya

İnönüyü karşılayan muazzam kalabalık
İşte radyo gazetesinin 4 bini!

çekilen binbaşı suçu görülmediği için serbest bırakıldı. İki üstteğmenin daha mahkemeye verilecekleri söyleniyor". Ancak, bu hâdiseden dolayı hiç kimse endişeye düşmedi, zira askeri kaza organlarının bu neviden "suç"lar hakkında kanaati tecrübeyle sabitti.

Motörlü tren tam üç saat Himmetdedede kaldı. Saat dört buçuğa yaklaşıyordu ki İnönü paltosunu giyerek trenden indi ve biraz yürüdü. İnce, sivri burunlu vali muavini ile bedbaht tavırlı jandarma komutanı bir binadaydılar. Fakat Topçu Binbaşısı Selâhaddin Çetiner ortadaydı. İnönü binbaşıyı çağırdı. Binbaşı geldi, selam aldı. İnönü:

"— Binbaşı, dedi. Burada karanlık tertiplerin hazırlandığından şüphe ediyor ve size durumu bildiriyorum. Bunu amirlerinize naklediniz ve tedbir alınız. Trenin burada bekletilmesinde hiç bir manâ yoktur. Alâkadar olunuz".

Binbaşı, tekrar selâm alarak "Baş üstüne Paşam" dedi. İnönü trene döndü. Trenden ayrılmaya asla niyetli bulunmadığı anlaşılıyordu. Aradan kısa bir müddet geçti. İnce, sivri burunlu vali muavini tekrar göründü. Bu sefer daha rahat bir hali vardı. Yol açıktı. İnönü Kayseriye gidebilirdi.

"Kat'iyet taşıyan emir" toz olmuştu.

Kütlenin şuuru

Tren bir saat içinde Kayseriye vardı. Daha katar istasyona yaklaştığında burayı dolduran muazzam kalabalığın tezahüratı başladı. Halk İnönüyü sabahtan itibaren bekliyordu. Muhalefet liderinin treninin Himmetdedede durdurulduğu, İnönünün Kayseriye gelmekten alıkonulmaya çalışıldığı, fakat Garp Cephesi Komutanının "Ben Kayseriye gideceğim" dediği şehirde duyulmuştu. Halk, sabahtan itibaren -zor kullanılmaksızın, ikna yoluyla- dağıtılmaya çalışılmıştı. Hele öğleden sonra teşebbüs büsbütün hararet kazanmış, İnönünün yolda tutulmasından faydalanılmak istenmişti. Fakat halk, yerinden kıpırdanmamıştı. Herkesin ağzındaki şuydu: Madem ki Paşa geleceğini söylemiştir, mutlaka gelecektir. Gerekirse sabaha kadar bekleriz! Halkın bu azmi, İnönünün treninin hareketinin başlıca sebeplerinden birini teşkil etti. Onbinlerce kişinin bütün bir gece ayakta durması alâkalıların hiç hoşlanmadıkları bir kâbus oluverdi.

Kayseri İnönüyü hakikaten pek az faniye nasip olan bir coşkunlukla karşıladı. Burada halkın yüz ifadesinde öteki yerlere nazaran bir fark vardı: Saatlerce bekletilmenin de verdiği hiddetle bütün çehreler son derece azimli, kararlı bir havaya bürünmüştü. Aslına bakılırsa önümüzdeki seçimlerde D.P. nin Kayseride bir şansı bulunmadığını herkes biliyordu. Ama kafalarında ufak bir şüphe muhafaza edenler dâhi o gün Kayserilileri gördüklerinde burada seçimleri C.H.P. nin kahir ekseriyetle kazanacağına dair kalıplarını memnunlukla basabilirlerdi.

Onbinlerce insan Muhalefet liderini istasyondan alarak büyük tezahürat arasında il binasına götürdü. İnönü açık bir jipteydi. Halk çılgınca alkışlıyordu. İl binasının önünde onbinlere yeni onbinler katıldı. Manzara muhteşem, binanın önü ta ilerdeki sokaklara kadar insanla doluydu. Caddelerden halk adeta akıyordu. Muhalefet lideri halka binanın balkonundan kısa bir hitabede bulundu, teşekkür etti, minnet ve şükranını söyledi, kendilerini Allaha emanet ederek dağılmalarını rica etti. Halk, inanılmaz bir olgunlukla kısa zaman içinde İnönünün arzusunu yerine getirdi. O muazzam kalabalık eriyen bir çığ gibi kayboluverdi. Böylesine disiplinli ve intizamsever bir kütleye rastlamak adeta imkânsızdı. Bu, Ahmet Kınığın -İnönünün Malatyadaki meşhur ve sakalet derecesindeki devasa heykelini diken validir- Kayseriye- koyduğu teşhisinin ne derece hatalı bulunduğunu açık şekilde gözler önüne serdi.

Kuvvet denemesi

O akşam İnönü, il başkanı Muzaffer Attaroğlunun evinde misafir kaldı. Son derece mesut ve bahtiyardı. Saadeti ve bahtiyarlığı Kayserililerin gösterdikleri azimden ileri geliyordu. Bu, bir cemiyetin olgunluğunun ifadesiydi. Kayseriliıer, her türlü müşkilâta rağmen dağılmamışlar, İnönünün geleceğinden emin, beklemişlerdi. Onların azmi, İktidarın inadını yıkmıştı. Eğer halk iradesini kullanırsa, önünde hiç kimsenin duramayacağı bir defa daha ortaya çıkıyordu. Saadet duymamaya imkân mı vardı? Hele bu olgunluğu senelerdir bu millete vermeye çalışan bir insan için?..

Ertesi sabah İnönü erkenden, kalktı, traş oldu, giyindi. Heyetlerle, bu

arada Yeşilhisardan gelenlerle uzun uzun görüştü. Yeşilhisarlılar meşhur hadise hakkında kendisine malûmat verdiler. Gelenler arasında hadisede yaralananlar da vardı. İnönü hadisenin hiç de vali tarafından anlatıldığı şekilde olmadığını anlamakta zorluk çekmedi. Vaziyeti görmüştü. Ankaraya dönebilirdi. Niğdeye uğrayacak, oradan başkente avdet edecekti. Saatin dokuzu geçtiği bir sırada otomobil kafilesi İncesu istikametinde Kayseriden ayrıldı.

Fakat bütün bunlar olup biterken Ankarada bazı kararlar alınmış, İnönünün Kayseriye girişindeki manâ D.P. büyüklerini dehşete düşürmüştü. Mutlaka bir kuvvet gösterisine lüzum vardı. Baksanıza, İnönü prestijinin son kertesine yükselmiş, efsane kahramanı haline gelmişti. Bir çare bulunmalıydı. Bir çare. Bu çarenin ne olduğu İncesuda meydana çıktı. İncesudan öteye geçmek yasak olunmuştu! Bunun manâsını hiç kimse anlayamadı. Ne oluyordu? Dört askeri vasıta İncesu köprüsünü kapatmıştı. Kayserinin ikinci vali muavini Kâzım Ataman -öteki payını almıştı- İncesudaydı. Kafilenin başındaki otomobiller köprünün önünde durdular. Milletvekilleri derhal vali muavinine gittiler. Kâzım Ataman kendilerine yeni bir "kat'i emir" tebliğ etti: İncesudan öteye geçmek yasaktı! Bunun sebebini de söylemekten çekinmedi: Ötede, Yeşilhisar vardı! Milletvekillerinden Turgut Göle, Turhan Feyzioğlu, Daniş Yurdakul güldüler. Paşanın Yeşilhisara gitmek niyeti yoktu ki.. Niğde yolu Yeşilhisardan geçiyordu. Orada kalınmayacaktı bile.. Bu ne evham, ne korkuydu? Fakat Kâzım Ataman, vali Ahmet Kınık -İnönünün Malatyadaki meşhur ve sakalet derecesindeki devâsâ heykelini diken vali- ile Ankaradan hususi surette gönderilen Emniyet Genel Md. maruf Cemal Göktanın Yurtiçi 5. Bölge Komutanı Tuğgeneral Kemal Çakın -bir ara tekaüt edilmiş, Bursada D.P. teşkilâtında vazife almış, yeni İktidar devrinde yeniden orduya kabul edilerek terfii sağlanmış ve general olmuştur- ile birlikte yolda olduklarını söyledi, onlarla görüşülmesini tavsiye etti. Hakikaten biraz sonra üç ahbap İncesuya geldiler. İncesuya, topçu kıtasının yanında bir başka birlik daha celbedilmişti: Bir Jandarma taburu, Ama alâka uyandırıcı taraf şuydu ki tabur Ankaradan gönderilmişti, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayına mensuptu! Ancak Cumhurbaşkanlığı Muhafız Jandarma Taburunun bütün subayları, assubayları ve erleri İnönüye karşı öteki arkadaşlarının besledikleri hislerin eşini beslediklerini ortaya koymakta zerrece gecikmediler. Topçu kıtasına ise gene Binbaşı Selâhaddin Çetiner komuta ediyordu.

Bütün gün bir yanda Turgut Göle, Turhan Feyzioğlu, Daniş Yurdakul diğer tarafta Ahmet Kınık -İnönünün Malatyadaki meşhur ve sakalet derecesindeki devâsâ heykelini diken vali-, Cemal Göktan ve Kemal Çakın arasında müzakereler, münakaşalar, söz düelloları cereyan etti. Resmi sıfatlı üçler hakikati milletvekillerine olduğu gibi anlattılar: Kendileri, İnönünün İncesudan öteye geçmesinde, hattâ Yeşilhisara gitmesinde hiç bir mahzur bulunmadığını, zaten böyle bir men kararının kanuni olmayacağını İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedike bildirmişlerdi. Ancak Dr. Namık Gedik İnönünün İncesudan öteye asla geçirilmemesini emretmiş, bunun bir Hükümet kararı olduğunu bilhassa bildirmişti. Turhan Feyzioğlu bu açıklama üzerine şöyle dedi:

"— Vali bey, yarın Dr. Gedik sadece Yeşilhisarda kongre yapılmasının menedildiğini, yol kesmenin sizin marifetiniz olduğunu söyler, açıkta kalırsınız. Tıpkı Uşak valisine emir verdiğini Dr. Gedikin, Et ve Balık Kurumu Umum Müdürüne emir verdiğini Ticaret Bakanı Hayreddin Erkmenin reddettiği gibi. Siz, Cemal Göktan, Uşak hadiselerinin müzakeresi sırasında Meclis balkonundaydınız. İçişleri Bakanının valiyi ve diğer mesulleri nasıl yalnız bıraktığını gördünüz. Aklınızı başınıza alın!"

İnönü otomobilde yemek yiyor
Piknik

Tartışmalar, milletvekilleri tarafından son derece ağır hitaplara kadar götürüldü. Cemal Göktana hem Fevzioğlu hem Göle sadece orada bulunmasının, Uşakta oynadığı rol yüzünden, İnönüye karşı bir suikast tertiplendiği şüphesini vereceğini ve bütün Türkiyeyi heyecanla sarsmaya yeteceğini hatırlattılar. Daniş Yurdakul şerefli idare amirlerinin omuzlarına düşen vazifenin ne olduğunu söyledi. Vali ve Göktan bir kaç defalar İçişleri Bakanını aradılar. Bakan da kendileriyle sıkı münasebet kuruyordu. Hükümet kararı kat'iydi. İnönü, İncesudan öteye bırakılmayacaktı.

Astar ve yüzü

İnönünün İncesuda yeniden durdurulduğu pek kısa bir zamanda Ankarada duyuldu. Az sonra bütün Türkiye hadiseden haberdardı. Herkes galeyan halindeydi. Civar vilâyetlerden ve Kayserinin merkezinden İncesu istikametinde bir akın başladı. Vaziyet vehamet kesbediyordu. Derhal İncesunun her tarafla alâkası kesildi. Dört bir taraftan İncesuya askeri kuvvet celbine girişildi. Büyük CMS'ler kıt'a nakline başladılar. Fakat Türkiye yerinden bir kere oynamıştı. Ankaraya telgraflar yağıyor ve alâkalılara gelen telgraflar hiç iltifatkâr cümleler ihtiva etmiyordu. Kayseride Kayseri çapında cereyan etmiş hadise şimdi Türkiye çapında tekrarlanıyordu. Memleket İnönünün etrafında sımsıkı kenetleniyordu. İşte bu sıradadır ki başkentte Başbakan Yardımcısı Medeni Berk ile C.H.P. Merkez İdare Kurulu üyesi Ferit Melen arasında telefon muhaverelerinin en alâka uyandırıcısı cereyan etti ve bu, tesbit olundu.

C.H.P. Meclis Grubu Başkan Vekili Fethi Çelikbaş Başbakan Menderesi aramış, fakat bulamamıştı. İçişleri Bakanı da ortada görünmüyordu. Bildirildiğine göre sadece Medeni Berk C.H.P. lilerle temas edebilirdi. Başbakan Yardımcısını Ferit Melen buldu. Melen, bu halin ne olduğunu sordu. Bu ne evhamdı? Berk, Menderesin yakınıydı. Kendisini evhamlârından kurtarmaya çalışmamalı mıydı? Başbakan Yardımcısı Başbakanın yağmur yağdığı için keyifli bulunduğunu söyledi, sonra ilâve etti:

"— Ama, bir kaç saatte bir bavul dolusu telgraf geldi. Bunları siz de okusanız sinirden ne yaptığınızı bilemezsiniz"

Telgraflar, İnönüye yapılan hareketi en sert lisanla protesto eden telgraflardı. Tabii bunların bir teki bile Radyoda okunmadı! Medeni Berkin açıklamaları bundan ibaret kal-

madı. Hemen hemen Kınık - Göktan ekibinin milletvekillerine bir "Hükümet kararı"nın bulunduğundan bahsettikleri sırada Medeni Berk Ferit Melene şöyle dedi:

" Hükümetin, İnönünün durdurulmasıyla bir alakası yoktur. Biz valiye, kendi inisiyatifi dahilinde lüzumlu bulduğu tedbirleri almasını söyledik. O kadar!."

Dili yutmamak, hakikaten kabil değildi.

Asılan barikatlar

Bu sırada İnönü, kurulan barikatların manasızlığını ve tesir derecesini pek açık şekilde ortaya koyan bir hareket yaptı. Muhalefet lideri, arkadaşları resmi sıfat sahipleriyle müzakere ederlerken otomobilinden inmemişti. Fakat İncesudan öteye bırakılmadığı haberi kendisine getirildiğinde indi ve ilk barikata doğru yürüdü. Köprünün üzerine dört GMC konmuş, önüne üç sıra asker dizilmişti. İnönü yaklaştı, askerlerin arasına girdi ve bir zamanlar zaferden zafere koşturduğu bu mert çocuklarının omuzlarını okşayarak kenara itti. Barikat bir anda açıldı. Herkes donup kalmıştı. Subaylar selâm duruyorlardı. İnönü, yavaş adımlarla

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir)

Karşılama için D.P. resmi daireler hususi teşekküller ve halk tarafından hazırlık yapılıştır. Sayın Menderes için kesilen kurban işi ile Belediyemizin ve askeri birliklerin alakası ve münasebeti olmayıp halk tarafından tedarik edilerek kesilmiştir.

D.P.
Kırıkhan
İlçe İdare Kurulu Başkanı
Cemil Ocakoğlu

kendisine menedilen yol üzerinde yaya ilerlemeye koyuldu. Arkasından gelenler de maniayı geçmişlerdi. Yarım kilometre kadar ilerde, bir tepenin üzerinde ikinci barikat vardı. Fakat onu aşmak için İnönünün yakına gelmesi gerekmedi. Beş metre mesafedeyken asker ikiye ayrıldı ve Paşaya yol açarak selâm vaziyeti aldı. İnönü sükunetini bozmaksızın geçti. Son derece dramatik bir an yaşandığını herkes farkediyordu. Herkes anlıyordu ki İnönü istese ta Yeşilhisara kadar, yolu kendisine kapatmakla vazifelendirilmiş askerin selâmı arasında gidebilecekti. Fakat Muhalefet lideri önünde barikat kalmayınca daha ileri gitmedi, orada bulunan bir pikabın içine girerek resmi makamların kararını bekledi.

Tayin ettiği istikâmeti değiştirtmeye hiç kimsenin kudreti yetmeyeçekti. Ama, Elbe adasından ayrıldıktan sonra Juan körfezine çıkıp kendisine karşı gönderilmiş kıtaların selâm resmi arasında ve iltihakı ile Parise yürüyen Napolyonun oyununu oynamaya en ufak bir hevesi yoktu. Bir tek silâh kullanmaya niyetliydi: Serbest Seçim. Şimdi yaptığı, haklarını korumaktan başka şey değildi. Ama -o gece Ürgüpte verdiği demeçte bunu belirtti- hayatı pahasına da olsa kanunsuz hiç bir tecavüzü ve müdahaleyi kabul etmeyecekti.

Dayanılmaz vaziyet

İnönü, tepenin üzerindeki pikapta oturmuş vaziyetin açılmasını beklerken bütün Türkiyede heyecan artıyor ve hadisenini yaratıcıları için dayanılmaz bir vaziyet hasıl oluyordu. Dört bir taraftan halk İncesu istikametinde yola çıkmıştı. İnönüye telgraflar yağıyordu. İstanbulda Üniversite gençliği adına Paşanın ihtiyacı varsa gençliğin derhal yola çıkacağı bildiriliyordu. İstanbul teşkilâtı Genel Merkeze telefon ederek 500 otomobilli bir kafilenin hazır olduğunu haber verdi. Başka bölgelerden de aynı neviden teklifler geliyordu. Bu sırada İncesuda, akın etmiş kalabalık yüzünden ekmek sıkıntısı başgösterdi. Gerçi İncesuya yollar kapatılmıştı ama, halk ile barikatı tutanlar arasındaki işbirliği akının devamına yetiyordu. Başbakanlığa gelen bir bavul dolusu telgrafı ise başka bavul dolusu telgrafların takip edeceği anlaşılıyordu. Memleketi derin bir heyecan sarmıştı. Bir gece evvel Ankarada Hukuk Balosunda bulunan gençler bile akıllarının İnönüde olduğunu Paşaya bir telgrafla bildirmişler ve izinde bulunduklarını haber vermişlerdi. Ankarada C.H.P. Genel Merkezinin de, gazete bürolarının da telefonları bir tek dakika boş kalmıyor, herkes haber soruyordu. Başkent yer yer oynuyordu. Bu alâka, bu fiili sempati herkesi şaşkına çevirdi. Hele her şeyin şuurlu şekilde cereyanı karşısında donup kalmamak imkânsızdı.

Akşam üzeri İncesuda C.H.P. milletvekilleri adına valiye yapılan bir müracat İncesu köprüsünde kurulan barikatların derhal kaldırılmasını sağlamaya yetti. Milletvekilleri şunu soruyorlardı: Meclisin açılışında bulunmak üzere Ankaraya giden Muhalefet lideri ile kırk kadar milletvekilinin yolunu kesmek selâhiyetini vali kimden alıyordu? Bunun cevabını derhal yazıyla bildirmesi lâzımdı. Vali, cevabını hemen yazdı: Ankara yolu kesilmiş değildi! Sadece, Yeşilhisara uğranılması mahzurlu görülüyordu! Yoksa, İnönü ve arkadaşları aynı istikamette yollarına devam edebilirlerdi! Mani yoktu ki...

İncesudaki barikat süratle kaldırıldı. İktidarın, üzerindeki yükten kurtulduğu hissediliyordu. İnönü ve arkadaşları hakikaten emsalsiz bir tezahürat arasında İncesudan halk tarafından uğurlandılar. Manialar bir defa daha yıkılmıştı. GMC'ler Yeşilhisar'la Ürgüp arasındaki dönemece yerleştirilmişti. İnönü, dönüp te bakmadı bile. Vakit geceydi. Meclis çalışmaları ertesi gün başlayacaktı. Orada, Tokat milletvekili Faruk Ayanoğluyu şahsi temsilcisi olarak Yeşilhisara gönderdi. Ayanoğlu derhal Yeşilhisara gitti, gerekli temasları yaptı. Ne yasak kalmış, ne tertibat dayanmıştı.

Hikayenin ibreti

İnönü akşamın sekizinde Ürgüpteydi. Gazetecilere bir demeç vererek hadiseleri nasıl gördüğünü anlattı. En mühim husus şuydu: Halk, haksızlığa karşı cephe aldı mı karşı taraf için dayanmak imkânı kalmıyordu. Muhalefet lideri hadiseden alınacak ibreti şöyle anlattı:

"Anlaşılmıştır ki, aziz milletimiz bir kısım vatandaşlara yapılacak haksızlığı bütün millete yapılmış gibi yüreğinde hissedip heyecanını açığa vuracak ileri insanlık merhalesindedir. Bu netice cemiyetimizin yükselmesi için büyük kıymeti haizdir. Bu vesile ile ifade edelim ki, bir tek vatandaşa karşı yapılan haksızlığı bütün millete karşı işlenmiş bir fiil sayarak ona göre davranmak Anayasanın verdiği bir hak, medeni bir cemiyet mensubu olmanın her vatandaşa yüklediği bir vazifedir. Hiç kimsede en ufak şüphe olmasın, ben Muhalefet lideri olarak bu hakkı sonuna kadar, kullanacak, bu vazifeyi vazifelerimin başında sayacağım. Seçimlerden evvel böyle olacaktır. Seçimlerde böyle olacaktır. Seçimlerden sonra böyle olacaktır. Vatandaşlarıma ehemmiyetle haber veririm ki, esasen azlıkta olan kanundışı partizanların mecalleri zayıflığın son haddine gelmiştir. Nihai kalıntılar vatandaş iradesi önünde tarumar olmak yolundadır."

İnönünün Bursa nutkundan itibaren -o konuşmasında millet iradesine boyun eğmemeye kalkışacakların başına dünyayı yıkacağını açıkca bildirmişti- takındığı tavrın cesaretini nereden aldığını ve neye dayandığını merak edenler İktidarın büyük hatası sayesinde Kayseri hadiseleri vesilesiyle meraklarını tatmin ettiler! Bu haftanın başında İnönünün dayanağının ne olduğunu görmemiş tek vatandaş yoktu ve her vatandaş bu dayanağın, dayanakların en sağlamı olduğu hususunda müttefikti.

İnönü havaya konuşmamıştı. Havaya konuşmuyordu.

D. P.

Kızdıran selâm...

Geçen haftanın sonunda cumartesi günü, saçları kısa kesilmiş, pardesüsünün yakası kalkık, sol kolunun altında hafif bir şişkinlik olan iri kıyım bir adam ihtiyatlı adımlarla Çankaya köşkünden Kavaklıdereye doğru iniyor, yürürken etrafını dikkatle kolluyordu. En ufak çıtırtıya bile kulak kesilen kısa saçlı meraklı vatandaş, arada bir arkasından ağır ağır gelen iki kişiye bakıyordu.

Biri kahverengi pahalı kumaştan dikilmiş pardesülü, orta boylu diğeri öbürüne nazaran daha uzun siyah pardesülü iki adam birbirine birşeyler söylüyorlardı. Arkalarından şahane bir Cadillac, iki kişinin adımlarına uygun bir süratle ağır ağır gelmekteydi. İki adamdan uzun boylusu konuşmaktan ziyade kısa boylusunu dinlemekte ve başıyla sözlerini tasdik ettiğini belirtmekteydi. Kahverengi elbiselisinin yüzünde manası pek anlaşılamayan garip bir tebessüm vardı. Diğeri ise bir nebze olsun gülmüyordu.

İki kişi bir ara yanlarına sokulan mavi Mercury markalı otomobildeki üç kişinin kendilerine selâm verdiğini gördüler. Kısa boylusu gülümsiyerek selâma mukabele etti. Uzun boylusu da selâma sadece başıyla mukabelede bulundu. Bir kaç saniye geçmişti ki, iki adamdan uzun boylusu kaşlarını çatarak yanlarından pek az uzaklaşmış mavi Mercury'nin içindekilere dikkatle baktı. Diğeri uzun boylusunu taklit etti. ikisi birden kaşlarını çatarak, dudaklarını büzdüler ve yollarına devam ettiler.

Çankayadan, Kavaklıdereye yürüyen iki kişiden kahverengi pardesülüsü Başbakan Menderes, diğeri de kudretli İç İşleri Bakanı Namık Gedikti. Evvelâ mütebessim bir edayla selamladıkları AKİS muhabirleriydi. Başbakan ve kudretli İç İşleri Bakanı Dr. Gedik Cumhurbaşkanlığı köşkünde yapılan önemli bir toplantıdan çıkmışlardı. AKİS'in üç muhabirine rastladıkları sırada kafaları bin bir şeyle meşguldü. Evvelâ o sıralarda C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü Himmetdede istasyonunda silâh zoruyla bekletiliyor ve Kayseriye girmesine mani olunuyordu. Saniyen Adalet Bakanı Esat Budakoğlu istifa etmişti. Salisen Adalet Bakanlığına Eski Devlet Bakanı ve 1960 bütçesinde D.P. sözcülüğünü yapan Celal Yardımcı getirilmişti. Bütün bunlardan başka yurt içinde gezide bulunan bakanlar Ankaraya çağırılmış, ancak Başkente henüz hiç biri dönememişti. İşte böyle önemli bir günde Başbakan ve kudretli İç İşleri Bakanının AKİSçilere rastlaması, Beyfendi için sevimli bir karşılaşma olmadı. Mamafih Menderes son günlerde -bilhassa topal devenin kurban edilmesinden bu yana- hu tip uğursuzluklara alışmıştı.

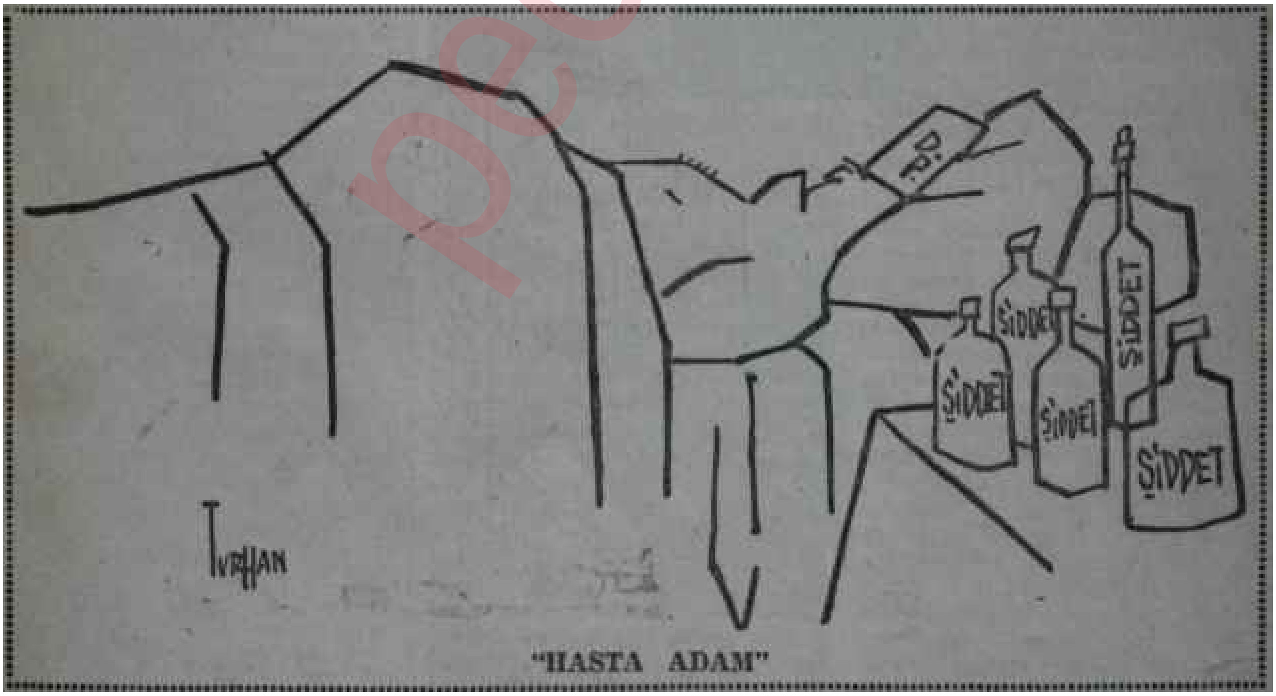
Menderes ve Dr. Gedik sohbetlerine devam ederek Kavaklıdereye doğru yürüdüler. Yolun dönemecinden sonra otomobile binerek Başbakanlık binasına gittiler.

Aynı anda Çankaya köşkünün Kavaklıdereye inen diğer yolundan sayın Bayar şehr inmeğe hazırlanıyordu. Toplantıda sayın Bayar da bulunmuştu.

Bu sırada karşıdan süratle gelen bir otomobil durdu. Siyah pardesülü Ankara Valisi Dilaver Argun, röleve şapkasını eline alarak koşar adımlarla Cumhurbaşkanının yanına geldi. Elini öptükten sonra ellerini bağladı ve sayın Bayarın söylediklerini dinledi. Daha sonra Sayın Bayar ve beraberindekiler şehre indiler.

Tereddüd devam ediyor..

Cumhurbaşkanlığı köşkünde yapılan toplantı birkaç meseleyle ilgili idi. Ama bu meselelerin birincisini Menderesin hayatının en önemli mevzuu haline gelmiş olan İnönünün seyahati teşkil ediyordu. Kayseri Valisi Ahmet Kınık İnönüyü şehre 50 kilometre kala durdurmuş ve Kayseriye giremiyeceğini bildirmişti. Tren bekliyor C.H.P. Genel Başkanı kanunun kendisine verdiği hakkı talepte ısrar ediyordu. Bekleyen trenle beraber Vali Kınık da Ankaradan gelecek haberi beklemekteydi. Beydendi ve toplantıda bulunanlar işin vehametini biraz geçte olsa anlamışlardı. İç İşleri Bakanlığının telsizi Kınıka gerekli emri verdi ve İnönü Kayseriye girdi. İkinci mesele Adalet Bakanının istifasıydı. Gerçi Esat Budakoğlunun son 3 ay içinde bu ilk istifası değildi. Bazı prensiplerin dışına çıkamıyan, doğru bulmadığı pek çok şeyin yapılmasını tasvip etmiyen -Basın Enstitüsünün meşhur tebliğine malûm cevabı vermesine rağmen- Balıkesir Milletvekili Budakoğlu birkaç

"HASTA ADAM"

E. Budakoğlu - C. Yardımcı
Halef selef

defa istifasını Menderese bildirmişti. Ancak bu istifalar şifahiydi ve parti disiplinini çiğneyip geçmek istemeyen samimi Demokrat Bakan Genel Başkanının iznini istemekteydi. İstifa talebi her defasında reddedildi. Kimisinde "Bütçe arifesindeyiz türlü söylentilere yol açar" denildi. Kimisinde "henüz sırası değil Esat, elbette bir şeyler düşüneceğiz" gibi laflar edildi. Budakoğlu istifa taleplerine verilen cevapları her defasında tebessümle karşıladı ve biraz daha beklemek, biraz daha sabretmek lazım geldiğine zor da olsa kendini inandırdı. Ancak işte bütçe bitmiş, İşte seçim sathı mailine girilmişti. Seçimler için Beyfendinin ve İç İşleri Bakanı Dr. Gedikin oldukça enteresan düşünceleri vardı. Bu projeler Budakoğlunun hem pek hoşuna gitmiyor, hem de faydasız buluyordu. Bu sebepten ötürü Beyfendiyi ve İç İşleri Bakanını rahat bırakmak, daha rahat çalışmalarını temin etmek gerekiyordu. Budakoğlu bütün bunları hesaba katarak istifaya kati olarak karar verdi. Üstelik bu defa yazılı olarak istifa edecek ve İktidarın Başına istifa sebeblerini açıklıyan bir de mektup yazacaktı. İki sahifelik mektubu kaleme aldığında Budakoğlu bir hayli rahattı. Mektupta herşeyi anlatmıştı. Hele Beyfendiye "Rahat çalışabilmesi ve son derece mühim bir Bakanlık olan Adalet Bakanlığının daha emin bir ele tevdi edilmesi lüzumunu" mektubunda izah ettiğinden dolayı bayağı rahatlamıştı. "Devam eden ve devam edeceği" gün gibi aşikar olan bir çok hadiselerde Budakoğlunun bu bakanlıkta kalması Beyfendi için oldukça zor bazı durumların hasıl olmasına yol açabilirdi. Adalet Bakanı mektubunda bunları da izah etti. Ama samimi bir Demokrat olan Balıkesir Milletvekili partisinin saflarında hizmete hazır olduğunu da ilâveden çekinmedi. Yeter ki, İktidarın Başı 1946 Demokratı gibi hareket etsindi.

Hakikat başka, politika başka..

Başbakan Menderes Budakoğlunun kendisine bir mektup gönderdiği haberini İstanbulda, mektubu ise aynı gece Ankarada aldı. Cuma akşamı İstanbuldan hareket etmeden evvel yakınları Beyfendinin Park Otelden ayrılmağa pek niyetli olmadığını hissediyorlardı. Bu yakınların Menderes hakkında hissettiklerinde yanılmalarında olsa olsa %10 ilâ 15 isabetsizlik olabilirdi. Demek ki Beyfendinin ani Ankara seyahatinin, pek çok sebebleri vardır. Bunlardan birini ve belki mühimlerinden birini Budakoğlunun istifası teşkil etti. Başbakan kendisine verilen mektubun içinde yazılanları tam olmasa bile kısmen bilmekteydi. Adalet bakanlığının vekâleten idare edilmesi hele bu sıralarda pek hoşa gidecek bir durum yaratmıyacaktı. Bir tâyin lazımdı. Menderes, Adalet işlerinde yakinen alakalı ve kendi yakınlarından birisini bulmakta gecikmedi. Celal Yardımcı hem eski bir bakan, hem iyi bir partici, hem itimat edilen bir arkadaştı! Tecrübeliydi ve Bakanlığı pekâlâ evirip çevirebilirdi! Üstelik o sıralarda İstanbulda bulunuyordu. Yardımcıyı davet etti ve meseleyi kendisine açtı. Eski Bakan, İktidarın Başının teklifini memnuniyetle kabul edeceğini ve hemen vazifeye başlamak üzere Ankaraya hareket edeceğini bildirdi. Aynı gece Beyfendi ve kudretli İç işleri Bakanı Dr Gedik de Ankaraya son zamanlarda pek fazla itibar edilen kara yoluyla hareket ediyorlardı. Budakoğlunun yapmayı reddedeceği pek çok şeyi Vatan aşkı" ndan tereddütsüz yapmaya hazır bir adalet bakanı işte bulunmuştu.

İşte, köşkte yapılan toplantı da evvelce hazırlanan Adalet Bakanlığı tayininin onaylanması ve radyoda ilân edilen istifanın hemen akabinde Yardımcının tayinini tesbit eden kararnamenin Cumhurbaşkanlığından çıkması, Beyfendinin ileri görüşü sayesinde böyle kolaylıkla halledildi. Hele Budakoğlunun istifasının Kayseri hadiseleriyle aynı günde ilânı şaheser bir politika oyunuydu. Nitekim, ertesi gün gazetelerde efkârıumumiye tarafından bir hayli tanınan Budakoğlunun istifası pek küçük bir haber şeklinde neşredildi. Üstelik diğer hadise bunu kapayacak kadar etrafı meşgul etmekteydi. İşin güzel olan tarafı Budakoğlunun istifasının hemen hemen hiçbir yerde yorumunun yapılmayışıydı. Kimse bu istifayı Kayseri hâdiselerine bağlamıyordu. -esasında tam manâsıyla alâkası yoktur- Kayseri hadiselerinden dolayı istifası lâzım gelen bir Bakan varsa o da İç İşleri Bakanı Dr. Gedikti. Böyle bir istifayı beklemekse biraz safdillik olacaktı. Beyfendi iyi bir politikacının yapabileceğini yapmıştı..

Yapmasak iyi olur..

Başbakan ve beraberinden ayırmadığı sevgili İç İşleri Bakanı Dr. Gedik uzun zamandır ayrı kaldıkları Başkente döner dönmez diğer Bakanların Ankaraya dönmelerini istediler. Gezide bulunan, nabız yoklayan ve halk oyunun hangi partiye teveccüh edeceğini inceleyen Menderes Kabinesinin Bakanları, Beyfendiye izahat vereceklerdi. Sonra seçime gidilip gidilmiyeceği hakkında Menderes bir karara varacaktı. Beyfendinin tereddüdü hâlâ zail olmamıştı. Büyük şehirlerde girişilen tüccar avı gerçi iyi neticeler vermişti. Tüccarlardan toplanan para seçimde büyük işler görecek yekuna ulaşmak üzereydi. Ama Menderes biliyordu ki, iş bununla bitmeyecek, üç - beş zengin

iş adamının bazı masum suçlarından dolayı V.C. ye iltihâk eden beş - on vatandaşın yanında koskoca bir Türk milleti başka şekilde düşünecekti. Meselâ geçen haftanın başında Hendekin, Şehitler köyünde yapılan D.P. ocak kongrelerinden birinde Beyfendinin son derece asabını bozacak cümleler ihtiva eden oy pusulalarına rastlanmıştı. Şehitler köyü sakinlerinden 7 demokrat vatandaş, idare heyeti seçimleri sırasında sandığa isim yerine üzerinde "Kuru palavraya karnımız tok.. Artık hürriyet istiyoruz" diye yazmış ve kıkır kıkır gülerek oylarını atmışlardı. Allahtan böyle küçük hadiseleri Beyfendiye duyurmamak için yakınlarının geniş bir faaliyeti mevcuttu. Bu yakınlar hattâ ellerinden gelse Rockfeller gibi, sırf Beyfendi için hususi bir gazete çıkaracak ve V.C. ye iltihakların astronomik rakamlarıyla gazetenin birinci sahifesini süsleyeceklerdi. Mamafih D.P. borazanlarından Zafer ve Havadis aynı şeyi tam olmasa bile son günlerde yapmağa çabalıyorlardı. Diyarbakırda D.P. ye iltihak eden 7 bin kusur vatandaşın haberi bu gazetelerde oy pusulalarında "Hürriyet isteyen" vatandaşlarının ocak kongresiyle aynı güne rastlıyordu.

Menderesin İzmire alel acele giden ve tetkiklerden sonra Park Oteldeki ikinci başbakanlık dairesinde uzun uzun konuştuğu Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı -F.B. gençlik kulübü başkanıdır- Medeni Berkle yaptığı konuşma bir hayli ümit vericiydi. Berk İzmire sessiz sedasız gitmiş, gitmeden bir gece evvel emniyet müdürüne telefon ederek karşılama yapılmasını istemediğini bildirmişti. Bu gelişten İzmirde en fazla sevinen Faruk Tunca oldu. Askerlik meselesiyle başı adamakıllı dertte olan İzmirin Demokrat Belediye Başkanı bayağı ümitlendi. Vali Hadımlı ile olan gerginlik bu suretle ortadan kalkacaktı. İşleri belki düzelebilecekti. Ancak Tuncanın biraz iyimser olduğu ve Medeni Berkin kendisinden ziyade İzmirde tüccar avına geldiği, Bakan şehre iner inmez anlaşıldı. Başbakan yardımcısı evvelâ Vilâyet konağına gitti. Orada ertesi gün ESHOT Umum Müdürlüğünde bir toplantı yapılacağını ve bu toplantıda Osman Kibarın muhakkak hazır bulunmasını istediğini söyledi. Başbakan Yardımcısı aldığı direktif üzerine dağılan takımı toparlamağa çalışıyordu.

Ertesi gün, ESHOT Umum Müdürünün yeşil rengin hakim olduğu mükellef döşeli odasında rahat koltuklara gömülenler arasında D.P. den hizipçilik yaptığı iddiasıyla muvakkaten ihraç edilmiş Osman Kibarda vardı. D.P. bozulan makinelerini bir zamanlar kullanılmaz diye attığı yedek parçalarıyla takviyeye çalışıyordu.

Medeni Berk
Terledi

Bakan evvelâ sadık Demokrat Belediye Başkanı Faruk Tunca ile Osman Kibarı barıştırmakla işe başladı. Canım bunların yaptığı çocukluktu. Aynı idealin peşinde koşan adamlar böyle mahalle çocukları gibi kavga edip bozuşurlar mıydı? Üstelik vaziyet hiçte eskisi gibi değildi. Şimdi birbirine sıkı sıkıya sarılmak gerekirdi. Kibar ve Tunca öpüşerek barıştılar. Her iki tarafta öpüşürken biraz ısırılmaktan korkar gibi ihtiyatlıydı.

Osman Kibar
Takviye

Bir gün evvel Medeni Berkin kahve tiryakisi ve halis kahve meraklısı olduğunun ESHOT Umum Müdürüne bildirilmesiyle alel acele temin edilen, nefis kokulu, bol köpüklü Brezilya kahvesinden yapılmış ve şatafatlı fincanlara konulmuş kahveler geldiğinde iki eski rakip adeta samimi birer dost olmuşlardı. Bu manzarayı görenler Medeni Berkin Carnegie'nin "dost kazanmak sanatı" adlı eserini iyice okuduğunu anladılar. Daha sonra samimi Demokrat dostlarla Göl Gazinosunda bir yemek yenildi. Toplantı oldukça erken sona ermişti. Bundan ziyadesiyle memnun olan da maç hastası ESHOT Umum Müdürüydü. O gün İzmirde Beşiktaş - İzmirspor maçı yapılacaktı.

Ertesi, daha ertesi günler, Osman Kibarın tavassutuyla İzmirin zengin iş adamlarıyla müzakerelere hasredildi. Kibar çok yakınen tanıdığı iş adamları hakkında Bakana geniş bilgi verdi. Üçüncü günkü toplantıda İzmirlilerin çok yakından tanıdığı bir zat bulundu. Bu C.H.P. li olarak bilinen ancak şimdilik D.P. li olan İş Bankası Umum Müdür Muavini Cemil Atalaydı. Atalay Ankaradan çağırılmıştı. Ne için getirildiği pek bilinmiyordu. Bilinen bu şahsın epey dir. İzmirde D.P. adına tüccardan para topladığı ve toplanan paranın 2 milyon liraya yaklaştığıydı.

Hadiseler, yakında İzmirde de bazı iş adamlarının D.P. ye iltihakının vuku bulacağını göstermektedir. Ancak bunun ne zaman olacağı henüz bilinmemektedir. Hattâ bu işten Beyfendinin vazgeçmesi bile mümkündür. Zira geçen haftanın sonlarında Başbakanlık koridorlarında dolaşan ve sık sık ağızlarda sakız edilen cümle "Seçimleri geciktirsek mi" cümlesidir.

Af her şeyi örter..

Beyfendinin tereddüdünü giderme babında yanından hiç ayırmadığı sevgili İç İşleri Bakanının Doğu illerine yaptığı seyahatin muhasebesi de faydalı oldu. İç İşleri Bakanı Dr. Gedik Doğu illerinde yaptığı gezide Valilerle bilhassa meşgul olmuştu. Her ilin Valisiyle hususi olarak konuşmuş ve kendilerinden etraflı malûmat almıştı. Gedik bu arada Valilere bazı tavsiye ve nasihatlarda bulundu. Tavsiyelerin başında yapılması istenilen, fakat karar verilememiş olan seçimlerde tutulacak yoldu. Kudretli İç İşleri Bakanı idare amirlerine bu seçimde ne kadar büyük vazifeler düştüğünü bir bir anlattı. Dikkat

edilmeliydi. Patırtıya gürültüye mahal verilmemeliydi. Yapılan her şey sükûnetle ve kimsenin rahatı bozulmadan, huzuru kaçırılmadan yapılmalıydı. Gezi sırasında İç İşleri Bakanı Valilere bir de müjde verdi. Seçimlerden sonra umumi Af çıkarılacaktı...

Ne var ki bütün bunlar Beyfendinin gördüğü bazı hakikatlerin yanında tereddüdünü tam manâsıyla gidermeğe yaramamaktaydı. Bu bakımdan geçen haftanın sonunda "seçim âvâzeleri" oldukça kısık sesler haline geldi ve hattâ bir ara tamamiyle söylenmez oldu. Bu konu da esasen pek fazla bir şey söyleyemeyen D.P. milletvekilleri bütün dikkatlerini iktidarın Başının bu mevzuda yakın ve uzak söyliyeceği bir kaç kelimeye teksif ettiler. Bazıları ise artık saklamağa lüzum görmeden durumu açıkça söylediler. Bunlardan en açık gönüllüsü İstanbul Milletvekillerinden Halûk Nihat Pepeyi idi ve kaderine rıza göstermiş gibi bir hali vardı. "Seçim var mı" şeklindeki suallere omuzlarını kaldırarak:

"— Buna Başbakanımız karar verir. Biz D.P. grubu olarak kendisine candan bağlıyız. Eğer seçim yapmağa karar vermişse biz karışmayız" dedi.

Uğurlu Perşembe..

Ankaraya cumartesi günü geç vakit dönen İktidarın Başının Seçim mevzuundaki kararının bir müddet daha uzayacağı açıkça belli oldu. Gerçi, Devlet Malzeme Ofisi seçim beyannamelerini bastırmıştı. Gerçi bir iktisadi devlet teşekkülüne verilen "Kalkınan Türkiye" adlı ve D.P. nin mucizevi eserlerini bir bir resimlerle ortaya konan bir propaganda takvimi basılmıştı. Ama vaziyet gösteriyordu ki, kâğıt üzerindeki parlak lâflar ve resimler, boğulacak hale gelmiş seçmenin derdini halletmeğe kâfi değildi. Nitekim komisyondan çıkmış, Meclis Matbaasında basılmış hazır bekleyen seçim kanunu tadil teklifleri bu haftanın başında yeni den açılan B. M. M. nin gündemine ithal edilmedi.

Savcılık eliyle aldığımız tekziptir.

Avukatlar

29/3/1960 tarihli A

kis mecmuasında, hakkımda yazdığınız yazıları esefle okudum. Şahsımı hedef tutan indî, garazkâr olduğu aşikâr olan bu üçüncü yazınızı da tekzibe değer görmeyebilirdim. Cüretinizi gittikçe arttırmanız cevaba başlıca mesnet olmuştur. 1951 senesinde pek çok kimsenin C.H.P. den ayrıldığı zamanlarda C.H.P. ye girdim. Cebeci İlçe İdare Heyeti AzaSı, aynı İlçe Başkanı, Ankara İl Haysiyet Divanı Başkanı olarak partide fiilen çalıştım. 1957 seçimlerinde memleketim olan Konyadan yoklamaya girerek aday oldum, üç seneden beride Ulus gazetesinin Avukatı olarak vazife görmekteyim. Saydığım vazifeler benim C.H.P. li olmak şerefimin yanında birer hiçtir.

Tekzibin asıl konusu olan Ankara Barosu Reis Vekilliğine, balotajsız idare heyetine, ittifakla Başkan Vekilliğine seçilerek vazife ve mesuliyet deruhte etmiş bulunmakta idim. Bu ne mashariyettir siz bilemessiniz. Tarafsız avukatların reyleri, muhalif arkadaşların reyleri ve D.P. li arkadaşların reyleriyle.

Başbakanın himayesinde yardımlaşma sandığı için balo yapmak teklifi bu sandığın müdür vekili tarafından teklif edilmiş ve balo komitesinin üçü C.H.P. li biri tarafsız üyeleri tarafından kabul edilmiştir. Aynı gün Baro İdare Heyetinin dördü C.H.P. li beşi tarafsız bir tanesi demokrat olan azaları tarafından tasvip ve kabul edilmiştir. Baronun sadece bir üyesi toplantılara gelmediği halde Balin otelinde himaye keyfiyetine sonradan itiraz etmiştir.

Her şey aklıma gelirdi de, her zaman basına yardımcı olduğum halde kuru iftiraya maruz kalacağım aklıma gelmezdi. Ben C.H.P. ye kanla bağlıyım, canla bağlıyım, sıhrî akraba değilim. Siz C.H.P. li değilsiniz düne kadar da demokrattınız, bu gün de dün de C.H.P. li olanların şevklerini kırmak isteyen V.C. ye benim gibi C.H.P. liler alet olmazlar. Baroya üçüncü defa arkadaşlarımın pek büyük teveccühleriyle seçildim. Düşündüğüm menfaat Baronun yardımlaşma sandığının menfaatidir. Şahsi menfaatini düşünenler çoktan otomobil sahibi ve apartman sahibi oldular. Ben naçiz bir avukat olarak en az yirmi kıymetli avukat arkadaşımı C.H.P. ye kayıt ettirdim. Son olarak bayram günlerinde pek çok dedikoducu keyif çatarken ben memleketim olan Akşehirde, Tuzlukcu nahiyesinde, Subatan köyünde ve Apsarı köylerinde çalışıyor, vazifelerimizin ehemmiyetini anlatıyor, yaklaşan seçimlerde aday olsam da olmasam da seçimlerde C.H.P. lilerin yanında olacağımı bildiriyordum. C.H.P. liler İnönünün etrafında vazife duygusu içindedirler, onları parçalamak isteyenlere asla yer ve yüz vermiyeceklerdir. Selamlar.

Avukat Muhittin Kılıç

Namık Gedik
Asayiş berkemâl

Beyfendinin İstanbulda imar sahalarını dolaşırken aklına yeni ve enteresan bir fikir gelmiş olabilirdi. 1957 seçimleri Sonbaharda yapılmış ve kazanılmıştı. Hem de ne şartlarla, ne şartlarla... Ne şartlarla canım, yoklar kuyruğunun şehirlerde salkım salkım döküldüğü, D.P. içinde hizipçiliğin alabildiğine arttığı ve D.P. teşkilâtının tatlı bir rahavete kapıldığı şartlarla tabii. Şimdi bunların hiçbiri yoktu. Vitrinler yanına yaklaşılması 220 voltluk cereyan kadar tehlikeli olmasına rağmen tıklım tıklım doluydu. D.P. içinde Allaha bin şükür hizipçilik diye birşey kalmamıştı. -Zira, D.P. diye bir şey kalmamıştır, ki.. -üstelik teşkilât, Allah için dişini tırnağına takıyor, çalışıyordu. Yoksa Beyfendinin karşılama törenlerine o kadar adam bulmak nereden mümkün olurdu. Bu dinamik D.P. teşkilâtıyla dolu D.P. kasasının marifetleriydi. Demek ki Sonbaharın bir hikmeti, bir uğuru vardı. Seçimler Sonbaharda yapılsa sanki ne olurdu? Bu mevsim belli ki uğurlu bir mevsimdi. Beyfendi -Topal deveden sonra uğura olan itikadı artmıştıruğurlu mevsimde seçimi yaparsa belki kaybetmezdi. İşte bunun içindir ki İktidarın Başının Seçim mevzuunda ağzını bıçak açmıyordu. Çünkü yakınları biliyorlardı ki Medeni Berk İzmirde bu hususta katiyete yakın bir söz söylemiş, sonra Menderesin hiddetinden kurtulmak için hayli sıkıntı çekmişti.

Tereddüd, D.P. milletvekilleri için oldukça eğlenceli bir mesele haline geldi. Geçen haftanın ortalarında bilaistisna bütün D.P. li milletvekilleri Spor - Totodan gayrı Seçim - Toto oynamağa başladılar. Ancak bahis, seçimin kazanılıp kazanılmıyacağı -onu nasılsa kestiriyorlardı- üzerine değil, Beyfendinin karar verip vermiyeceği üzerineydi.

Göçmenler

Acı gerçeklere doğru

(Kapaktaki aile)

Geçen Şeker Bayramının birinci günü, İstanbulda hava günlük güneşlikti. Bütün sokaklar, meydanlar ana baba günü gibiydi. Otomobiller, otobüsler, dolmuşlar, bayramlıklarını giymiş binlerce İstanbulluyu oradan oraya taşıyordu. Bu kalabalık, bu gürültü içinde bir taksi Taşlıtarlaya doğru hızla yol alıyordu. Taşlıtarlaya yaklaşıldıkça, çamurlara bata çıka, toz bulutlarını yara yara ilerlemek gerçekten zor oluyordu. Çevredeki fabrikaların dumanlarından kurum yağıyordu. Haliç sularının ağır, dayanılmaz kokusu her tarafı sarmıştı. Yolların, yağmurda Prut bataklığından beter, yazın boğucu sıcağında da bir toz denizi hâline geldiğini tahmin etmek hiç de güç değildi. Lâğımlar, yolların kıyısını takib ederek, derecikler hâlinde akıyordu. Açık lâğımların yanı başında küçük çocuklar lâğım suyu karışmış çamurların içinde oynuyorlar, heykeller yapıyorlardı. Taksi, müşterileri ni bir kahvenin önünde indirdi, döndü gene bata çıka gitti. Yollar bayramlık elbiselerini giymiş kadınlı erkekli, küçüklü büyüklü Taşlıtarlalarla doluydu. Asfalt bozması ana yollarda basma entarili, mantolu kadınlar, örgülü saçlı uzun etekli kız çocukları, uzun ceketli erkekler dolaşıyordu. Türk filmleri oynatan bir sinemanın afişi önünde, erkek ceketinden bozma bir tayyör üstü ile ekose kısa eteklik giymiş, yarı mahcup, yarı işveli genç kızlar, lâcivert bayramlık elbiselerini giymiş meydandaki kahvenin önünde, durup etraflarına bakınan delikanlılarla bakışıyorlar, gizliden gizliye gülüşüyorlardı.

Bu arada, ütüsüz, açık kahverengi pantalonlu, pek çalımlı bir adam, kalabalığı yararcasına geçip, üstünde D.P. Ocağı yazılı bulunan bir kahveye girdi. Onun girdiğini gören biri: "Gecekondularını gene 10 ar bine satıyormuş! Ana Caddenin en güzel yerinde Belediyeden ruhsat almadan üç katlı bir bina dikmiş.." dedi. Dedi ama bunu yanındakinin kulağına fısıldar gibi söyledi. Belli ki, bu çalımlı adamdan çekmiyorlardı. D.P. tabelâsı asılmış kahvenin uzağında daha serbest insanların oturduğu, mütevazı, küçük bir kahve daha vardı. Taksiden inen iki adam bu kahveye girdiler. Burası Bulgaristan -kendi tabirleriyle Bulgarya- göçmenlerinin uğrağıydı. Kahvenin sahibi gelen bu iki misafire, ısrarla itina ile demlediği çaydan ikram etti. Kahve tertemizdi.

Serhat çocukları

Dertlerini anlatmakta hiç güçlük çekmiyorlardı. Çekingen değillerdi. Tam bir açıklık ve isabetle meselelere parmak basıyor, davalarını cesaretle savunuyorlardı. Misafir iki adam göçmenlerin yaşadıkları yerleri görmek istediklerini söylediler. Göçmen evlerinin bulunduğu tarafa doğru, asfalt bozuntusu bir yoldan yürümeğe başladılar. Sonra birden yol bitti. Bahçelerin içinden geçerek bir eve girdiler. Bulgarya göçmeni ne yapmış yapmış, bu dille tarifi güç mezbelenin ortasına bir temizlik incisi oturtmuştu. Her taraf pırıl pırıldı. Tahtalar gıcır gıcır silinmiş, sakız gibi olmuştu. Misafir odası sedirlerle döşeliydi. Yaşlı ana, misafirlere yatak odasını da gösterdi. Değme zengin evinde böylesine beyaz çarşaf görülemezdi. Misafir iki adam mis gibi bir sabun kokusu içine girmiştiler. Hayretle birbirlerine baktılar.

Taşlıtarlada çamurlu yol

Geçen pişman, geçmeyen pişman

Sonra yaşlı ana anlattı: "A be evlâdım!" neye mi geldik buracıklara? A be o Bulgar kahpesi, o komünist kahpesi bizi yuvacıklarımızdan etti de geldik biz vatancığımıza. Çırpınır dururuz buracıklarda. Ama şükürler olsun, Türkiyadayız ya!"

İki misafir adam, mezbelenin içinde açılmış bir gül gibi duran evden, yaşlı ananın hoş sohbetini ve mis gibi sabun kokusunu tatlı bir hatıra olarak saklamak kararıyla ayrıldılar. Başka bir kahveye gittiler. Burası, "Sırbiya" göçmenlerinin uğrağıydı. Sahibi 20 gün önce anavatana dönmüş Nusret Y... eski soyadiyle Mukoviç. Daha Türkçeyi bile güç anlıyordu. Kahvedekiler hep Makedonyalı ve Yenipazarlı. Bosnadan gelmiş olanlar pek azdı. Çoğu Türkçeyi yeni öğrenmeğe başlamışlardı. Ama, şayanı hayret derecede Türklük şuurları vardı. Asırlarca hükmettikleri Slav uşakları onları ezmeğe başlayınca boyun eğmemişler, benliklerini kaybetmemenin çaresini, eski geleneklerine ve âdetlerine bağlanmakta, karşılıklı dayanışmada, Ayyıldızlı bayrağın dalgalandığı anavatana taassupların en asiliyle inanmağa devam etmekte bulmuşlardı. Ellerinden topraklan alınmış, içlerinde yıllarca hapiste yatanlar olmuştu. Mallarını yok pahasına satmışlar, savmışlar, hâttâ bırakmışlar, anavatana sığınmışlardı. Çoğu fabrikalarda işçiydi. "2,5 sene önce iş daha çoktu. Şimdi hem iş bulmak zor, hem bir işe girince vaktiniz ne zaman koyulacağınızı düşünmekle geçiyor" diyorlardı. Bir tanesi duvarcı kalfasıydı. O öbürlerine nisbetle hâlinden bir az daha memnundu. İş imkânları azalmış ama, muayyen bir işverene bağlı olmadığı, götürü iş yaptığı için, ne de olsa o kadar güçlükle karşılaşmıyordu. Ama, ah! şu hayat pahalılığı! "Türkiyadayız ya! Gerisi nasıl olsa düzelir!" Sözlerini hep böyle bi-

tiriyorlardı.

Herşey bir yana.. Türkiyede olmak

Bu "Türkiyada olmak" sevinci bütün göçmenleri sarmış. Türk hâkimiyetinin Balkanlardan yavaş yavaş gerilemesiyle Türklüğü Tuna boylarında kurmuş olan mağrur akıncıların şerefli evlâtlarının memleketlerinde nelere mâruz kaldıklarını düşünmek, bu sevincin mânâsını anlamak için yeter.

1950 yılından beri Türkiyeye muhtelif memleketlerden 81.002 aile halinde 312.529 göçmen gelmiştir. Bu rakam son bütçe görüşmeleri sırasında açıklanan rakamdır. Bu rakama her ay vasati 1000 - 1500 kişi ilâve edilmektedir. Bunların takriben 120 bin kadarı Yugoslavyadan gelmiştir. Geri kalanlarının büyük kısmı 1950 - 52 yıllarının zoraki göç hareketi esnasında Bulgaristandan gelmiş Türklerdir.

İkinci Dünya Harbinden sonra bu memleketlerde komünist rejimler kurulurken, bu rejimler yeni toplumun temellerini atabilmek için milli birliği kurmak zaruretini duymuşlardır. Bu bakmadan, Türk azınlıklarına karşı takip ettikleri siyaset eski muhafazakâr ve milliyetçi rejimlerin politikasından esasta hemen hemen farksız olmuştur. Bu politikayı "Türkü kaçırmak, kaçmadığı zaman da kovmak" politikası olarak özetlemek mümkündür. Bu politikayı yürütmek için eski muhafazakâr rejimler de, komünist idareler de ayni usûle başvurmuşlardır: Türklere karşı farklı muamele. Komünist idarelerde toplumun bütün unsurları ve bilhassa arazi sahipleri üzerinde umumi olarak artan baskı sadece şiddetlendirici bir unsur olmuştur. Komünist Devletin tedbirleri Türklere daha ağır bir şekilde tatbik olunmuştur. Çünkü, maksat, Türk olmayan unsurları yeni bir toplum nizamına sokmak olduğu hâlde, Türkleri bu nizamın dışına atmak, memleketi terketmeğe zorlamaktır. 100 dekardan fazla olan arazi, bedelsiz olarak müsadere edilmiştir. Üstelik, Türklere ekseriya 100 dekarın altında kalan arazi bile bırakılmamıştır. Türk çiftçiler mecburi teslimatı yapabilmek için, ya zaten çok az olan kendi ihtiyaç paylarını da teslim etmeğe veya büyük bedeller mukabilinde karaborsadan temin edip ilâve yapmağa mecbur tutulmuşlardı. Bundan maksat, Türk köylüyü şehre göç etmeğe zorlamak ve orada temessül etmektir. Fakat Türk köylü toprağına sımsıkı bağlı kalmış, geleneksel aile hayatının gerekleri dışında, bir odayı başka karı - kocalarla paylaşarak geçireceği şehre gitmeyi reddetmiştir. Ziraat dışında çalışan sanayici, tüccar, serbest meslek sahipleri ve esnaf, devletleştirme tedbirleri neticesinde işçi durumuna düşmüş, bazıları da kapitalist töhmeti altında kamplara ve hapishanelere atılmışlardır. Türk işçiler, ücret primlerinin tâyin ve dağıtımında, gıda maddelerinin dağıtılmasında, işe alınmada, puan tesbitinde ve vasıf derecelerinin tâyininde ayırıcı muamelelere tâbi tutulmakta ve bu muamelelerin neticesinde Türk işçisinin aldığı ücret zaten çok düşük tutulmuş olan asgarî ücret seviyesi civarında seyretmektedir. Türk olmıyan öğrencilerin çok büyük bir kısmına Devlet bura verdiği hâlde, Türk öğrencilerine bura verilmemekte, sadece Ziraat Fakültelerine girdikleri takdirde burs alabilecekleri, o da yıllarca bekletildikten sonra kendilerine bildirilmektedir. Halbuki ziraatta çalışanlar işçi sigortalarının umumiyetle dışında tutulmaktadırlar. Vergi komisyonları Türkler aleyhinde çok ağır vergi matrah ve nisbetleri takdir etmekte, mükerrer vergileme olaylarına sık sık rastlanmaktadır. Aile meskenine ve kadın kıyafetlerine karışma, kadınların mecburî iş mükellefiyetine tâbi tutulması, okullarda ve gençlik teşekküllerinde gençlere komünist zihniyetinin telkininden ana babaların ürkmesi, Türk erkekleriyle kızlarının slâvlarla evlenmeye zorlanması, mezarların birleştirilmesi, oruç tutanların işten atılması, sadece Türklerle meskun köylere domuzlarıyla beraber slâv köylülerinin yerleştirilmesi, camilerin kapatılıp depo hâline sokulması, bazı hâllerde Türkiye Radyolarının dinlenmesine, Türk müziği çalınmasına ve hattâ Türkçe konuşulmasına izin verilmemesi, dini tatillere saygı gösterilmemesi, Türk milliyeti esasına dayanan azınlık cemiyetlerinin kapatılması ve mensuplarının çok ağır ceza ve işkencelere mâruz bırakılması gibi olaylar göçün başlıca sebebleri arasındadır.

Kal bir türlü, gel bir türlü

Göç edenler Türkiyeye, tamamen varlıksız olarak gelmektedirler. Bulgaristandan 1950 den sonra gelen göçmenler bütün mallarını Bulgaristanda bırakmak zorunda kalmışlar ve sadece üstlerindeki elbiseler ve yatak yorganlarıyla Türkiyeye gelebilmişlerdir. Beraberinde para getirebilenler çok azdır. Getirilebilen meblâğ ise gülünç denecek kadar düşüktür. Bu göçmenler mallarını Bulgar Devletine temlik ettiklerine dâir bir vesika imzalamak zorunda bırakılmışlardır. Yugoslav göçmenleri ise bilhassa Türkiye ile Yugoslavyanın Balkan Paktı içinde müttefik olmalarından sonra sözde daha müsait bir muameleye tâbi tutulmaktadırlar. Nazarî olarak Yugoslav göçmenlerinin memleketlerindeki mallarını rayiç fiyat üzerinden tasfiye etmeğe ve mukabilinde muayyen bir listede yer alan malları Türkiyeye getirmeğe hakları vardır. Fakat, Yugoslav Hükümeti türlü yollardan bu hakkı bir hiç mesabesine indirmiştir. Bir kere çeşitli bahanelerle bir göçmen ailesinin mallarını tasfiyesiyle memleketi terketmesi arasında 6 ay ilâ bir yıl geçirilmekte ve böylelikle tasfiye ettikleri mal

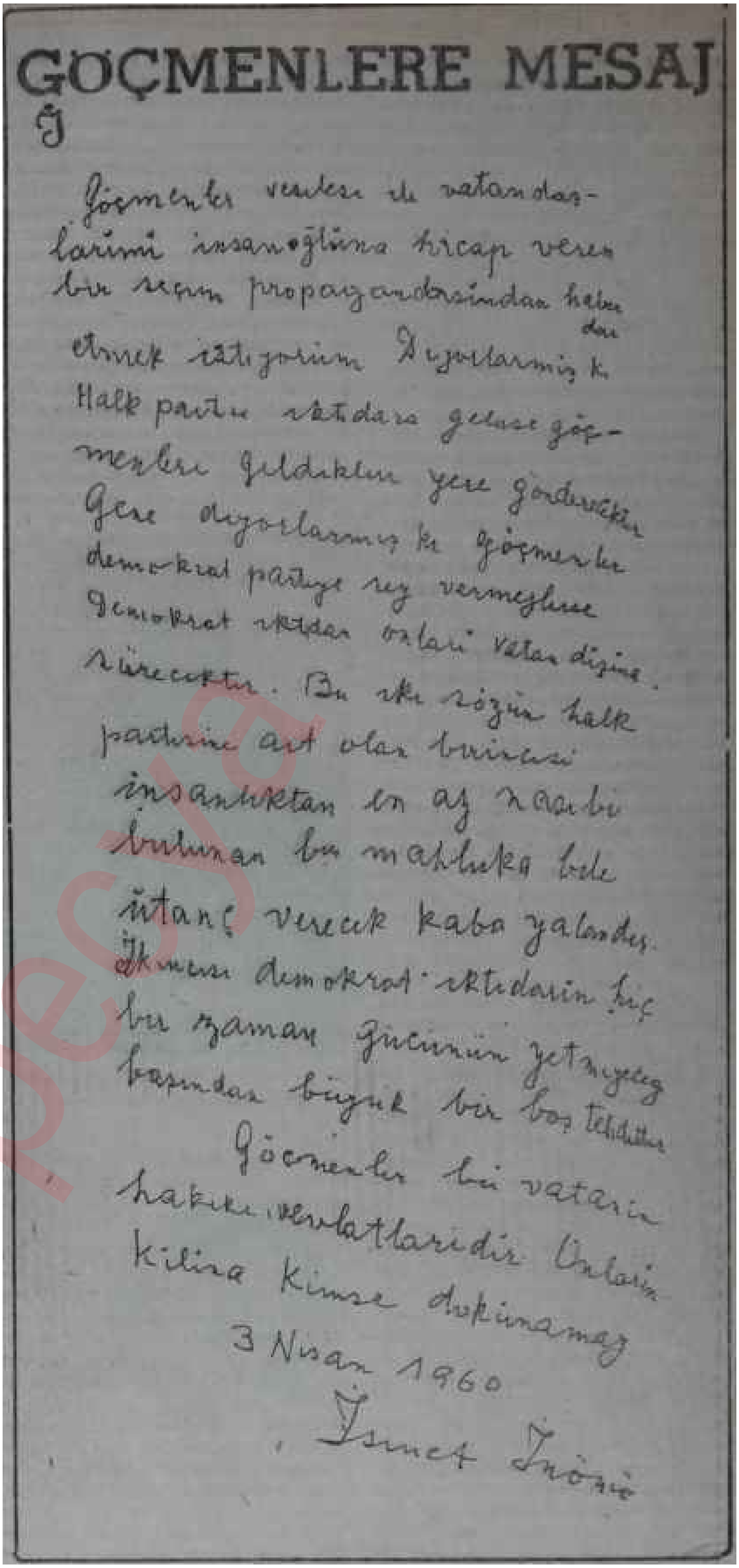
Göçmenlere verilen gecekondu tapusu
Aldatmaca

bedellerini büyük ölçüde Yugoslavyada harcamağa mecbur edilmektedirler. Belediyelere göçmenlerin mallanın satın almakta tercih hakkı tanınmaktadır. Esasen hususi mâliklerin kendileriyle rekabete cesaret edemedikleri Belediyeler, bu suretle göçmenin malına istedikleri gibi fiyat biçebilmektedirler. Gayrimenkullerin fiyatı hakikî bedelin 1/ ine kadar düşmüştür. Üstelik, gayrimenkûllerin satış bedellerinden %25 - 30 nisbetinde vergi alınmaktadır. Ayrıca, adam başına 12 bin dinar "terki tebaa harcı" kesilmektedir. Göçmenin malını satmadan bırakıp gitmesine izin yoktur. Bu takdirde göçmenden malını Yugoslav Devletine hibe ettiğine dair bir vesika alınmakta ve pasaport ancak ondan sonra verilmektedir. Bu da yetmiyormuş gibi bir de hibe harcı alınmaktadır. Göçmenlerden yanında bir parça para kalıp da onunla Türkiyeye mal getirenlerin en varlıklısı Türk toprağına ayak bastığı anda 4-5 bin liradan fazlasına sahip değildir. Göçmenin nakit olarak adam başına ancak 40 dinarlık döviz almaya hakkı vardır. Fakat, bu miktar gelenlerin %90 ına verilmemiş, geri kalanı da eksik olarak alabilmiştir. Göçmenler asgari 2 hafta vagon tahsisi beklemekte, trene binmeden önce bütün zatî eşyaları kontrolden geçirilmektedir. Ayrıca sınırda da ikinci bir kontrol yapılmaktadır. Bu kontroller sırasında sık sık keyfî müsadereler yapılmaktadır. Bu durumda, Türkiyeye ayak basan Yugoslavyalı Türkün, Bulgaristandan zorla tehcir edilmiş göçmenden fiilen hiç farkı kalmamaktadır.

Ama, acaba Anavatan, Mohaçın, Estergonun, Plevnenin kahraman şehitlerinin evlâtlarına gereken ilgiyi göstermekte midir? Yüzyıllarca Türkün şerefini ve adaletini Balkanlarda hâkim kılan, bu diyarlara "Türk Barışı"nı ve medeniyetini getiren akıncıların bu vefakar çocuklarına acaba Anavatan kendi vefa borcunu ödeyebilmiş midir? Bu soruların cevabı kesin bir "hayır"dır.

İşin içyüzü

Bulgaristandan gelen göçmenler iskânlı göçmen sayılmışlardır. Bunlardan çiftçi olanlara memleketin Muhtelif bölgelerinde ev, tarla, ziraat âletleri verilmiş, yiyecek, giyecek ve tedavi ihtiyaçları ilk elde Devletçe karşılanmıştır. Sanatkâr olanlar ise şehirlerde iskân edilmişlerdir. Fakat, köy bölgelerinde iskân edilenlere ekseriya kötü topraklar verilmiştir. Bazı yerlerde, mevcut köylerin tarla açma sahası diye baktıkları arazi göçmenlere dağıtılmış, bu sebebten bu yerlerde iskân edilen göçmen ile yerli köylü arasında türlü ih-

GÖÇMENLERE MESAJ

Göçmenler vesilesi ile vatandaşlarımı insanoğluna hicap veren bir seçim propagandasından haberdar etmek istiyorum. Diyorlarmış ki Halk partisi iktidara gelirse göçmenleri geldikleri yere gönderecekler. Yine diyorlarmış ki göçmenler demokrat partiye rey vermezlerse demokrat iktidar onları vatan dışına sürecektir. Bu iki sözün halk partisine ait olan birincisi insanlıktan en az nasibi bulunan bir mahluka bile utanç verecek kaba yalandır. İkincisi demokrat iktidarın hiç bir zaman gücünün yetmiyeceği başından büyük bir boş tehdittir.

Göçmenler bu vatanın hakiki evlatlarıdır. Onların kılına kimse dokunamaz.

3 Nisan 1960

İsmet İnönü

tilaflar çıkmıştır. Bilhassa 1950 den sonra gelen ve köy bölgelerinde iskan edilen göçmenler, nüfus artışının ve zirai verimlerin azalmasının bütün köylüler üzerinde yaptığı baskıyı hissetmişler, geçim derdi onları büyük şehirlere sürüklemiştir. Bugün, toprağın besleyememesi yüzünden şehre akın edip gecekondu mahalleleri kuran köylüler arasında göçmenler önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, bunlar, iskân sahalarını terkettiklerinden kendilerine Devletten aldıkları bütün yardımlar ödettirilmek istenmiş ve 10 yıl süreyle başkasına temlik edemeyecekleri arazileri ellerinden alınmıştır.

Resmi rakamlara göre 1950 den beri iskânlı olarak gelen 38.723 aile için sadece 35.139 ev yaptırılabilmiştir. Mevcut kanuna göre bu evlerin yapılmasında bizzat göçmenler çalıştırıldığı hâlde inşa edilen ev sayısı iskânlı göçmen ailesi sayısından azdır. Bu evlerin büyük kısmı çürük çarıktır ve iskânlı göçmen bir yandan Devlete kredi borcunu ödemek için tasarruf yaparken, bir yandan da evini tamir zorunda kalmaktadır. Şehirlerde iskân edilen göçmenlerin evleri bakımından başlıca dert bunların tapularıdır. Bulgar tehcirinde İstanbulda ilk iskân edilen göçmenler için Taşlıtarlada Belediyenin inşa ettirdiği 2.014 evin, hazinenin sadece %10 hissesini elinde tuttuğu ve geri kalan hisselerine Mazhar Bey, Hakkı Bey ve Çiçekçiler gibi ailelerin sahip olduğu şuyulu arazi üzerine yapıldığı mahkeme karariyle sabit olmuştur. Taşlıtarlanın sadece Bağlarbaşı semtindeki göçmen evleri, sırf hazineye ait arazi üzerinde yapılmıştır. Ancak, buraya da kadastro girmemiş ve arazi ifraz edilmemiştir.

Fotokopisini yayınladığımız tapu senedinde hissel şayialı arazinin takribi hududları gösterildikten sonra gayrimenkulun mesahası da zikredilmekte ve bu mesahanın 875.000/876.782.592 hisseye tekabül ettiği bildirilmektedir. Bu hisseler ise ilk mâlik tarafından bir diğerine temlik edilmiş olup temlik eden şahıs 14.835.752/876.782.592 hisseyi uhdesinde muhafaza etmektedir. Fakat, mukaddem haklarını tapuda isbat edip davayı kazanan hususî mâlikler bu tapuların hiçbir kıymeti olmadığını iddia edebilirler. Nitekim, İçişleri Bakanı Namık Gedik, bu hususu, Göçmenler Derneğinde ifâde etmiştir. Böyle bir iddia neticesinde izalei şuyu cihetine gidilirse, hazineye ifraz olunacak küçük bir kısım arazinin üstündekiler hariç, diğer bütün göçmen evleri ve gecekondular yıkılmak tehlikesine mâruzdur. İstanbulda geçen hafta yapılan yıkımlar bunun bâriz misalidir. Öte yandan, hazineye ait arazi üzerinde bulunan evler de, bu arazi ifraza tabi tutulunca tapuda gösterilen mesahanın realiteye uymaması yüzünden yıkılmak tehlikesiyle karşılaşabilirler. Bazı hâllerde ortada bu kıymetsiz tapu senetleri bile mevcut değildir. Tapu senedi yerine göçmene Toprak ve İskân Müdürlüğü bir "Göçmenlere Mahsus Çaplı Temlik Vesikası" vermiştir. Bu vesikada evin kapı numarası yazılıdır ve hiçbir mânâ taşımayan bir kroki resmedilmiştir. Bu vesikada evin 10 yıl müddetle başkasına satılamayacağı, bu vesikanın tapu verilinceye kadar muteber olacağı yazılıdır. Fakat, zaten tapu verilemeyişinin sebebi, arazinin hususi şahıslarla hissei şayialı oluşundandır

Bir göçmen ailesi
Tuna boyundan Taşlıtarlaya

ve bu çap vesikaları mahkemeler önünde hiçbir hukuki kıymet taşımamaktadır.

Beterin beteri

Yugoslav göçmenlerinin durumu ise büsbütün kötüdür. Bir kere bu göçmenler Türkiyeye gelebilmek için bir akrabalarından Türk Konsolosluklarına kâğıt ibraz etmek zorundadırlar. Akraba hakikatte mevcut olmasa da bu kâğıdı bulmak zor olmamaktadır. Fakat, bu kâğıdı alan Konsolosluk, göçmenden iskân hakkı talep etmeyeceğine dair bir taahhütname almakta ve ancak ondan sonra pasaportunu vize etmektedir. Bu suretle, Türkiyeye gelen bütün Yugoslav göçmenleri serbest göçmen durumundadırlar. Bunlardan rençper olanları da şehre yerleşmekte ve işçi olmaktadırlar. Diğerleri gibi Yugoslav göçmenleri de olağanüstü çalışkan oldukları için kolayca iş bulabilmektedirler. Ayrıca, bütün göçmenler gibi 5 yıllık vergi muafiyetinden istifade ettiklerinden fabrika sahipleri göçmenleri diğer işçilere tercih etmektedirler. Fakat, işçi ücretlerinin aylık 250 - 400 liralık bir gelir sağlayabildiği bir muhitte, Yugoslav göçmeninin ayda 120 lira gecekondu kirası ödemesi çok ağır bir mükellefiyettir. İşyerine nisbeten yakın yerlerde gecekondu sahihi olmak için gecekondu ticareti yapan V.C. lilere 10 bin liraya kadar varan haraç ödemek gerekmektedir. Daha uzaklarda yeni açılan tepeler üzerinde gecekondu yapmak için ise 3-4 bin lira para lâzımdır. Halbuki, azami 4 bin liraya mal olmuş bir malla, meselâ bir buz dolabıyla Taşlıtarlaya gelen Yugoslav göçmeni, şimdi bu buz dolabını ancak 2 bin liraya satabilmektedir. Enflâsyon devrinde çok hızlı fiyat artışlarının sebep olduğu hayal pahalılığından başı dönen göçmen şimdi ise, istikrar programının getirdiği işsizlik, iş emniyetsizliği ve ithal ettiği malın fiyatının düşmesi gibi badireler içinde çırpınmaktadır. Güç belâ nakit para getiren Yugoslav göçmeninin elindeki pek az miktardaki dinarlar ise Merkez Bankası tarafından -ne akıldır bilinmez!- satış kurunun bir misli düşük bir kur üzerinden alınmaktadır. Memleketlerinde memur olan göçmenlerin emeklilik hakları, sigortaya tâbi olan işçilerin ise sigorta hakları, Türkiyede tanınmamaktadır. Sadece askerlikleri sayılmaktadır. Bilhassa Yugoslav göçmenleri içinde Türkçeleri zayıf olanlar hiçbir öğretime tâbi tutulmadan hayata devam zorunda kalmaktadırlar.

Derdin çaresine gelince...

İşte, göçmenlerin bellibaşlı dertleri bunlardır. Çare basittir. Fakat, bu çareyi sosyal zihniyetten mahrum olan D.P. 10 yıldır bulamamıştır. Bir yandan, gecekondulara muvazaalı tapu dağıtan, öbür yandan 28 Temmuz 1953 ten sonra yapılan bütün gecekonduların yıkılması için kanun çıkaran D.P. bugün artık göçmen vatandaşın da, gecekondu sahibi vatandaşın da güvenini kaybetmiştir. Tek çareyi baskı yapmakta, korku salmakta görmektedir. Son yıkımlar da bu siyasetin bir icabıdır. Önce, yıkım yapılıp gözdağı verilecek ve sonra "oyunuzu D.P. ye verirseniz gecekondunuz yıkılmaz!" denecektir. Ama, vatandaş artık oyunu, derdine köklü hâl çaresi bulacak olanlara vermeğe kararlıdır.

BASIN

Gazeteler

Bir fantezi...

Esmer kısa boylu, şişman adam elindeki gazeteyi biraz daha eğilerek okumasına devam etti:

"—.. İftara pek az kala, Uzunçarşıya açılan ara sokaklardan birinde üzerinde doktor levhası bulunan binaya bir adam girdi. Doktor vakitsiz gelen müşteriyi görünce "Hayrola Müdür bey" dedi ve hayretini gizlemedi".

Şişman adam, iri el dizgisi harflerle yazılan makaleyi okudukça gözleri faltaşı gibi açılıyor, alnında boncuk boncuk ter birikiyordu. Devam etti:

"—. . . . x dairesi müdürü x bey doktora derdini açtı. Son günlerde sinirleri bozulmuştu. Uykuları kaçıyordu. Tansiyonu yükselmişti. Asabını düzeltecek bir ilâç istiyordu. Doktor hastasının hakikaten tansiyonunun pek yüksek olduğunu tesbit etti. Sinirleri harap haldeydi. Hastaya buna sebeb olabilecek bir hadisenin mevcut olup olmadığını sordu".

Şişman adam, makalenin burasında kendi tansiyonun da bir hayli yükseldiğini hisseder gibi oldu. Merakla işin sonunun nereye varacağını, yazıda x dairesi müdürü x beyin neler söylediğini okumaya koyuldu.

"—. . . . .Şu seçim dedikodusu başlıyalı beri rahatımız kaçtı. Vali beyle kaza kaza dolaşıyor D.P. propagandası yapıyoruz. Bize devlet bunun için para....."

Şişman adam daha fazla okumaya tahammül edemedi. Alnında biriken terleri sildi ve geniş koltuğuna canının sıkıldığını açıkça belli eder şekilde yaslandı.

Hadise geçen ayın ortalarında bir gün Sakarya vilayet konağında cereyan ediyordu. Şişman adam önümüzdeki seçimlerde Sakaryadan D. P. adayı olarak seçim mücadelesine katılacağı ısrarla söylenen Sakarya Valisi Nazım Ünerdi. Okuduğu yazı Adapazarı Akşam Haberleri adlı mütevazı mahalli gazetelerden birinde neşredilmişti. Yazının başlığı "Vicdan Azabı Çeken Bir Daire Müdürü" idi. Bir hikâye şeklinde yazılmıştı. Sakarya Vilâyeti daire müdürlerinden birinin, Valinin zoruyla D.P. propagandasına zorlandığını, müdürün bu işten vicdan azabı çektiğini, bu yüzden sinirlerinin harap olduğunu tansiyonunun yükseldiğini belirtiyordu. Müdür bey, duruma itiraz edemiyor evlâdı-âyâlini düşünüyordu. İki cami arasında binamaz kalmıştı. Bundan dolayı da hastalanmıştı. Doktor, ismi açıklanmayan daire müdürüne iki sinir ilacı yazmış ve şifalar dilemişti.

Sakarya valisi Nazım Üner, gözlerine inanamıyordu. Nasıl olurdu da daire müdürlerinden biri bu gafleti gösterirdi. Gerçi kazalara daire müdürleriyle gidiliyor ve D.P. hükümetinin görülmemiş kalkınma hamlelerinden bahsediliyordu. Üstelik bu ziyaretler son günlerde pek fazla sıklaşmıştı. Ama ne olursa olsun, sadık daire müdürlerinden hiç biri doktor dahi olsa birisine bunlardan bahsedemezdi. Hadi bahsetti diyelim. Peki bunu gazeteciler nereden duymuştu? Acaba doktor mu nakletmişti? Yoksa daire müdürü mü bizzat gidip anlatmıştı?

Vali Üner kafasında beliren bu istihfamlara bir türlü karşılık bulamadı. Ne yapacağını şaşırdı. Herşeyden evvel adı geçen daire müdürünün kim olduğunu öğrenmesi lâzımdı. Mesai arkadaşlarını teker teker gözünün önüne getirdi. Hangisinin bu işi yapabileceğini bir türlü kestiremedi. En nihayet araştırmağa, hem de bizzat araştırmağa karar verdi.

Hadisenin üzerinden 15 gün geçmişti ki, geçen haftanın başında bir gün Adapazarı Akşam Haberleri gazetesi sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Selâmi Savaş bir tekzip yazısı aldı. Savcılık kanalıyla gönderilen tekzibin altında yedi imza vardı. İmzalar Sakarya Vilayeti daire müdürlerine aitti. Genç gazeteci her zamanki alışkanlığıyla tekzibi getiren polisin uzattığı kâğıdı imzaladı. Sonra tebessümle kâğıtta yazılanları okumağa başladı. Okudukça gülümsemesi arttı ve nihayet kahkahalarla gülmeğe, kasıklarını tutarak kıvranmağa başladı. Gözleri gülmekten yaşlanmıştı. Tekzip Sakarya Valisi kanalıyla Vilâyet Daire Müdürleri tarafından yollanmaktaydı. Bir müddet evvel çıkan ye Vali Üneri büyük bir telâşa düşüren yazının hayal mahsulü olduğunu belirtiyordu. Genç gazetecinin gülmesine, gözleri yaşarıncaya kadar kahkaha atmasına sebeb de buydu. Gelen tekzip değil adeta bir teyiddi. O yazının hayal mahsulü olmadığını iddia etmiyordu ki... Yazı hakikaten bir fantaziydi ve hayal mahsulüydü. Bu kabarcık bir şeyin Vali Üneri bu derece telâşlandırması cidden görülecek bir şeydi.

Hadisenin, genç gazeteci tarafından bilinmiyen diğer tarafı ise kargaların bile gözlerini yaşartacak kadar kahkaha atmasına sebeb olabilecek derecede komikti. Yazıyı okuyan Vali Üner, hemen ertesi günü faaliyete geçmiş ve daire müdürlerini teker teker sorguya çekmişti. Odasına çağırttığı müdürlerle saatlerce konuşmuş ve her birine, uzun uzun yeminler ettirmişti. Bütün müdürler yemin merasiminden sonra bir kere daha sorguya çekilmişlerdi. Vali Ünerin, müdürlerden öğrenmek istediği doktora gidip hadiseyi anlatanın hangisi olduğuydu. Ama işte herbiri namus, şeref, çoluk ve çocuklarının üzerine yemin etmişler ve böyle bir maceranın hiçbirisinin başından geçmediği anlaşılmıştı. Hattâ sorgu esnasında Sağlık Müdürü Kâzım bey, Vali Ünere bir hayli kırılmış ve:

"— Aman beyefendi, bendeniz kendime bir sinir ilâcı yazamıyacak kadar tıbdan uzak bir adam mıyım" demişti.

Vaziyet böyle olunca Vali Ünerin kafasında şimşek gibi bir düşünce çaktı. Vaziyeti anlamıştı. Şu yalancı Basın gene oturmuş, birşeyler yakıştırmış ve masa başında bu hikâyeyi uydurmuştu. Allahtan elinde demir gibi bir tekzip müessesesi vardı. Şimdi haberi tekzip eder ve bütün Sakarya halkına, şu yalancı Basını rezil ederdi. Haberi kendi tekzip etse biraz garip olacaktı. Öyleyse daire müdürleri müştereken bir tekzip yazar ve hiç birinin doktora böyle bir şey söylemediğini ilân ederlerdi. Nitekim daire müdürlerinin 26 Mart tarihli Akşam Haberlerine gönderdikleri tekziple hakikat anlaşıldı. Daire müdürleri gönderdikleri tekzipte böyle bir macerayla alâkaları olmadığını beyan ediyorlar ve yazının hayal mahsulü olduğunu açıklıyorlardı.

Şimdi iki haftadır, Sakarya vilayetinde şu Basın denilen müessesenin neler uydurabileceğinin hikâyesi anlatılmaktadır.

Hafıza-i beşer nisyan ile malul değildir.

Gerçi, bu tavanı yüksek, dar ve ufak oda bir Cezaevi hücresi değildi, Haydarpaşa Numune Hastahanesinin bir hasta odasıydı ama sütlü kahverengi bir robdöşambr giymiş, yatağının içinde oturan, ufak yapılı yaşlı adam, bir mahkûmdu! Son bir ay içinde biraz daha çökmüş, yaşlanmış gibiydi. 72 yaşında, 53 yıllık gazeteci Ahmet Emin Yalman, geçen şeker bayramını, 15 ay 16 gün mahkûm bir insan olarak, bu ufak, dar hastahane odasında geçirdi. Bayramdan bir kaç gün önce Yalmanı ziyarete giden eşinin anlattıklarını, herhalde yeniden hatırlamıştı. Yalmanın eşi, yolda giderken bir taksinin birden bire yanında durduğunu, şoförün "Hanımefendi, beyfendiyi ziyarete gidiyorsunuz değil mi? Kendisine selâm söyleyin, merak etmesin, yakında iyi günler gelecek" dediğini anlatmıştı. "Yakında iyi günler gelecek!" Bunu söyliyen, Ahmet Emin Yalmanı teselli etmek isteyen yolda rastlanılmış, herhangi bir vatandaştı. Bu hikâyeyi dinlediği gün olduğu gibi, bayram sabahında da -o sırada küçük hastahane odasında yalnız olmasına rağmen- ellerini yüzüne kapamış, göz pınarlarına biriken yaş taneciklerini saklamak istemişti.

Ahmet Emin Yalman, Toptaşı Cezaevine -İstanbul Parkotel- girdikten birkaç gün sonra Cezaevi doktoru tarafından muayene edilmiş, bir hastahanede müşahede altına alınmasına lüzum gösterilmişti. İşte, 25 gündür Haydarpaşa Nümune hastahanesinin bu küçük odasında bir mahkûm hasta olarak yatıyordu. Hastahanenin 15 doktordan müteşekkil sağlık kurulu, 25 gün devam eden bir müşahede devresinden sonra, Ahmet Emin Yalmanda dokuz ayrı hastalık teşhis edildiğini, dokümante olan bu hastalıklara cezaevi şartları altında tedavi edilmesine imkân olmadığını, bu sebeble cezasının altı ay tecil edilmesi gerektiğini ittifakla karar altına almıştı. Bu karar, Adlî Tıp Heyetinin tasdikinden geçtikten sonra, Yalmanın cezası altı ay tecil edilecektir.

Pulliamzedelerden Şahap Balcıoğlu ile Selâmi Akpınar, cezaevinde ilk bayramlarını geçiriyorlardı. Bu, elbette, zor bir bayram geçirmekti. Bugüne kadar her bayramı, sıcak sevimli, sevinçli aile yuvası içinde geçirmeğe alışmış kimselerdi. Şimdi Toptaşı Cezaevinin bir koğuşundaydılar. Bu zorluk yalnız Balcıoğlu ile Akpınar için değildi tabii. Evde, eşsiz, babasız kalan çoluk çocukları için daha da zordu. Bayram, Ülkü Armanın, Beyhan Cenkcinin, Yusuf Ziya Ademhanın, Naim Tiralinin, Fatin Fuadın evlerine olduğu gibi Balcıoğlu ile Akpınarın evlerine de, gözyaşıyla, hüzünle girdi. Yenmez bir zehir aşı gibi!

A. Emin Yalman
İyi günler yakındır

Balcıoğlu ile Akpınar, bayram sabahı erkenden kalktılar. Şahap Balcıoğlu, Cezaevine girdiğinden beri ilk defa, kolalı gömleğini giydi, kravatını taktı. Sırtında resmi elbiseleri vardı. Bayram gününe kadar, hep kürklü bir ceket ve kazak giymişti. İki Pulliamzede gazeteci, Ahmet Emin Yalman Cezaevine girdikten sonra kendilerine verilen odada sabahın yedisinden itibaren bayram tebriklerini kabul ettiler, Önce Başgardiyan Mehmet Çopan ile Osman Kirmen bayramlarını tebrik etti. Sonra bütün mahkûmlar sırasıyla Pulliamzedeleri ziyaret edip, bayramlaştılar. Sonra da, bütün mahkûmlarla birlikte hapishanenin küçük bahçesine çıktılar. Selâmi Akpınarla Şahap Balcıoğlunun eşleri, çocukları gelmişlerdi. İçe akıtılan, dudak ısırarak, gökyüzüne bakarak, sırası değilken gülmeğe çalışılarak saklanmak istenen bir hüzün Balcıoğlu ile Akpınarları çepçevre sarmıştı. Balcıoğlunun küçük oğlu bir aydır tırnaklarını kestirmiyordu. Sanki, protesto grevi yapıyordu. Şahap, oturdu küçük Çelikin tırnaklarını bir güzel kesti.

Ankara Hiltonda yatan iki genç gazeteci -Ülkü Armanla Beyhan Cenkci- nin bayram sabahları, İstanbul Parkoteldeki Pulliamzede gazetecilerin sabahlarından farklı değildi. Armanla Cenkçinin evleri de Akpınarla Balcıoğlunun evlerinin aynıydı. Ne var ki, Armanla Cenkçi, daha kıdemli mahkûmlardı. Aileleri de, kendileri de cezaevi şartlarına, mahkûmluğa, mahkûm ailesi olmaya alışmış gibiydiler. Armanın, aylardır cezaevi yolunu aşındıran annesiyle kızkardeşi, o sabah da Ülküsüz bir bayramın hüznü içindeydiler. Beyhanın genç eşi Ayşe Cenkçi, o şayanı takdir dayanma gücünü bu bayram sabahında da göstermiş, göz pınarını zorlayan yaşlarını saklamasını bilmişti.

Beyhan da Ülkü de, yeni elbiselerini giymişler, neşeli ve güvenli olarak ziyaretçilerinin karşısına çıktılar. Beyhan, yaptığı resimlerden bahsediyordu. "Bir ben, diyordu, bir de Van Gogh.. Ötesi yok!" Bir şikâyeti, kilo almaktan. O kadar. Cezaevine girdiğinden beri dokuz kilo almış. Ülkü, Beyhan gibi değil. Onun, bu kadar eski bir mahkûm olmasına rağmen, kilo aldığı yok. Kendi ifadesiyle "çakı gibi" Zafer Gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Fatin Fuad, uzun bir süredir cezasını Tıp Fakültesi Hastahanesinde geçirdiği için, tabii daha rahat.

Herhalde, cezaevlerinin soğuk yüzlü duvarları arkasında çilelerini dolduran gazeteciler de, sıra bekliyenler de, sırası gelecekler de, kısacası bütün memlekette büyük çoğunluğun düşüncesi ve inancı, en güzel ifadesini şoför vatandaşın sözünde bulmaktadır: "Yakında iyi günler gelecek!"

Skandallar

Yolsuzluk...

Geride bıraktığımız hafta içinde bir gün, Ankara Hukuk Fakültesinin kapısından çıkan genç adam, ense kökünde biriken nazarlardan kurtulmak istercesine silkindi. Müstehzi nazarların inatla üzerinde toplanmasından rahatsız olduğu her halinden belli oluyordu. Kısa, süratli adımlarla caddeye doğru yürüdü. Alnında ter taneleri birikmişti.

Bu genç adamı, bu derece sinirlendirecek hadise neydi? Kızlı erkekli talebe grubunun delikanlıya müstehzi nazarlar atfetmeleri ve onu ezercesine bu nazarlarında ısrar etmelerinin sebebi ne olabilirdi? Bunu anlamak için biraz geriye, İstanbul Hukuk Fakültesinde çıkan bir skandalın dallanıp budaklanarak Ankara Hukuk Fakültesine kadar intikaline gitmek lazımdı.

Bir müddet evvel ortaya çıkan ve Üniversite muhitinde, gençlik arasında büyük üzüntülere sebep olan hadise, İstanbul Hukuk Fakültesi Kalem Şefinin biraz kolay para kazanmak, çok sevdiği talebelerin, fazla zahmete sokmadan sınıf atlamalarını temin merakından ileri geliyordu. Kalem şefi bunun çaresini bulmakta gecikmedi. Böylelikle hem kendisine hem de talebelere faydalı oluyordu. Yapılan iş oldukça basitti: İmtihana giren ve başaramadığı için bir dahaki döneme bırakılan öğrencinin, imtihan kâğıdı alınıyor, bunun yerine ustalıkla hazırlanmış ve geçecek kadar bir not temin edebilecek -yardımsever kalem şefinin fazla ihtirası yoktu- yepyeni bir imtihan kâğıdı konuyordu. Bu muameleden alanda memnundu, satanda..

Kadın parmağı..

Senelerdir devam eden bu masum işlemden ne bir öğretim üyesinin ne de bir idareci üyenin haberi olmadı. Köprülerin altından sular geçiyor, İstanbul Hukuk Fakültesi her yıl yeni yeni mezunlar veriyor, iyiliksever kalem şefi sevgili talebelerine yardıma devam ediyordu. Ne var ki bir gün, çekirge kimbilir kaçıncı sıçrayışında yakayı ele verdi. Hadisenin ortaya çıkmasında bir kadın parmağı vardı.

İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencilerinden birinin aynı fakültede okuyan sevdiği bir kız vardı. Genç kızla, delikanlı arkadaştılar. Ayrıca iki gencin müştereken tanıdıkları bir erkek arkadaşları daha mevcuttu. Delikanlı sevdiği kızla evlenmeğe karar vermişti. Genç kızı ailesinden istedi. İşte, iyiliksever, kalem şefinin başına iş açan genç kızın ailesinin bu izdivaçta gösterdikleri inat oldu. Kızın ailesi, kızlarını delikanlıya vermeğe rıza göstermedi. Bütün uğraşmalar boşa çıktı. Delikanlı ne kader aracı koyduysa, ne kadar çalıştıysa bir şey elde edemedi. Genç kızın ana ve babası, Nuh diyor, Peygamber demiyorlardı.

Delikanlıyla sevdiği kız arasındaki yakınlık red cevabından sonra gün geçtikçe azaldı. Bir gün tamamen kesildi. Ama bu sadece görünüşteki bir kesilmeydi. Delikanlı sevdiği kızı halâ unutamamıştı; üstelik şimdi kıskanıyordu. Hem de kimden? Evvelce her ikisinin de müştereken arkadaşları olan ikinci gençten. Delikanlıyla sevgilisi arasındaki münasebetler kesilmiş buna karşılık, diğer gençle, genç kızın arkadaşlığı baki kalmıştı.

Hadisenin kahramanı delikanlı, bu yakınlığa fazla tahammül edemedi. Eski arkadaşını bir yerden vurması gerekiyordu. Talih aradığı fırsatı ayağına getirdi. İyiliksever kalem şefinin eski arkadaşıyla olan münasebetini öğrendi. Değişen imtihan kâğıtlarının sırrına vakıf oldu. Hiç düşünmeden meseleyi ihbar etmeğe karar verdi. Kaleme aldığı bir mektupla durumu Rektör Ord. Prof. Sıddık Sami Onara bildirdi.

İş gizlilikle yürütülürken, hadisenin kahramanı delikanlıyı adamakıllı bir telâş aldı. Sıddık Sami Onara yazdığı mektuptan bir netice alamadığı zehabına kapıldı ve ikinci bir mektupla hadiseyi Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu üyelerinden Ord. Prof. Ferit Hakkı Saymene bildirdi. Saymen oldukça heyecanlı bir profesördü. Nitekim, ilk Yönetim Kurulu toplantısında ihbar mektubunu ortaya çıkardı ve hadiseye el konulması gerektiğini belirtti. Ceza Hukuku Profesörü Dr. Sabir Ermanın başkanlığında kurulan bir tahkik heyeti meseleyi incelemek ve bir sonuca vardırmak için harekete geçti.

İyiliksever kalem şefinin vazifesine tahkikat sonuna kadar nihayet verildi. Tahkikat ilerledikçe eğlenceli hadiseler ve yeni yeni formüller meydana çıkıyordu. Mesela, ilk ağızda iyiliksever kalem şefinin bir kaç tarifesi olduğu anlaşıldı. Bunlardan en ucuzu imtihana giren ve muvaffak olamadığını zanneden talebenin kâğıdını değiştirmek ve geçecek bir not temin etmekti. İkinci tarife biraz daha parlaktı. Talebe pek çok sebeblerle imtihana giremiyordu. Bunun da çaresi bulunmuştu. O talebenin imtihana girip de pek güzel bir kâğıt doldurması temin ediliyordu. Hazırlanan imtihan kâğıdı, diğerlerinin arasına itinayla yerleştirilmekteydi. Hele, nakil işlerinde ortaya çıkan formül bir şaheserdi. İyiliksever kalem şefi İstanbul Hukuk Fakültesinden Ankara Hukuk Fakültesine nakil işlerini büyük bir titizlik ve talebenin menfaatına göre idare etmekte mahirdi.

İşte kızlı erkekli talebe grubunun, kapıdan çıkan öğrenciye müstehzi nazarlarla bakmalarının sebebi buydu. Delikanlı İstanbul Hukuk Fakültesinden Ankara Hukuk Fakültesine gelen binlerce öğrenciden bir tanesiydi.

Gerek Hukuk Fakültesinde ve gerekse diğer fakültelerde hem öğretim üyeleri arasında ve hem de öğrenciler arasında bu meselenin dedikodusu günlerdir devam etmektedir.

İstanbul Üniversitesi
Aman kimse duymasın!

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

İstikrar

Buhar olan program

Geçen hafta sonunda, İzmirde sanayicilerden seçim parası toplamağa giden Sanayi Bakanı Sebati Ataman -D.P. nin en iyi ve belki de tek iktisattan anlayan Bakanı- Ankarada bilhassa kordiplomatik mensuplarının gözünden kaçmayan pek önemli bir beyanatta bulundu. Beyanat, sanayici kredileriyle ilgiliydi ve bu konuda Sebati Atamanın söyledikleri, 4 Ağustos 1958 de tantanayla ilan edilen iktisadî istikrar programının, seçim havasının ilk kurbanı olduğunu göstermişti. Ataman önce, istikrar programını tasvip ettiğini söylemekle 180 derecelik muazzam bir dönüş yapan meşhur muhalif -demokrat Osman Kibarı tatmin etmek için olacak, 4 Ağustos 1958 de alınan kredi tahdidi tedbirlerinin sanayi kredisini tahdit mânâsına gelmediğini bu tahditlerin memleket içindeki umumî kredi hacmini tahdit gayesini güttüğünü söylüyordu. Ataman, umumi katipliğinde kesin platonlar tesbitiyle birlikte devalüasyon yapılmasının neticesinde sanayicilerin alabileceği kredi miktarının da, diğer unsurların alabileceği miktar gibi ister istemez tahdide uğrayacağını unutmuşa benziyordu. Atamana bakılırsa, umumi plâfon içinde sanayiciler lehine kaydırmalar yapılabilirdi. Fakat, bugünlerde D.P. nin başları, aşağı yukarı herkese aynı tarzda vaitlerde bulunduklarına göre, bu kadar çok vaadin hepsinin birden tutulmasının kredi kaydırması ile değil, ancak ve ancak plâfonların aşılması suretiyle olabileceği muhakkaktı. Nitekim, daha birkaç ay önce bütçe görüşmeleri sırasında kredi plafonlarına ne kadar saygılı olduklarını, istikrar programının en büyük başarısıymış gibi ballandıra ballandıra anlatan D.P. başları, şimdi tamamiyle ağız değiştirmişler, kredi plâfonlarını aşmakta gösterdikleri büyük mahareti övmeğe başlamışlardı. İşte, şimdi Sebati Ataman bu konuda ilk defa bir de rakam veriyordu. Atamana bakılırsa, 30 Haziran 1958 seviyesine göre "umumi kredi hacmi muhtelif vesilelerle 1.200.000.000 lira arttırılmıştı."

Halbuki, Maliye Bakanı Hasan Polatkan 19 Şubat 1960 günü Meclis umumi hey'eti huzurunda, bütçenin tümü üzerinde yaptığı konuşmada 4 Ağustos 1958 kararlarının banka plasmanlarını 30 Haziran 1958 deki seviyesinde yani 12.213.000.000 lira üzerinden dondurduğunu, bu sınırın ancak 200 milyon liralık bir marj

Sebati Ataman
Seçim kredisi

dahilinde aşılmasına izin verildiğini söylemişti. Carî yıl içinde bu 200 milyon liralık marj bir misli daha arttırılmıştı. Şu hâlde, banka plasmanlarının 12.613.000.000 lirayı çatlasa da patlasa da aşamaması gerekirdi. Maliye Bakanı, o gün bu plâfonun Kasım 1959 sonunda 75 milyon lira altında kalındığını iftiharla söylemişti. Sanayi Bakanının geçen hafta verdiği 30 Haziran 1958 e ait 9 milyar 232.000.000 rakamı ise kendisinin söylediği gibi umumi kredi hacmini değil, sadece umumi kredi hacmi içinde cari krediler seviyesini göstermektedir. Maliye Bakanı Şubat ayında, bu seviyenin umumi plâfona riayet şartiyle sadece 206 milyon lira aşılmış olduğunu ifade etmişti. Bu aşma da, ticaret bankalarının 30 Haziran 1958 seviyesini 200 milyon lira aşmalarına imkân veren marj kullanılmak suretiyle yapılmış olmalıydı. Şimdi ise, Sanayi Bakanı, carî kredilerin 30 Haziran 1958 e nazaran tam 1.200.000.000 lira fazlalaştığını söylemektedir. Sırf carî kredilerde bu kadar büyük bir fazlalık, banka plasmanlarına müteallik umumî plâfonun da aşılmasını büyük bir ihtimalle gerektirir. Kaldı ki, eğer Sebati Ataman, bu aşmanın carî kredilerde değil de umumi plasmanlar içinde vuku bulduğunu söylemek istemişse -zira kendisi bizzat umûmi kredi hacminden bahsetmiştir- o zaman plâfon diye bir mefhumun Hükümetin nazarında artık bir hiç olduğu büsbütün aşikâr bir hâl alır. Herhalde, kredi plâfonlarına artık ölü nazariyle bakmak mümkündür.

Kaynayan kazan

Bu suretle, temellerinde bir türlü istikrara kavuşturulamayan iktisadi bünyemizi istikrar istimi üzerinde tutan son kapak da kaldırılmak yolundadır. Gerçekten, istikrarın kurulup kurulmadığının başlıca ölçüsü, âmme sektörünün malî muvazeneye kavuşmasıdır. Eğer iktisadi devlet teşekkülleri ile diğer âmme sektörü müesseseleri kendi cari masraflarını, carî gelirle yani ezcümle satışlarından sağlıyacakları gelirlerle karşılayamazlarsa, yatırımlarını da otofinansman yoluyla veya diğer enflâsyoncu olmayan kaynaklardan karşılayamazlarsa, Türkiyede istikrarlı bir kalkınmadan bahsetmek asla mümkün olamaz.

Gerçekten, bizzat resmi makamların hayli iyimser olarak 1959 için yaptıkları tahminlere bakılırsa âmme sektörünün bütününün konsolide cari gelir fazlası bahse konu yıl içinde 468.082.770 lira tutacaktır. Halbuki, âmme sektörünün -umumî muvazene ve mahallî idareler bütçeleri hariç- yaptığı yatırımların yekûnu 1.781.225.161 lirayı bulacaktır ki, bu suretle yatırımların finansmanında bu müesseselerin dışardan sağlamak zorunda oldukları kaynakların yekûnu 1.016.204.891 liraya baliğ olmaktadır. 1959 yılı içinde bu miktar yatırım yapılabildiği hayli şüphelidir ve yapılabilen yatırımlar da geniş ölçüde kambiyo karşılık fonundan ve Amerikan yardımının karşılık paralarından finanse edilmişlerdir. 1960 ta ise, ihracat primlerinin de ithalât kuru seviyesine aşağı yukarı bütün sahalarda erişmiş bulunması, içinde bulunduğumuz yıl için kambiyo karşılık fonunun, yatırımların finansmanına yarayacak bir tasarruf kaynağı olarak önemini çok azaltmıştır. 1959 da âmme sektörünün kendi carî masrafları üzerinde sağladığı net fazlalık yarım milyar liranın altında kalmaktadır. Bu müesseselerin yıllık cirosu 7 milyar lira civarında olduğuna göre bu cari gelir fazlası %7 civarındadır. 1960 ta bu nisbetin değiştiği söylenemez. Bu nisbet ise, rantabilite bakımından fevkalâde düşüktür. Bu durumda, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı -OECE- âmme müesseselerinin bünyesi ve idaresinde radikal ıslahat yapılması lüzumunu devamlı surette tekrarlamaktadır.

Resmi makamların yaptıkları bu hayli iyimser tahminlere bakılırsa 1959 yılı içinde cari masraflarıyla cari gelirini muvazene halinde tutan, yani yatırımlarının finansmanı için diğer umumi tasarruf kaynaklarına müracaat sorunda olan müesseseler Etibank, Kömür İşletmeleri, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu ve Azot Sanayiidir. Et ve Balık Kurumu ise cari açığını ve yatırım masraflarını ancak Amerikan zırai fazlalar yardımından gelen maddelerin satışı sayesinde karşılayabilmektedir. Demir - Çelik Sanayii, Sümerbank, İller Bankası, Denizcilik Bankası, Çimento Sanayii, Şeker Sanayii, P.T.T., Kâğıt Sanayii ve Petrol Ofis yatırımlarını finanse etmek için, 170 milyon liradan 12.050.812 liraya kadar değişen miktarlarda munzam kaynaklara muhtaçtırlar. Zırai Donatım Kurumu 1959 içinde hiç yatırım masrafı yapmamıştır. Devlet Demiryollarının yatırımları cari gelir fazlası diye tahmin edilen 104 milyon liraya eşit olarak tahmin edilmiştir. Bu tahminin çok fazla iyimser olduğuna bir kere daha işaret etmek gerekiyor. Emlâk Bankasının 72.996.000 liralık cari gelir fazlasının da tıpkı Devlet Demiryolları gibi carî gelir fazlasıyla finanse edilebileceği tahmin edilmiştir. Petrol Sanayii ile Devlet Çiftlikleri ise, ellerinde mevcut otofinansman imkânlarına rağmen daha az yatırım yapmak durumundadırlar. Bunlardan Petrol Sanayiinin yatırım masraflarından sonra 6.137.819 lira ve Devlet Çiftliklerinin de 1.803.667 lira fazlası kalmaktadır. Bu fazlaların sermayeye mi ilâve edileceği, yoksa konsolide bir sistem içinde diğer âmme müesseselerinin yatırım ihtiyaçlarına mı tahsis olunacağı malûm değildir. Herhalde, bu meblâğlar pek küçüktür.

Âmme sektörünün bu manzarası iyimser tuşlarla çizilmiş olmasına rağmen asla iç açıcı değildir. Emekli Sandığı ile İşçi Sigortalarının kaynakları büyük şehirlerde yıkım ve imara bağlandığından kambiyo karşılık fonunun fiilen kalkmasından sonra bu teşekküller ister istemez Merkez Bankası kaynaklarına başvuracaklardır.

Zaten daha şimdiden, her nasılsa muamelâtı plâfon mefhumunun dışında tutulmuş olan Amortisman ve Kredi Sandığının amme müesseselerine verdiği kredilerin artacağından bahsedilmektedir. Gerçekten, Sandık yeni tahviller çıkarmağa hazırlanmaktadır. Bu tahviller bugüne kadar olduğu gibi çoğunluğu itibariyle banka sistemi tarafından temessül edilir ve ancak ufak bir kısmı hakiki tasarruf sahipleri tarafından mübayaa edilirse, bu tahvillerin ve binaenaleyh onlardan sağlanacak gelire dayanılarak verilecek kredilerin enflâsyoncu tesiri olacaktır. Hükümetin, kredi talebini kısmak için faiz hadlerini arttıran bir kanun tasarısını şu seçim arifesinde tüccar ve sanayiciyi ürkütmemek maksadiyle Meclisten geçirmeyeceği de muhakkak gibidir. Kaldı ki, âmme sektörünün durumu ıslah edilmeden, sırf faiz hadlerinin yükseltilmesi kredi talebini istikrarın gerektirdiği seviyeye irca etmek için yetmiyecektir. Amme müesseselerinin doğrudan doğruya veya Amortisman ve Kredi Sandığı yoluyla Merkez Bankası kaynaklarına müracaat etmelerini önlemenin tek çaresi Hükümetin, âmme müesseseleri ile İnhisarlar İdaresi mamullerine ve vergilere yeniden büyük zamlar yapması olacaktır. Halen, buğday fiyatının 70 kuruşa çıkartılacağı söylentisi kuvvetle yayılmaktadır.

Görülüyor ki, istikrar programı buhar olmak üzeredir. İstikrar programının erimesinden sonra istikrarı -temelsiz de olsa- tekrar iade etmek ise, halka yeniden en ağır ıstırapları yüklemek pahasına mümkün olacaktır. D.P. nin başları, bir an seçimi kazandıklarını farzetseler bile, bu kadar büyük, bu kadar aldatıcı tâvizlerden sonra, tekrar yardım için başvuracakları dostların artan baskısı neticesinde, Türk halkına tekrar yükleyecekleri ve şimdiye kadar ri kat kat aşacak olan ıstırapların şahlanması karşısında, asıl o zaman nasıl tutunabileceklerdir ? Bunu bile düşünmüyorlar.

Fransa

Öcü var!

Adenauer'in, Almanyanın Avrupanın kurtarıcılığı vazifesini haiz olduğunu söylemesi beni ziyadesiyle endişelendirdi. Biz böyle bir nazariyeyi asla kabul edemeyiz. Çünkü, bu nazariye, Hitlerin Almanların üstün ırk ve diğerlerinin uşak oldukları hakkındaki nazariyesini yeniden yaşatmak gayesini gütmektedir. Almanyada intikam hisleri yeniden doğuyor. Almanya, Polonya ile Çekoslovakyanın sınırlarını değiştirmek istiyor. Bu maksatla, bir barış andlaşması yapılmasını istemiyor. Biz buna meydan vermeyeceğiz. Almanyanın atom bombasına sahip olmasına da meydan vermeyeceğiz."

Başyoldaş "K" bu sözleri çok kızgın bir edayla geçen haftanın başlarında Fransız Krallarının taç giydiği şehirde -Reims- bir ziyafet sırasında söylüyordu. "K" daha önce Verdun ve Douaumont'daki şehit âbidelerini ve meşhur meydan savaşının cereyan ettiği yerleri dolaşmıştı. Alman Ordularının Rus ve Ukrayna ovalarından geçiş hatıralarının zihninde dolaştığı besbelliydi. Yemeğe başlamışlardı ki, Fransız Hükümetinin Fransa içindeki gezisinde kendisine refakate memur ettiği Devlet Bakanı Mösyö. Jacquinot, "Fransanın mütecavizlere karşı koymak için bazı ittifaklar akdettiğini" söyleyince, Başyoldaş, birden kaşlarını kaldırdı: "Söyler misiniz bana, kimmiş bu mütecavizler?" dedi. Devlet Bakanı, bu soruya cevap vermekten kaçındı. Kaçındı, çünkü muhtemel mütecaviz olarak Sovyet Rusyayla Müttefiklerini söylemek gerekecekti. Misafirperverliğin Mösyö Jacquinot'nun dilini kesmesinden istifade eden "K" ise, fırsat bu fırsattır deyip Fransada hâlâ kuvvetle yaşayan Alman düşmanlığını istismar etmeğe koyuldu. Başyoldaş, şimdiye kadar, Fransanın Müttefikleri aleyhinde şiddetli hücumlara girişmekten çekinmişti. Aksine, de Gaulle'ü kızdırmamak için elinden geleni yapıyordu. Hattâ Verdun'de kendisine bir buket çiçek veren küçük kızlara, "Barış için General de Gaulle'le birlikte çalışınız" diye nasihat bile etmişti. Ama, madem ki de Gaulle'ün Bakanı böylesine bir pot kırmıştı, o da bu zımni mütarekeyi bozmakta hiçbir mahzur görmüyordu. Ve söylendi durdu. Ona kalırsa, tek çare, Fransa ile Sovyetler Birliğinin bir araya gelip Alman militaristlerinin emellerine set çekmeleriydi.

Fransızların Reggane'da ikinci atom bombasını patlatacakları haberi bile Başyoldaşın böylesine bir tepki göstermesine yol açmadı. General de Gaulle'le tekrar görüşmelere başlamadan tam bir saat önce Paristeki Sovyet Büyükelçiliğinde bu haber kendisine getirildiği zaman "K", "yeryüzünde herkesin, Fransa dâhil, atom denemelerine son vermesi gerektiğini" söylemekle yetindi Belli ki Başyoldaş, Başkan Eisenhower'in Başbakan MacMillan'la mutabakata vardıktan sonra verdiği cevabın denemelerin durdurulması konusunda Atom kulübünün üç büyük üyesinin uzlaşma ümitlerini hayli arttırdığını görmüş ve Fransa gibi Klübe arka kapıdan girmiş bir üyeciğin, dünya umumi efkârının baskısı altında denemelere daha fazla devam imkânını vermeyeceğini, takdir etmişti.

Neşeli görüşmeler

"K" ile Büyük Charles arasında görüşmeler başlamadan önce Başyoldaş çok neşeliydi. Gerçekten, Fransa içinde yaptığı gezi bir zafer şeklini almamıştı ama, hiç şüphesiz, belirli bir başarıyla sona eriyordu. Her tarafta elleri patlayıncaya kadar Fransa Cumhurbaşkanının misafirini alkışlayan Komünist azınlıklar vardı. Yine her tarafta, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreterine karşı düşmanlık gösterilerinde bulunan daha küçük gruplar da eksik olmamıştı. Ama, her tarafta, yollara, meydanlara biriken büyük kütleler, sadece Başyoldaşı görmeğe, bu babacan tavırlı küçük adamın gözlerinden dünya barışının geleceğini okumağa, onun bakışlarından birşeyler öğrenmeğe çalışıyorlardı. Büyük kütle için "K", ne yeni bir dinin papasıydı ne de şeytandı. Büyük kütle için Başyoldaş, sadece kendisiyle görüşülerek makûl esaslar üzerinden uzlaşılması gereken adamdı.

Başyoldaşın Paristen sonraki ilk uğrağı, Bordeaux oldu. Gaskonya Körfezinin bu büyük limanı çok muhafazakâr bir şehirdir. Bordeaux Belediye Başkanı Jasques Chaban - Delmas, aynı zamanda Millî Meclis Başkanı olduğu için Sovyet Başbakanını kendi şehrinde kabul etmemesi mümkün olamazdı. Nitekim, bu kararının kesin olduğunu, Krutçef Bor-

"K„NIN FRANSA ZİYARETİ

Atom Denemelerinin Durdurulması

Cenevredeki Atom Denemelerinin Durdurulması Konferansındaki Sovyet Başdelegesi Çarapkinin 19 megatondan düşük kudretteki yeraltı denemelerinin atom denemesi yasağına dahil edilmemesi, bu denemelere bir yıl süreyle girişilmemesi için taraflar arasında bir centilmen anlaşması yapılması, bu süre içersinde bu denemelerin âlet vasıtasiyle kaydedilmesi için teknisyenlerin müşterek çalışmalar yapmaları hakkında daha önceki Amerikan tezine çok yaklaşan teklifi, Birleşik Amerika ile İngiltere tarafından bazı, ufak farklarla kabul edilmiş bulunuyor.

Gerçekten, Cenevredeki toplantılar esnasında Birleşik Amerikayla Sovyetler Birliği arasında çıkan bellibaşlı anlaşmazlıklardan biri de bu konudaydı. Amerikalılar, 19 megatondan aşağı kudretteki yeraltı denemelerinin âlet vasıtasiyle kaydedilmesinin mümkün olduğunu; Sovyetler ise, bunun teknolojinin şimdiki seviyesinde kabil olmadığını iddia ediyorlardı. Bu konuda, eksperler arasında sırf ilmi mahiyette bir de toplantı yapılmışsa da eksperlerin anlaşması kabil olamamıştı. Sovyetler, bu durumda, Amerikan eksperlerinin siyasi gayeler uğruna ilmi objektiflikten ayrıldıkları ithamını bile savurmuşlardı. Eksperler toplantısının bir sonuç vermemesi üzerine Amerikan Delegasyonu, atom denemesi yasağının sadece atmosferdeki, denizdeki ve 19 megatondan üstün kudrette olmak şartiyle yeraltındaki denemelere şâmil olmasını teklif etmiş; Sovyet Delegasyonu ise, yasağın kontrolden önce gelmesi tezine uygun olarak, âlet vasıtasiyle kaydedilmesinin mümkün olmayışına inandıkları bu denemelerin dahi yasağa dâhil edilmesini istemişdir. Kontrolsüz bir yasağı kabul etmemekte Batılıların prensip itibariyle tamamen haklı oldukları şüphesizdir. Nitekim, son Sovyet teklifi de, bu konuda ileri sürülmüş olan Batı teklifine yaklaşmaktadır.

Sovyetlerin bu kadar önemli bir konuda bu derecede önemli bir tâviz vererek, silâhsızlanma davasının ilk merhalesini teşkil edecek olan, atom denemelerinin durdurulmasını mümkün kılacak bir adım atmalarının sebebi nedir? Bu sebebi, Başkan Eisenhower'le Başbakan Krutçef arasında son defa yapılan mektuplaşmada bulmak mümkündür. Krutçef Birleşik Amerikanın, atom sırlarını müttefikleriyle paylaşmasından duyduğu endişeyi belirtmiş, Birleşik Amerika bu yola girdiği takdirde Sovyetler Birliğinin de kendi atom sırlarını kendi müttefikleriyle, bu arada Komünist Çinle paylaşmak zorunda kalacağını belirtmiştir. Bu tehditte, tehdidin yerine gelmesi arzusundan çok, yerine gelmemesi arzusunu sezmemek mümkün değildir. Şu hâlde, her iki Dev, atom silâhlarının yayılmasını önlemenin dünya muvazenesi üzerindeki kötü tesirlerini anlamışlardır ve bunu önlemek istemektedirler. Gerçekten, Fransadan sonra başka Devletlerin de atomik stratejik silâhlara sahip olmaları Birleşik Amerikanın Batı bloku, Sovyetler Birliğinin de Doğu bloku içindeki liderliğini baltalayacaktır. Bu takdirde, harp ihtimalleri artacak, her iki Dev de, kendi bloklarıyla birlikte, belki de taraflısı olmadıkları tahrip edici bir savaşa sürükleneceklerdir. Halbuki, Birleşik Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliği, atom denemelerine devam ederlerken öbür devletlerden atom denemesi yapmamalarını istemeleri mümkün olamaz. Başkalarının atom denemesi yapmasına, böylelikle atom silâhına sahip olmasına mâni olmak, ancak kendilerinin de bu denemelerden vazgeçmeleriyle kabil olabilecektir. Nitekim, başlıca üç Devlet atom denemelerini durdurmağa bir kere karar verdikten sonra, meselâ General de Gaulle'ün dünya halk oyunun bu konudaki baskısına dayanabilmesi çok zor olacaktır.

Atom denemelerinin durdurulması konusundaki bu son gelişme, iki büyük Devin de, bu konudaki hakiki arzuları ne olursa olsun, yeni bir dünya savaşından çekinmekte müttefik olduklarını gösteriyor. Bazı Amerikan çevrelerinde hâkim olan, savaşı fiilen de imkânsız kılmadan önce Sovyetlerden ideolojik ve iktisadi rekabetten dahi vazgeçmelerini sağlamak gerektiği kanaati, olayların gelişmesi sonucunda tatbik imkânı bulamayacaktır. Demek oluyor ki, dünyamız gitgide iki ideoloji arasında fikir ve iktisat alanlarında şiddetli bir rekabetin artmasına doğru hızla ilerlemektedir. Bu bakımdan, nihaî galebenin onun tarafında kalacağını şimdiden söylemek mümkün değilse de Krutçefin "barış içinde rekabet" formülünün galebe kazanmak üzere olduğu söylenebilir.

Atom denemelerinin durdurulmasına razı olmakla Batının kazanacağı bir büyük ilerleme daha vardır. Gerçekten, Sovyetler, âlet vasıtasiyle kontrolün yanında karadan ekipler vasıtasiyle mahallinde kontrol yapılmasını, ayrıca kendi toprakları üzerinde de sabit kontrol postaları kurulmasını prensip olarak kabul etmişlerdir. Bu prensipin tatbikatta en hafif şekliyle gerçekleşmesi için, Kremlin elbette ki bundan sonra da pazarlık edecektir. Kontrolün, şimdiki hâlde kabul olunan şekliyle, teferruatta bazı ıslahatın yapılması kaydiyle, tesirsiz kalacak bir kontrol olduğu söylenemez. Kaldı ki, bu sütunlarda bundan önce de belirtildiği gibi, silâhlanmanın kontrolü dünya tarihinde ilk defa vuku bulacak bir olaydır. Bu konuda hiç kimsenin tecrübesi yoktur. Atom silâhları yasak edilmeden, sadece denemelerle ilgili bir yasağın kontrolü iyi netice vermezse, Batının güveni bundan büyük bir zarar görmez. Aksine, kontrol usûllerinin ne yönde geliştirilmesi gerektiği konusunda fiilî dersler elde edilmiş olur.

Bütün bunları görmezlikten gelip de, atom denemelerini durdurmanın teknik kadronun bir kısmına yol verilmesini gerektireceği, atom patlamaları sayesinde şu veya bu limanın açılmasının artık kabil olamayacağı, atomun barış yolunda kullanılması konusundaki ilerlemelerin yavaşlayacağı, taktik atom silâhları ile yeni stratejik füzelerin atom başlıklarının denenmesinin önleneceği gibi pek sudan mülâhazalarla bu teşebbüsü baltalamağa çalışmak, Birleşik Amerikayı ve bütün Batı dünyasını sadece gözden düşürecek ve Batının emniyetinin arttırılmasına asla hizmet etmeyecektir. Atom yarışının devam ettiği yıllarda Birleşik Amerikanın Sovyetler Birliğinin kendisine erişmesine engel olamadığı hatırlanacak olursa bu mülâhazanın ne kadar yersiz olduğu anlaşılır. Üstelik, mevcut atom silâhları bugünkü şekilleriyle kalsalar bile, hattâ Sovyetlerin karşı tarafı atlatıp gizli denemeleri, hiç kimsenin haberi olmadan devam ettirebilecekleri kabul edilse dahi, her iki tarafın şimdiden erişmiş bulundukları sonsuz tahrip kudretinin, atomik çıkmazı devam ettireceği de muhakkaktır.

Başkan Eisenhower'in mâruz kaldığı bu tarz baskılara, Başbakan Krutçef de elbette mâruz kalmıştır. Müsbet olarak kaydı gereken husus, her ikisinin de bu baskılara boyun eğmemiş olmalarıdır.

deaux'ya ayak basmamasına yemin etmiş olan Bordeaux Piskoposu Monsenyör Richard Cenaplarına bildirmekten de çekinmedi. Fakat, Piskopos Cenapları inatçıydı. Madem ki "K" Bordeuax'ya ayak basacaktı, o da dini vazifesini yerine getirecek, Bordeaux'da tek kişinin onu karşılamasına izin vermeyecekti. Nitekim, büyük bir din baskısının hüküm sürdüğü Bordeaux'da birkaç bin Komünistten ve "Gebersin Krutçef, Mahvolsun de Gaulle!" diye haykıran birkaç Cezayirli Fransız müfritten ibaret bir kalabalıktan gayri Krutçef'i karşılayan yoktu. Bütün pencereleri kapalı, balkonlar bomboştu. Krutçef, Bordeaux'nun dirsek çevirmesine karşı intikamını almakta gecikmedi. Vilâyet Konağında kendisini şehir adına karşılayan meşhur "Crâteau - Yquem" şarabının sahibi Marki de Lurs - Saluce'ün Rusça söylediği "beyanı hoşamedi"ye cevap olarak "Dünyada hâlâ markiler mevcut mu?" diye alaylı bir söz atmaktan kendini alamadı. Krutçef Burgonya ile Provence'da bambaşka bir şekilde karşılanacaktı. Komünist olsun olmasın Akdenizli halk, bazı halleriyle kendisini andıran bu babacan tavırlı adamdan hoşlanmıştı. Pau şehri Başyoldaşa bir kuzu hediye etti. Ukraynada partiyi idare ederken ziraatten başka hiçbir şeyle uğraşmayan Krutçef, bir anda yorgunluğunu unuttu, gülümsemeye başladı ve kucağında uslu uslu oturan kuzunun kulağına eğilip tatlı kelimeler mırıldanmağa koyuldu. Pazar günü öğle vakti Başyoldaş Nimes'e gelmişti. Burda da "K"yı büyük bir kalabalık karşıladı. Artık Başyoldaş iyice memnundu. Zirai Islahat Kumpanyası Müdürü Mösyö Lamour'dan pek beğendiği teknik izahatı alırken Krutçef, arkasındaki yardımcılarından Kossyguine'in verdiği bilgiye dayanarak Rusyada daha büyüklerinin, daha esaslılarının mevcut olduğunu hatırlatmadan da rahat edemiyordu. Nimes'den sonra Pichegu'de "K" bu sefer eksperi olduğu mısır buketleri arasında, ağzı kulaklarına kadar açılmış resimler çektirdi. Arles'da sadece bir çeyrek durulacaktı. Arles Şehri, meşkur Midi danslarından kısa bir ziyafet verdi. "K" fevkalâde memnun kaldı. Arles Kraliçesi ne kadar da ufak tefecikti! Ne kadar da güzel dansediyordu! Başyoldaş bu ihtiyar, bu gün görmüş, bu tatlı Fransız toprağından bayağı zevk almıştı. Ama, yine kendini tutamadı: "Biliyor musunuz? Bizde, Kafkasyada öylesine dansözler vardır ki!" Pazartesi sabahı, artık Kral Gaston'un -Gaston Defferre, Marsilyanın Sosyalist Belediye Başkanı- topraklarına girilmişti. Umumî, hava pek iyi değildi. Sabahın erken saatlerinde Krutçef lehinde afiş asan bir komünist, Cezayirli Fransız müfritleri tarafından öldürülmüştü. Bu olay yüzünden Defferre'in, Krutçefin ziyaret programını değiştirmesini bekleyenler de vardı. Ama, Defferre aldırmadı. Akşam yemeğinde, Büyükelçi Vinogradof -eski Ankara Büyükelçilerinden- Deferre'i Krutçefe şöyle tanıttı: "Bu Defferre'dir. Marsilya Belediye Başkanı ve senatörü. Üstelik, sosyalisttir. Ama, Guy Mollet'yle her zaman mutabık değildir" Defferre ise hemen cevabı yapıştırmakta gecikmedi: "Bu son teferruat herhalde Mösyö Krutçefi ilgilendirmez. Mösyö Krutçef, kaç kere, Fransada iç işlerimize karışmayacağını söylemedi mi?" Krutçef bu sözlerden Defferre'in ne adam olduğunu anlamıştı, ona göre hareket etti.

Krutçef
Keyfi yerinde

Balık çorbası

Yemekte ilk olarak meşhur Marsilya bouillabaisse'i -balık çorbası- içildi. Krutçef, balık çorbasına bayıldı. O anda artık protokolü falan unutuverdi. Tam üç kere kendi eliyle çağırdığı garsona balık çorbası ısmarladı. Krutçef derhal, Marsilya balık çorbasını Sovyet Rusyayı fethetmeğe davet etti ve ısrarı üzerine ahçıbaşı Madam Nina Kruçefnaya balık çorbasının reçetesini vermeği kabul etti. Ertesi sabah Belediye balkonundan halkı selamlarken Defferre, Krutçefe, "Ne dersiniz? Marsilya büyük bir liman değil mi?" diye sorunca, Krutçef, hâlinden memnun, "Evet, evet, ona ne şüphe! Ama bizde de Odesa var ha!" diyordu. Öğleden sonra saat 15.30 sularında Burgonyanın merkezi Dijon'a vardılar Dijon Belediye Başkanı 84 lük papaz Felix Kir, Papalıktan gelen bir emir üzerine Krutçefi karşılamaktan men edilmişti. Doğrusu istenirse, Fransanın misafirini bir Belediye Başkanının karşılamasına mâni olmak, Vatikanın Fransanın iç işlerine karışması demekti. Bu işte Fransız Dışişleri Bakanlığının da payı olduğu anlaşılıyordu. Gerçekten, Kir. Doğu - Batı münasebetlerinin düzeltilmesine taraftardı. Bu maksatla, Stalingrad'la Dijon'u kardeş şehir ilân etmeği bile kabul etmişti. Gerçi, bu maksatla, Moskovaya gitmesine hükümet engel olmuştu ama, o yine Dijon'da bir Stalingrad hey'etini kabul etmekten kaçınmamıştı. Şimdi ise, milletlerarası komünizmin başının bir papazla sarmaş dolaş görünmesi. Vatikanın bütün propagandalarını alt üst edecek, üstelik tam bu sırada Polonya Priması ile pek zor görüşmelere girişmiş olan Leh Komünistlerine büyük bir avantaj sağlayacaktı. De Gaulle, gerçi Krutçefi Fransa - yı ziyarete davet etmişti ama, bu ziyaretin Kremlin'in şefine bu kadar büyük avantajları kazandırmasına hiç de taraftar değildi. Neticede, Dijon Piskoposuna, aleyhinde disiplin cezası tatbik edileceği söylendiği gibi, bir kaymakam birkaç sivil polis le beraber Papas Kir'i Dijon'dan kaçırdı ve vaktiyle Alman zulmüne karşı mücadele ettiği civar köylerde ona esaslı bir ziyafet çekti. Bu hâdise Başyoldaşın keyfini kaçırmadı. Papaz Kir'in yokluğunda, ona bir alay iltifat savurduktan sonra verilen ziyafette, bol bol Burgonya şarabı çekip sarhoş oldu ve bütün Rus hey'etinin başında, -tıpkı Marsilyada yaptığı gibi- Çarlık zamanında bestelenmiş ihtilâl şarkıları okumağa başladı.

Bu keyif "K" ile Büyük Charles arasındaki görüşmeler sırasında da devam etti. Her iki lider de, kendi politikalarının ana felsefesini birbirlerine izah etmekle yetindiler ve ihtilaflı meselelere, bilhassa Berlin meselesine ancak şöyle bir dokundular. Zaten, geziden maksat, bu meseleleri hâlletmek değildi. Maksat sadece, Ike'ın "K"yı davet etmesinden sonra yaya kalmak istemeyen Büyük Charles'ın izzeti nefsini kurtarmaktı. Başyoldaş da bu suretle, Fransada babacan haliyle sempati yaratmak fırsatını elde etti. Doğrusu istenirse, milletlerarası komünizmin başı, Fransız - Alman ittifakı aleyhinde giriştiği pek ustaca istismar teşebbüslerinden beklediğini alamamıştı.

F E N

Atom

Denizaltılarda yenilik

İlk atom bombası Hiroshimanın talihsiz sâkinlerinin tepesinde patlatıldığındanberi onbeş yıl geçti. Bu süre içinde atom enerjisinin askeri maksatlarla olduğu kadar insanlığın yararına da kullanılması gayesiyle birçok çalışmalar yapıldı. Bunlardan birisi de atom enerjisinin deniz vasıtalarına tatbikidir. Bugünkü durumda Amerika bu sahada, en önde gitmektedir.

Amerikan Deniz Kuvvetleri ilk olarak nükleer reaktörle çalışan denizaltı gemileri yapılmasını programına almıştı. Bu programda 1959 yılına kadar servise girmek üzere 8 denizaltı gemisiyle, inşası daha sonra tamamlanacak 25 denizaltı, ayrıca deniz üstünde güdümlü mermiler taşıyan "Long Beach" kruvazörü, "Enterprise" adında bir uçak gemisi ve yine güdümlü mermi taşıyan bir destroyer vardı.

Programda en büyük yer denizaltılara ayrılmıştı, bunun başlıca sebebi: Nükleer enerji kaynaklarının oksijene ihtiyaç göstermemesidir. Bu ise oksijen depoları için esasen çok dar bir yere sahip bulunan denizaltı gemilerinde önemlidir. Buna karşılık dizelle çalışan denizaltı gemilerine sık sık yakıt ikmali yapılması mecburiyeti vardı. Halbuki nükleer enerjiyle işleyen gemilerde bu külfet yoktur. Bilhassa II. Cihan Harbinde açık denizlerde Alman denizaltılarına yakıt ikmali yapmak için Alman tankerleri kullanılması Führer'in Donanma kumandanı tarafından mahzurlu görüldüğünden, çok kere yabancı bandıralı gemilerden faydalanılmış, böyle olduğu hâlde, bile hasım taraf bu gibi gemileri açıkça veya gizli olarak batırmaktan çekinmemiştir.

Nükleer enerji sayesinde geminin bir, iki, hattâ üç yıl sürekli olarak açık denizlerde kalabilmesinin imkân dahiline girmesi, yakıt ikmâli zorluklarını gidermiştir. Eskiden, denizaltılarda su altındaki hareketi sağlamak üzere doğru akım motörleri ve akümülâtör grupları kullanılmaktaydı. Akümülâtörlerin fazla yük teşkil etmeleri yüzünden kapasitelerinin büyütülmesi imkânı yoktu. Bu yüzden deniz altında giden geminin hızı su üstündekinden hayli azdı. Nükleer enerjiyle işleyen denizaltının, denizin altındaki hareketi ise eski gemilere nisbetle çok daha emin ve hızlı olmuştur.

Modern tekniğin açtığı roketler devrinde artık denizaltılar denizüstü gemilerini torpillemek maksadıyla kullanılmayacaktır. Zira gelecekteki bir harpte denizüstünde hedef teşkil edecek gemi bulmak dahi belki zor olacaktır. Bundan sonra denizaltılar daha çok kara hedeflerine karşı orta ve yakın mesafelerden yapılacak güdümlü mermi hücumlarında seyyar bir rampa vazifesini görecektir. Gerçeği çok iyi kavramış görünen Amerikan Deniz Kuvvetleri de gayretlerini bilhassa denizaltından atılabilen -Polaris tipi- güdümlü roketlerle donatılmış bir denizaltı filosuna sahip olmağa yöneltmiş bulunmaktadır.

Sovyet çalışmaları

Amerikalıların bu çalışmalarına karşılık Sovyetlerin şimdilik bilinen teşebbüsleri ufak çaptadır, mamafih gizli çalışmalarının bulunması da mümkündür. Bugüne kadar bilinen "Lenin" adlı buzkıran gemisinden ibarettir. Bu gemi kuzeydeki denizlerin yılın dokuz ayında buz tutması sebebiyle mevcut stratejik limanlardan faydalanılabilmesini sağlamak üzere inşa edilmiştir. Buz tutmuş sularda saatte 2 millik bir hızla yol alabilecek kudrette bulunmaktadır. Deplasman tonilâtosu 16.000 tondur. Yalnız atom reaktörü 3.000 ton ağırlıktadır. Makineleri 44 bin beygir gücündedir.

Amerikalıların buna tekabül eden su üstü gemileri güdümlü mermiler taşımak üzere projelendirilmiş 14 bin tonluk Long Beach kruvazörüdür. İki tane 26 bin kilowatlık basınçlı su reaktörü yardımıyla üretilen buharla çalışır.

Ticari yön

Askerî maksatlarla inşa edilen ve atom gücü ile işleyen gemilerin yanısıra işin bir de ticari yönü vardır. Bu alandaki çalışmalar ise daha çok ilgi çekicidir. Yük taşıyan ağır tankerlerin veya şileplerin, yüksek hızlarda, su altından gitmesinin su üstünde gitmesinden çok daha ekonomik olduğu yapılan araştırmalarla meydana çıkmıştır. Yalnız, su altından gidecek böyle bir tankerin ekonomik olması için ağırlığı 50 bin tonilâtodan fazla olmaması gerekmektedir. Hızı ise saatte 25 mil olacak, suyun 90 - 100 metre altındaki dalgasız, sakin muhitte seyredecektir.

Ayrıca Amerikalılar nükleer enerji gemilerinin ekonomik şartlarını incelemek maksadıyla bir su üstü şilebi inşa etmişlerdir: 21800 tonluk bu tekne 1958 Mayısında denize indirilmişti. 10 bin ton, yükle 60 yolcu tanıyacak "Savannah" gemisi, normal şartlarda 21 mille gidecek ve bu hızda motörünün gücü 20.000 beygir olacaktır.

Bu geminin de en büyük üstünlüğü yakıt almaksızın 500.000 mil kadar yol yapmasıdır. Yani, gemi kumanyasını aldıktan sonra hiçbir limana uğramaksızın dünya çevresini 20 defa dolaşabilecektir. Bu müddet ise 600 güne, veya iki yıla tekabül etmektedir.

Mahzurlar ve tedbirler

Bütün bu yenilikler insanlığa daha iyi bir hayat sağlamak için yapılıyor. Bu gemiler nükleer yakıtlarla çalıştığı, bu yakıtlar da kritik durumda olduğu, yani radyoaktif ışınlar yayınladığı için herhangi bir çarpışma neticesinde o civardaki deniz suyunu, biranda insan sağlığına zararlı derecede radyoaktif hale getirmesi mümkündür. Gerçi yeryüzünü kaplayan 325 milyon kilometre kare alanındaki okyanuslarda sâdece 35 bin civarında büyük gemi seyretmekte böylece her gemiye 9.000 kilometre kareden fazla bir alan kalmakta ise de bu büyük ummanın üzerindeki su yolları muayyendir. Üstelik limanlarda gemiler birbirlerine pek yakın geçerler. Bu bakımdan çarpışma tehlikesini daima düşünmek gerekir.

Bu yüzden, Savannah gemisi dünya denizlerindeki 35.000 gemiden yüzde 99 uyla çarpışmaya karşı dayanıklı ve emniyetli olarak hesaplanmıştır. Henüz elde 350 tane "tehlikeli" gemi vardır. Bir zaman önce, "sulh güvercinlerinin vatanı" olmakla övünen bazı memleketlerde, nükleer yakıtlı gemileri limanlarına sokmayacaklarını bildiren heyecanlı seslerin sebebi de budur.

KADIN

Sosyal Hayat

Bayram havası

Kalabalık günlerde, mesela pazar günlerinde, bayram günlerinde, panayır, sergi v.s. gibi şehirde ilgi çekici açılışlar, kuruluşlar olduğu günlerde, kadın erkek, çoluk çocuk sokaklara dökülürler. Sokaklar, caddeler, otobüsler dolar taşar.

Yeni geçen ramazan bayramı, bu kalabalık günlerden biri oldu. Ankarada hava pek de fena olmadığından, herkes rahatça el öpmeye, bayramlaşmaya vakit bulabildi ama, dikkat edilince, çoğunluğu sıkıntıya sokmuş olduğu görünüyordu. Her ne kadar dinimiz, imânımız, deniyor, mevlûtler, kadir geceleri, kandiller sektirilmiyor, oruçlar, sahur topları, yatsılar ilgiyle takip ediliyorsa da, sonunda, kimsenin inkar edemiyeceği bir bayram sıkıntısı gelip çatıyordu. Mesele, misafir kabul etme, sonra mukabil ziyaret meselesiydi. Misafir kabul etme, hele havalar yağışlı olursa iyice dert oluyordu. Kimse ayakkabısını çıkarmayacağına, birgünde eve, otuz otuzbeş kişi gelebileceğine göre, önce evlerin batıp çıkması vardı. Sonra, memleketimizde, apartman odaları malûm. Pirinç oda, bakla sofa hesabı: iki koltuk, bir sandalye, küçük bir halı, misafir odası tamam. Alsa alsa beş hadi hadi yedi kişi alan odalarda, üstüste gelen, on onbeş kişinin toplanması pek acıklı oluyordu. Misafir oturacak yer bulamıyor, evsahibi mahcup duruma düşüyordu. Önce gelenler kalkmak istiyorlar, Halbuki daha şeker tutulmamış. Evsahibi, gelenleri mi karşılasın, gidenleri mi uğurlasın?

Bütçeler harap

Kalabalık aileler için durum daha da zordu. Kayınpederin, kayınvalidenin yanı sıra, yeni evlenen kardeşin, görümcelerin, baldızların, küçük gelinin kardeşinin nişanlısının yemeğe, bayram yemeğine çağırılması gerekiyor. Sonra arkasından onların davetlerini kabul etmek geliyor. Daha önce, bayramlık elbise, el öpenlere dağıtılacak hediyeler meselesi yüzünden bir hayli sarsılmış olan bütçeye, bir de bayram şekeri meselesi eklenmiş bulunuyor. Badem şekerinin kilosu on lira, çukulata yirmi, yirmidört lira. Büyüklere götürülmek üzere yaptırılan kutular ayrı. Bütçe bu durumdayken, üstüne de bu yemeğe davet meselesi düşünülünce, bayram, gelişinden hiç de hoşlanılmayan bir olay olup çıkıyordu. Herkes şikâyet ediyor: "Aman vallahi hiç hoşlanmıyorum şu bayram ziyaretlerinden, ama, mecburiyet işte. Adet bulunmuş." Sık sık işitilen bir söz bu: Adet bulunmuş!"

Bu işten kurtulmanın iki yolu var. Ya üç gün bayram çekip gitmek, ya bu çileyi çekmek. Çekip gidecek olanlar, önceden, yol parasıyla, yapılacak masrafı karşılaştırıyorlar. Gitmek kârlıysa, iyi. İkisi de bir kapıya çıkıyorsa, başlarını dinledikleri ne devlet! Semeriyle seksene gelecekse, çare yok, oturulup katlanılacak bu sıkıntıya.

Zevksizlik geçidi

Böyle kalabalık günlerde, çoğunluk sokaklara çıkınca, kadınlarımızın zevki de az çok ortaya çıkmış oluyor. Bu da bizim memleketimizde az düşündürücü değil. Kadınlarımızın büyük kısmı, giyinmeyi bilmiyorlar. Yıllardır, gazetelerin moda sayfaları, moda dergileri, Avrupanın, Amerikanın, meşhur moda yaratıcılarının, en son modellerini yayınlar dururlar. A biçimi, Z biçimi derler, anlatırlar. Moda olan renkler, ıncık cıncık, kaş biçimi, saç kesimi der, bunlar hakkında uzun uzun izahat verirler. Kadınlarımızın giyimine bakılınca bütün bunların ne işe yaradığı sorulabilir. Kadrolarımızın genel olarak, bu bayram giydiklerinde de, ne renk, ne biçim zevki vardı. Acı kırmızılar, çiğ yeşiller, sokaklar dolusu pembe mantolarla hiç ilgisi olmayan ayrı tonda pembe ayakkabılar, plastik çantalar, vakko eşarp geçiyordu. Çoğu tam bir anlayışsızlık, tam bir zevksizlik içinde kullanılıyordu. Saç biçimleri, insanı sinirden çatlatacak, kötü söyletecek kadar birbirinin aynıydı. Meşhur bir kraliçenin saç biçiminin takliti. Uzun suratlısından, kaşık kadar suratı olana kadar, hemen bütün kadınlar, saçlarını, bükmüş büküştürmüş, ona benzetmeye çalışmışlardı. Bu, her yerde böyle ama. Meselâ operanın açılışına, konserlere seçkin kimseler gider. İş, bu toplulukta da aynı oluyor. Peki ama, nerede bizim kadınlarımızın özelliği? Yahut şöyle demeli: Neden bizim kadınlarımızın özelliği yok? İşin edebiyatı bir yana, ninelerimiz, kişiliğini, oyasında, nakısında, kiliminde sahiden ortaya koymuş kadınlardır. Kendini kabul ettirmiş, Türk oyası, Türk motifi dedirttirmiş kadınlar. O meşhur moda dergilerinden çıkmış gibi, kel başa şimşir tarak misali bir şıklık içindeyiz ki, buna şıklık değil, densizlik demek gerekir. Bu işin ortalamasını bulmak, memleketimize göre, zevkli, hoş, pratik, ucuz giyinmeyi kadınlarımıza öğretmek gerek.

Birşey moda mı oldu? Bundan kimse mahrum kalmamalı. Yakışan yakışmayan, becerebilen bilmeyen ne yapıp yapıp modaya uygun, -ama insana gına getirecek kadar çok ve biçimsiz olarak- bir şey uydurup başına sırtına geçiriyor. Canım kumaşlara mı acırsınız, göze çirkin görünen kadınlarımızın haline mi? Birşey yapmalı, yapmalı ama ne?

C E M İ Y E T

Harika Yardımcı
Müjde...

Bayramı İstanbulda geçiren Celâl Yardımcı ve zarif eşi Harika Yardımcı pazar günü Ankaraya birlikte dönmeğe hazırlanırken cuma günü Ankaradan gelen bir telefon, dönüş programını değiştirdi. Yardımcı acele Ankaraya çağrıldı. İstifa eden Budakoğlunun yerine Adalet Bakanı oldu. Bu bakanlık müjdesini ne zamandır bekliyen Bayan Yardımcı kocasını ancak telefonla tebrik edebildi.

*

İstanbulda kaldığı günler zarfında geceleri sık sık Can-Can lokalinde geçiren Basın Yayın Umum Müdürü Altemur Kılıç, bir gece Başbakanlık Hususi Kalem Müdürü Ercüment Yavuzalp ile beraber gazeteci dostlarına rastladı. Abdi İpekçi, Emil Galip Sandalcı, Özcan Ergüder Basın Yayın Umum Müdürünü dostça selâmladılar. Son günlerde bir oğlu dünyaya gelen Özcan Ergüder Altemur Kılıca "Benim oğlanın Vatan Cephesine geçtiğini radyoda ne zaman ilân edeceksiniz" diye espri yaptı.

*

İstanbulda Vatan Cephesini kalkındıran iş adamlarının konuşma tarzı malûm. Yalnız Nihat Hamamcıoğlu rozetini zevkle okşuyor ve "imanımla geçtim" diyor. Cihat Babanın yakın arkadaşı Nihat Hamamcıoğlunun yakın zamanlara kadar ne şekilde konuştuğunu bilenler bu sözü tebessümle karşılıyorlar.

*

Babıalinin şakacılığı ve esprileriyle şöhret yapmış gazetecilerinden Kayhan Sağlamerin nişanlandığını duyanlar kulaklarına inanamadılar. Hatta Sağlamer bizzat kendisi bu haberi arkadaşlarına açıkladığı halde gene inanmakta tereddüt ettiler. Sağlamerin yemin billah işin ciddi olduğunu söylemesine ve yanından eksik etmediği sevimli nişanlısı Güler Vâfiyi şahit olarak göstermesine rağmen Babıali esnafının hâdiseye inanması ancak birkaç gün sonra mümkün olabildi. Zira Sağlamerin nişanlanma tarihi 1 Nisandı.

*

Ünlü ses sanatkârı eski sefirelerden Müzeyyen Senar bütün çabalamalarına rağmen tekrar Ankaraya döndü. Müzeyyen Senar da gazetecilerden hoşlanmadığını ikide birde öne süren sanatkârlardandır. Sebebi şu: "Sefirden ayrılmama gazeteciler sebep oldu" Tabiî bu onun şahsî kanaati. "Artık Ankaraya dönmem Hâtıralarım bana yeter" diyen bayan Senar her halde eski fikirlerinden dargınlıklarından vazgeçmiş olmalı ki Ankarada bir gazinoda şarkı söylemeğe başladı.

*

Son günlerde "başına macera gelen gazeteci" olma sıfatını Kim dergisinin sahiplerinden Orhan Birgit kazandı. Bundan bir müddet evvel sopalı bir mütecavizin hücumuna uğrayan, fakat mütecavizin bilek kalınlığındaki sopasını kafasıyla kırarak adamı kaçıran Birgit bu defa polislerin hışmına uğradı. Mecmuasında çalışırken Emniyet Müdürlüğüne "Müdür bey sizi görmek istiyor" diye davet olundu, orada Birinci Şubeden İkinci Şubeye kadar uzanan bir iç turizm hareketine mecbur bırakıldı, en sonda da sırtından yazım kilo ağırlığında bir kamanın hokkabaz meharetiyle çıkarıldığını hayretle gördü. Polisler kendisine üzerinin aranılacağını bildirmişler, o da tabiatiyle mümanaat etmemişti. Fakat bir memurun elini sırtına sokmasını müteakip aynı sırttan hiç görmediği bir kamanın yere düşüvermesi genç gazeteciyi şaşkına çevirdi. Polisler Orhan Birgiti "silâh taşımak" suçundan mahkemeye verdiler.

Ancak, mahkemeye verilme hadisesi bile olağanüstü bir şekilde geçti. Birgit, sokulduğu Emniyet Müdürlüğünde sırra kadem bastı. Kendisini arayanlar nerede olduğunu bir türlü öğrenemediler, Bunun üzerine avukatları İstanbul savcısı nezdinde teşebbüse geçtiler, fakat o da ademi malûmât beyan etti. Bunun üzerine durum Ankaraya, C.H.P Genel Merkezine aksettirildi. -Orhan Birgit aynı zamanda C.H P. nin Beyazıt İlçe Başkanıdır-. Merkez İdare Kurulu azasından Ferit Melen telefonla yeni Adalet Bakanı Celâl Yardımcıyı aradı ve kaybolan vatandaşla alakalanmasını istedi. Bakan, henüz meseleden haberdar bulunmadığını, fakat ilgileneceğini bildirdi. Nitekim bir kaç saat sonra Ferit Melene Orhan Birgitin keşfolunduğu müjdesi verildi.

Orhan Birgit, Emniyet Müdürlüğüne davetinden bir kaç saat önce fonotelgrafla İncesudaki İsmet İnönüye şu telgrafı çekmişti: "Teşkilâtımıza mensup Üniversiteliler durumu dakika dakika takip ederek emrinizi bekliyorlar. Gelelim mi? Saygılar".

Bu telgraf ile sırttan çıkan koca kama arasında zihni bir irtibat kurmaktan kimse kendisini alamadı.

Orhan Birgit
Kazazede

Yaşar Kemâl

Fransanın en ciddi gazetelerinden sayılan COMBAT'ın edebiyat sayfasında yayınlanan Daniel Mauroe imzalı bir yazı, edebiyat çevrelerimizde olduğu kadar bütün memleketçe de büyük bir ilgiyle karşılandı. İstanbul gazetelerinin hemen hepsinin birinci sayfalarında bu yazıdan bahsedildi.

COMBAT'ın yazarı, Yeni Türk Edebiyatının en güçlü sanatçılarından biri olan romancı Yaşar Kemalin "İNCE MEMED" romanıyla bu yıl Nobel Armağanına en kuvvetli aday olduğunu ileri sürüyordu.

"İNCE MEMED", memleketimizde de büyük akisler uyandırmış bir romandır. Yaşar Kemal bu romanıyla ilk "Varlık Roman Armağanı" nı kazanmış, kitabın kısa zamanda dört baskısı yapılmıştır.

Yaşar Kemal, henüz 38 yaşında genç bir sanatçıdır. 1922 yılında Osmaniye ilçesinin Hemite köyünde doğmuştur. İlkokula 9 yaşında başlamış, ortaokulun son sınıfından ayrılmıştır. Düzgün bir öğretimi yoktur ama kendi kendini yetiştirmesini de bilmiştir. Küçük yaştan itibaren her çeşit işde çalışmış, hayatını taştan kazanmıştır.

Yaşar Kemalin ünü, Güneyden ayrılıp İstanbula gelmesi ve Cumhuriyet gazetesine girmesiyle başlar. İlkin röportajlarıyla ilgi çekmiş, gazete röportajcılığını bir edebi çeşit haline getirmiştir. İlk kitabı 1945 de yayınlanan "AĞITLAR" dır. Bu bir folklor derlemesidir. Sonra Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen "BEBEK" adlı hikayesiyle, röportajdan hikâyeye geçmiştir. 1952 de yayınlanan "SARI BIÇAK" adlı hikaye kitabı, Yaşar Kemalin sanatçı değerini açıkça ortaya koyuyordu. 1955 de küçük bir romanı yayınlandı: "TENEKE" Bu hacim bakımından küçük romanda, Yaşar Kemalin iyi bir romancı olacağına dair bütün ipuçları vardı. Bundan sonra yazdığı "İNCE MEMED", adını gerçekten değerli bir romancı olarak tanıttı. Bu arada 1955 de yayınlanan ve bir kısım röportajlarını toplayan "ÇUKUROVA YAKA YANA" adlı kitabını da anmak gerekir. Bu röportaj serisi, İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin "Röportaj Armağanı"nda birinciliği kazanmıştır. Son günlerde kitap halende yayınlanan "ORTADİREK" Yaşar Kemalin ikinci büyük romanıdır. Eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

Adının Nobel Adayı olarak anıldığı bugünlerde kendisine üç soru sorduk. Birinci sorumuz şuydu: "Bu yıl Nobel Armağanına aday gösterileceğiniz söyleniyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Türkeyeden Nobele aday seçimi size verilseydi, hangi dalda, hangi sanatçıyı gösterirdiniz?" İkinci sorumuz: "Romanlarınızı nasıl yazıyorsunuz? Çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?" di. Üçüncü olarak da, "Türk romanının dünü, bugünü ve yarını için fikriniz nedir?" diye sormuştuk. Yaşar Kemal, bu sorularımızı bir bir, açık seçik cevaplandırdı. Aşağıda, Yaşar Kemalin bu cevaplarını okuyacaksınız.

"Fransız gazetesi Combat'ın yazısını ben de gördüm. Bu yıl için en kuvvetli adayın benim olabileceğimi yazıyor. Bunun dışında, başka, hiç bir şey bilmiyorum. Üstelik de Combat'ın yazısını kendim için bir iyi dilek yazısı sayıyorum. Sanıyorum ki, bu işte, bir gazetenin yazısı, beni bu yıl için en güçlü Nobel adayı sayması bir iyi dilekten ileri geçemez. Combat'ın bu iyi dileğine ben de katılsam mı? Düşünüyorum ki, benim durumumda bir yazar için bu iyi dilek biraz erken bir dilek. Daha topu topu iki romanım var: Ortadirekle İnce Memed. Şimdiye kadar yazdıklarımın en güçlüsü saydığım Ortadirek de yeni çıktı. Yabancı dillere daha çevrilmedi. Bir İnce Memed ve birkaç hikâyeyle, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, yaz gelir mi ki, dersiniz?

"Şu alçak gönüllülük dedikleri şeyi sevmem o kadar. Yukarda söylediklerimi alçak gönüllülük sayacak-

Nobel Adayı mı?

lar, aldanırlar. Ben bunu böylece düşünüyorum: Daha ilerde, asıl eserlerimi verdikten sonra, böyle bir olayla, Nobel armağanı adaylığıyla karşılaşsaydım, çok sevinirdim. Belki de şu Nobeli bana versinler, vermeliler, diye sağa sola da baş vururdum. Yani demek istiyorum ki, bundan sonraki yazdıklarım iyi çıkarsa, beni doyurursa. Belli olmaz ki, bundan sonra hiç de güzel bir şey yazamam belki. Ama yazacağıma inanıyorum. Her yiğidin yüreğinde bir aslan yatar. O zaman benim yüreğimdeki aslan da uyanırdı. Ama şimdi, şimdi hiç bir şey diyemiyorum. Fransız gazetesinin iyi dileğine katılamıyorum bile. Gene de beni düşündüğünden dolayı Combat'ın yazarına teşekkür ederim. Söyle Tatar Ağası söyle, demiş, inanmasam da hoşuma gidiyor.

İkinci sorunuza gelince.. Canım ben jüri olmayı hiç sevmem. Sanatta seçmeyi de sevmem. Beş aşağı beş yukarı iyi sanatçıların hamuru hep birdir. Yarış atı mı bu? Böyle düşündüğüm için, Nobelin de koşularını bilmediğim için, ben bizden kim Nobele aday olur, ya da olamaz bilemem. O seçmeyi genç hikâyecilikten fıkra yazarlığına geçenlere sormalı! Size hemen bir çırpıda bir sürü isim sayabilirler. Beni ne yorarsınız canım. Bu işin uzmanları var Yazdılar da... Eksik olmasınlar.

"Romanlarımı nasıl yazıyorum? Neler üzerinde çalışıyorum?. Ha işte bu iyi. Nasıl mı yazarım? Düpedüz, oturur masaya yazarım. Gençliğimde hep düşünürdüm, şu Bebek hikâyesini yazdığım sıralar, bir masam olsun da, görün neler yazacağım, derdim. Oldu... O kadar çok yazamadım. Bilmem ki, neden böyle oluyor, çok çok yazmak istiyor, ama beş yılda bir roman ancak çıkıyor. Bundan sonra bol bol yazacağım. Ha, nasıl mı yazarım? Onu söyleyim işte. Yıllar önce bir konu, bir adam, bir hayat parçası gelmiş, kafama yerleşmiştir. O kafamda durur babam durur. Örnekse CENUBEN KEL ALİ TARLASI adında büyük bir romanım var. On dört, on beş yıldır kafamda. Bizim Kadirlideki Akçasazın hikâyesi. Akçasazı kuruttular ya.. Kurumadan öncesinin hikâyesi.. İşte bu Cenuben Kel Ali Tarlasını birkaç kere, yazdım, yırttım. Bir iki yıl sonra bir daha başlayacağım. Şu son çıkan Ortadirek'e 1953 yılında başlamış, bir kısmını da yazmıştım. Ancak bu yıl oturup bitirdim. Romanlarım önce kafamda biter. Sonra yazması kalır. Yazması vakit ister. Vakti bulunca da abanırım. İnce Memedi geceleri yazdım. Ortadireği de sabahları, öğleye kadar. İşim nasıl gerektirirse, yazmayı ona göre ayarlıyorum. Sonra da alışıyorum. Eskiden gece yazmağa alışmıştım, şimdi de sabah yazmağa alıştım.

"Şimdi elimde üç tane romanım var: Ferhat... Kafamda bitti. Bir kere de yazıldı. Ama tutturamadım birinci de.. Şimdi kıvamında. Bir daha yazarsam olacak. Hani şu dağları delen Ferhat var ya, onun hikâyesi. Sonra Ortadireğin ötekisi.. Sonra bir öfke romanı.. 1946 da geçmiş, memlekette türlü çekişmelere sebep olmuş bir olayın romanıdır bu. Belli olmaz ki, bunları bırakır da bir başkasını yazarım. Kıvam meselesi.

Türk romanının dünü, bugünü ve yarınına gelince: Dün iyi romancılarımız vardı. Halid Ziya, Hüseyin Rahmi, Refik Halid, Halide Edip, Yakup Kadri, Osman Cemal Kaygılı, Sabahattin Ali.. Bunlar bize sağlam bir

Yaşar Kemâl

roman geleneği kurdular. Her biri bir dalda gerçekten ustaydı.. Sanatımızda, bugünlerde tek bocalamayan kol romanımız. Bocalamıyor ama, bu kadar muhafazakârlık da fazla- Zararına oluyor romanın. Şöyle açılmalı, türlü yollardan gitmeli.. Her romancı bir kişilik getirmeli. Körün değneğini bellediği gibi, herkes açılmış aynı yoldan gitmemeli. Bizim, yeni romana bin çiçek düşüncesi gerek. Hep ayna şeyi ısıtıp ısıtıp milletin önüne sürmemeliyiz canım. Her şeye rağmen romanımızda bir ilerleme, bir açılma var. Romanlarımızın güzel dilleri, güzel yapıları var. Hayata karışmış bir romanımız var. Hayatın içinde, hayatla beraber. Romanımız altın bir destan çağına giriyor. Bundan sonra gelecekler daha iyi yazacaklar. Romanlar milletlerin hayatlarıyla, düşünceleri, çöküntüleri, ayağa kalkmalarıyla atbaşı gider. Onun dışındaki roman, millet hayatının dışındaki roman biraz boşlukta kalmış değil mi? Ne uzatıyorum canım, bir Orhan Kemali, bir Halikarnas Balıkçısı, bir Fakir Baykurt'u olan romanı sırtı yere gelir mi?

TİYATRO

İstanbul

Mesleğin çilesi

Yeni yazar yetiştirmek hususunda İngilizlerin talihi yaver gidiyor. Osborne'dan sonra, Peter Shaeffer, şimdi de Willis Hall... Üçü de başka bir dünya görüşünü, aksettirdikleri halde, üçü de günümüzün insanını, onu tedirgin eden meseleleri sahne ışığına çıkaran genç nesilden yazarlar. Üçünün de bu işin ustası oldukları, eserleriyle beraber isimlerinin, Britanya adalarını çoktan aşmış ve bize kadar ulaşmış olmasından belli...

Karaca Tiyatrosunda "Tahta Çanaklar"ın yerini alan "Şarkının Sonu" bu üç yeni İngiliz oyun yazarından Willis Hall'in eseridir. 1929 doğumlu olduğuna göre henüz 31 yaşında. Askerliğini Malaya'da yaparken, bir yandan Malaya radyosunda yazar olarak çalışmış, İngiltereye döndükten sonra da bir müddet gazetecilik yapmış, radyo ve televizyon için elliden fazla piyes yazmış. Sahne için yazdığı eserler İngilterenin kuzey şehirlerinde oynanmış ve beğenilmiş... "Şarkının Sonu" - "The Long and Short and the Tall" - Londrada oynanan ilk eseriymiş, ama o da daha önce Edinburgh Festivalinde, Oxford'lu bir amatör topluluk tarafından oynanmış, büyük başarı kazanmış.

"Şarkının Sonu" hakkında verilen bu bilgiyi okurken, insan bizde tiyatro yazarı olmıya heveslenen gençlerin durumunu ister istemez düşünüyor. Çoğunun emeli, tiyatroyu bütün cepheleriyle tanıyıp öğrenmeden ve hiçbir denemeden geçmeden, ya Devlet yahut Şehir tiyatrosunun afişlerinde adlarını görmektir. Halbuki radyolarımız, amatör tiyatro topluluklarımız oynayacak telif eser bulamadıkları için, tercüme veya adapte piyeslerle yetinmek zorunda kalıyorlar.

"Şarkının Sonu"

Şimdi yirmi dört Alman sahnesinde "Das Ende vom Lied", Pariste, "A vous Wellington!" adı altında oynanmakta olan "Şarkının Sonu" için Karaca Tiyatrosu esere Almanların taktığı adı vermeği tercih etmiş. Bu, İkinci Dünya Harbinde, Malaya'da, bir çavuşun idaresinde, Japon kuvvetlerinin hareketlerini gözleyip karargâha bildirmiye çıkmış ve bir orman içinde, metruk bir kulübede, o bölgeye birdenbire sızan düşman kuvvetlerinin ortasında sarılı kalmış, yedi kişilik bir keşif kolundan 877 sayılı er Bamforth'un söylediği hazin bir şarkıdır ve sonu... ölümle bitmektedir. Bu yedi kişi için tek kurtuluş ümidi geceyi beklemek, karanlıktan faydalanarak birliklerine dönmeye çalışmaktır.

Müşfik Kenter
Oyun iyi, reji kötü

Ne çare ki sığındıkları kulübeye kendiliğinden gelmiş, âdeta kucaklarına düşmüş bir Japon esirleri vardır -Zihni Rona-. Herşeyden önce onu ne yapacaklarını tayin etmeleri lazımdır. Fakat bu hususta herkes başka başka düşünmektedir. Erlerin çoğu toy, tecrübesiz gençlerdir. Küçük grubun şefi çavuş Mitchem -Cahit Irgat- esiri sağ olarak karargâha götürmek, birliğini kendisinden alınabilecek bilgiden faydalandırmak, arzusundadır. Onbaşı Johnstone -Sadri Alışık- bu harbde bir hayli Japon haklamış, bu işe artık alışmıştır. Kendileri için ağır ve tehlikeli bir yük olan bu esiri bir an önce "temizlemek" taraftarıdır. Kendisiyle hiç geçinemeyen alaycı, ama temiz yürekli er Bamforth -Müşfik Kenter- ise bir harb esirini kimsenin öldürmeye hakkı olmadığını iddia etmekte, onun hayatını korumayı üzerine almış görünmektedir.

Hassas Hacleish -Şükran Güngör- mütereddittir. Esir Japon askeri cüzdanından karısının, çocuklarının resmini çıkarıp gösterdi mi, yufka yüreği çoktan yumuşamıştır. Ama tabakasından -Bamforth'ın verdiği sonradan anlaşılan ingiliz sigaraları ikram edince, bunları ölmüş bir ingiliz askerinin cebinden aşırdığını sanarak ona saldırmıya kalkanda odur... Bu hengamede ne tarafı tutacaklarını bilemiyenler de vardır: Erlerden Evans -Genco Erkal-, Smith -Turgut Boralı- ve en küçükleri, telsizci Whitaker -Kâmuran Yüce-.

Fakat bütün ümitler suya düşüp, telsizden etraflarını saran Japonların "Teslim olun!" sesi yükselince iş birdenbire değişmektedir. Keşif kolu için artık ne pahasına olursa olsun bu kulübeden çıkmak Japon esirini "tasfiye" etmek gerekmektedir. Ama nasıl? Kim?... İşte sinirlerin son haddine kadar gerildiği bu kat'î karar ânında, paniğe tutulan en gençleri, telsizci Whitaker' in âni bir hareketi, otomatik silâhının tetiğini korkudan çekivermesi, işi kökünden "hallediyor". Zavallı Japon, cansız yere serilirken, bu işi nasıl yaptığına şaşan ürkek delikanlı da, ağlıyarak, onun yanına yıkılıyor ve biraz sonra keşif kolu kulübeden fırlıyor. Ama daha beş adım ilerlemeden bir makineli ateşi hepsini biçiyor. Kulübeye yaralı olarak bir Johnstone geri dönmüştür. O da henüz cesedi soğumamış Japonun boynundaki beyaz eşarbı tüfeğine dolayarak pencereden teslim bayrağını çekmek için....

Sahnedeki oyun

Silâhını teslim etmiş, kendini müdafaadan âciz bir insanı, hârb zaruretleriyle, öldürmek durumunda kalanların bile ne çetin bir vicdan mücadelesi geçirdiklerini göstermesi bakımından eser alâka ile seyrediliyor. Bu alâka daha kuvvetli, daha da derin olabilirdi: Eseri sahneye koymuş olan M. Kenter, o küçük kulübedeki yedi İngiliz askerinin düştüğü ümitsiz durumun yarattığı telâş, heyecan, korku ve ölüm havasını hakkıyla verebilseydi...

Maalesef bu hava verilememişti. Onun yerini, çok hareketti, keşif kolunun içine düştüğü nazik durumla telif edilemiyecek kadar hareketli, -hattâ gürültülü- bir mizansen almıştı. Halbuki Japon askerini esir aldıkları andan itibaren düşman kuvvetleriyle sarıldıklarını, en küçük bir dikkatsizliğin, gürültünün kendilerini ele verebileceğini bu keşif kolu bilmeli ve bu realiteyi hiçbir zaman unutmuş görünmemeliydi..

"Şarkının Sonu" Karaca Tiyatrosunun en kuvvetli erkek kadrosunu bir araya getirdiği halde sahnedeki oyun, o kadrodan beklenen oyun değildi. Müşfik Kenterle Sadri Alışıkın canlı oyunlarının, Kâmuran Yücenin ifadeli kompozisyonunun nisbeten tatmin edici tarafları olduğu kabul edilse bile, bu yedi İngiliz askerinin ne askerliklerini, ne de o kanlı macerayı gerçekten "yaşadıkları" söylenebilir. Bütün piyes boyunca hiç konuşmadığı halde o kanlı macerayı yalnız yüz ifadeleriyle "yaşayan" tek sanatkâr; Japon esiri rolünde; Zihni Rona idi.

Filmcilik

Bir saltanatın sonu

Haftalardır bomboş stüdyoları, toz tutmuş dekorları ve ıssız caddeleri, dükkânlarıyla Hollywood, bir atom infilâkinin ertesinde terkedilmiş şehri andırıyordu. Yıllardır magazin sayfalarının, skandallarıyla, aşk maceralarıyla bir numaralı konusu olan Amerikan sinemasının başkenti, Yazarlar ile Oyuncular Birliğinin birlikte giriştikleri grev sonunda, dünyanın en acıklı beldesi durumuna düşüvermişti. Büyük stüdyolarda çevrilmekte olan sekiz filmin çalışmaları birdenbire durmuş, başlarında Marilyn Monroe, hani sinemanın bir zamanki şu "budala sarışını" ile Tony Curtis ve karısı Janet Leight bulunan 14 bin artist ve figüranla, 5 bin teknisyen altlarındaki arabalara atladıkları gibi evlerinin yolunu tutmuşlardı. Gerçi 1930 larda, 1940 larda da bazı grevler olmuştu ama, hiç biri bu kadar büyük çapta olmamıştı. Grevin böylesine büyük oluşunun bir sebebi de yıllardan beri ilk defa "Yazarlar Birliği" ile "Oyuncular Birliği" nin omuz omuza vermesiydi. Grevin sebebi ise, şekli olarak, 1948 den sonraki yıllarda çevrilen filmler televizyona satıldığı takdirde, prodüktör firmaların, bu filmlerdeki emeklerinden ötürü oyuncular ile teknisyenler için ayrılması istenen bir fonu ödememeleriydi. Değer bakımından bu filmler 300 milyon dolar yakınında tutuyordu. Birlikler bunların televizyona satışından elde edilecek gelirin bir kısmının, yaşlanan üyelerine ayrılmak üzere kendilerine verilmesini istiyorlardı. Büyük şirketlerin bu teklife cevapları "herşeyden önce 1948 sonrası filmlerini televizyona satmak gibi bir istekleri" olmadığını, "satsalar bile oyuncularla teknisyenlere bu sebeple yeni bir para ödemeyi akıllarından bile geçirmediklerini" bildirmek olmuştu. Grev, bir uzlaşma yolunun bulunamaması üzerine, şeklen bu cevap dolayısıyla, başlamıştı. Ancak, olayı doğru şekilde düşünebilmek için durumu daha başka açılardan da incelemek gerekmektedir. Öküzün altında buzağı aramak heveslisi bazı Amerikan fıkra yazârlarının meselede hemen bir "kızıl parmağı" keşfetmeleri ne kadar gülünçse, Hollywoodun emektar prodüktörü Joe Pasternak'ın "oyuncular, endüstriyi yeniden patronlarının eline vermedikçe bir daha film çevirmiyeceğim sözü de, dâvanın açıklanmasında o kadar önemli bir ip ucuydu. Grevin asıl sebebi, gerçekten film endüstrisini elinde tutanların kimler olduğunu ortaya koymaktan ibaretti. Sahip, patronlar mıydı, oyuncular mıydı?...

Televizyon gelince..

Sinema, Amerikada yıllarca büyük belir sağlayan bir endüstri olmuş, ama televizyonun yaygınlaşmasıyla yerini yeni rakibine bırakıvermişti. Republic, RKO gibi eski büyük film şirketleri artık televizyon filmleri çevirmekteydiler. Sinemanın sâdece bir "eğlence" aracı diye düşünülmesinin en tabii sonucu buydu. Halk, daha kolay, daha ucuz bir "eğlence" yolu bulunuverince, artık sinemaya gitmek için bir sebep göremez olmuştu. 1948-1952 yıllarında Hollywood televizyon karşısında devamlı olarak gerilemiştir. 1948 de ayda 4,6 milyar kişi sinemaya giderken, bu miktar 1952 de 2,6 milyara, 1953 te ise 2,3 milyara kadar düşmüştü. 1920 de her Amerikalıya yılda 16, 1930 da yılda 37, 1940 ta yılda 32 film düşerken, 1955 te 15, 1959 da ise 14 film düşmeğe başlamıştı. 1950 de Amerikada her ay 375 film gösterilirken, on yıl sonra bu rakam yüzde 40 eksiğiyle 1959 da 195 filme inmişti. Halen Amerikada 50 milyon televizyon alıcı makinesi bulunduğu söyleniyordu. Grafiklerin durmadan bir geriye dönüşü göstermeleri, elbette yalnız televizyonun rekabeti ile ilgili değildi. Ortada daha başka sebepler de vardı. Bunların en önemlilerinden birisi de, konuları, tipleri ile ele alınışları birbirinden farksız yüzlerce kordelânın halkta sinemaya karşı bir cins bıkkınlık yaratmasıydı. Temcit pilâvı gibi ısıtılıp ısıtılıp yeniden piyasaya sürülen konular artık çekiciliğini kaybetmişti. Ayrıca, ağır basmıya başlayan bazı endüstriler, meselâ plâk endüstrisi de sinemanın müşteri kaybında önemli bir sebep olarak gösterilebilirdi. Bütün bunlar Amerikan sinemasının her geçen gün kendinden biraz daha verdiğini gösteriyordu. Hollywood yavaş yavaş kocamış, dişleri dökülmüş aslanları andırmağa başlamıştı. Bütün bu dış değişikliklerin yanı sıra, endüstri içinden de kaynaşıyordu. Hollywood'u yıkan sebepler arasında, bir de iç mücadeleleri saymak yerinde olacaktı.

Meydanı bırakanlar.

Hollywood 1950' ye kadar şöhretiyle efsânesini, daha çok bazı sinema oyuncularıyla yapmıştı. Efsaneleşmiş yıldızlar arasına katılabilmek için, büyük bir filmin yıldızı olabilmek için, bazı büyük patronları tanımak, onlarla bir süre birlikte yaşamak yetiyordu. Ama, uzun yıllar endüstriyi elinde tutan bu büyük patronlar artık yaşlanmışlar, birer birer ellerini eteklerini bu alandan çekmeğe başlamışlardı. Harry Cohn ölmüştü. Bir otomobil kazası Jack Warner'in adını sinema dünyasından silmişti. Louis B. Mayer "Metro — Goldwyn — Mayer" in sonuncu "M" si, önce endüstriden uzaklaşmak zorunda kalmış, sonra da ölüvermişti. Bir elinde İncil, öteki elinde ise aşağılık seks hikâyeleri bulunan Cecile B. De Mille adı, artık kayıplara karışmıştı. Sam Goldwyn köşesine çekilmiş gibiydi. Adolphe Zukor'u anan artık kimse kalmamıştı. Zanuck bile, geniş ekran sistemini geliştirerek Cinemascope'un varlığını kabul ettirmesiyle biten büyük kumarı göze alarak, 1954 sonrasında Hollywood'a az çok canlılık getirmesine rağmen, bugün Amerika dışında çalışıyordu. Kısacası, "büyük patronları" nı birer birer kaybeden Holly-

Marilyn Monroe
Grevcibaşı

wood aynı anda beklenmedik bir olayla karşılaştı. Daha düne kadar patronların ağzının içine bakan oyuncular, şimdi kendi bağımsızlıklarını ilân ediyorlardı. Bir zamanlar "pâtronlar" ın bitip tükenmez gayretleri neticesinde, halka oyuncululukları âdeta zorla kabul ettirilen aktörler; beyaz perdeye ancak "prodüktörün yatağından" geçilerek gelinebileceği prensibinin sarsılmaz birer delili olan güzel kadınlar, nasıl olmuşsa olmuş, değişivermişlerdi. Kendi adlarına şirketler kuruyor, oyuncular, senaristler, rejisörler ile sözleşmeler yapıyor, film çevirmeğe kalkışıyorlardı. İlkin ne yapacaklarını şaşıran prodüktörler, az sonra bu oldu bittiyi kabul etmekten başka çıkar yol göremiyorlardı. Kendi yarattıkları mabutları yıkmalarına artık imkân kalmamıştı. Stüdyolarının bomboş kalmasını görmektense, bunları, "yeni patron" olan oyunculara kiraya verip, kendilerine bir gelir kapısı açmaktan başka çıkar yol kalmamıştı. Büyük vergiler de, prodüktörleri bu durumu kabule zorluyordu. Artık Rock Hudson'lar, Kirk Douglas'lar, Tony Curtis'ler, John Wayne'ler, Marlon Brando'lar, Marilyn Monroe'lar ve daha bir yığın değerli veya değersiz kadın, erkek oyuncular Hollywood'da söz sahibi olmuşlardı.

60 ın Hollywood'u...

Hollywood 1960 yılına girerken, yepyeni bir manzara gösteriyordu. Eski kuşağın büyük patronlarının adı bile unutulmağa başlarken, endüstri bir yandan ağır vergilerin yükü altında parçalanıyor, bir yandan da oyuncu veya rejisörler tarafından kurulan sayısız, bağımsız şirketler Hollywood'un, görünüşünü değiştiriyordu. Bu şirketlerden çoğunun filmlerini Amerika dışında yapması, endüstrinin belini iyice bükmekteydi. Esasen, mahut Komite'nin faaliyeti sonunda değerli rejisörlerle senaristlerin bazılarını ya Avrupa'ya kaçırmış, ya da işten uzaklaştırmış olan Hollywood, yaratıcılık ve bağımsızlık düşmanı bir zihniyete dayanamıyarak, bazı yeni rejisör ve oyuncuların da son yıllarda, yabancı memleketlerin yolunu tutmasıyla, kadroca iyice zayıflamıştı.

Grev ise, oyuncu, rejisör ve yazarların Hollywood'a karşı kesin olarak mücadeleye girişmelerinden başka bir şey değildi. Grevciler, televizyona satılması muhtemel filmler üzerindeki hisse meselesinden faydalanarak, büyük şirketlere endüstride artık sözü geçenin kim olduğunu bağırta bağırta kabul ettirmek istiyorlardı. İşin önemli olan yanı, grevcilerin isteklerini daha şimdiden yarı yarıya gerçekleştirmiş bulunmalarıydı.

S P O R

Spor - Toto

Totonun istikbali...

Kısa boylu, esmer ve güleç yüzlü bir adam son derece nazik bir şekilde, gazetecilere şunları söylüyordu: "Bayram, spor totoda daha büyük hasılat temin etmemize fırsat ve imkân vermedi. Bu sebeble iştirak nisbetinin önümüzdeki haftalarda yükseleceğini sanıyorum. Organizasyon gün geçtikçe yerine oturacaktır..." Bu sözleri söyleyen Beden Terbiyesi Umum Müdürü ve Türk Spor Totosunun kurucusu Mehmet Arkan, ilk haftalardaki fiyaskonun bütün vebalini, bigünah bayrama yüklemekte mahzur görmüyordu.

Halbuki spor totonun geleceği hiç te Umum Müdürün sandığı gibi parlak değildi. Satılan bilet sayısı ve toplanan gelir, dediklerinin tam aksine olarak, azalmaya doğru gidiyordu. Bunun sebebleri ne idi? Bütün bunlar araştırılmalı, aksaklıklar ve eksiklikler ortaya çıkarılmalı, çare bulma yoluna gidilmeliydi. Yoksa spor toto idarecilerinin gözle görülür, elle tutulur derecede belirli hataları bir kenara atılarak bütün suç "bayram"a yükletilemezdi. Spor toto herşeyde olduğu gibi yine idari hataların kurbanı olmuş, daha ilk haftasında degresif bir istikamete yönelmişti. Hatalar sayılamayacak kadar çoktu.

Hatalar zinciri

Bir kere hataların en büyüğü, teşkilâtta hakim olan havanın, ticarî zihniyetten uzak bulunması idi. Bütün batı memleketlerinde büyük reklâm kampanyalarıyla sağlanan müsait atmosfer içinde kurulup gelişen spor toto aynı müsait zemini bizde bulamamıştı. Bütün reklâm ve öğreticilik görevi sadece, -kendi satışı için bu işe önem veren- Akşam Gazetesinin spor sayfasına bırakılmıştı. Bu gazete spor toto kuponları yayınlamış, okuyucularına nasıl spor toto oynanacağını öğretmiş ve nihayet müsabakalar tertip ettirerek spor totoyu onlara sevdirmişti. Daha sonra diğer gazeteler de bu işe başlamışlar spor totonun reklâmını yapmışlardı. Öte yandan, Spor Toto İdarecileri hallerinden son derece memnun bir kenara çekilmiş gazetecilerin çalışmalarına, söz düştükçe vernikleri beyanatlarla katılıyorlardı.

Mehmet Arkan
Bayramın günahı ne?

İkinci büyük hata, Spor Toto Başbayiliğinin bir bankaya verilmesiydi. Ancak, teşkilât bu hususta bir dereceye kadar haklı sayılabilirdi. Zira, başbayiliğe o derecede büyük ilgi gösterilmiş, siyasî nufuzlardan o kadar çok faydalanmak isteyenler olmuştu ki, demokratlar arasında hizipleşmelerin patlak vermesine ramak kalmıştı. Spor Toto idarecileri, başbayiliği devlet iştirakinin fazla olduğu bir resmî bankaya vermek suretiyle her türlü tehlikeden kendilerini korumuş oluyorlardı. Bu banka ise, spor toto mevzuunun tamamen yabancısı olduğu gibi bazı kayıtlarla da bağlı idi. Onun içindir ki, onların da çalışmaları serbest olmadı. Bayiliklerin, dağıtılmasında yukarıdan gelen telefonlar ve üzerlerinde hatırlı kişilerin adları yazılı kartvizitler ön plâna geçmiş, bulundukları yerlere göre çok satış yapabilecek bir çok kimse bayilik alamamıştı.

Spor totonun sadece üç şehirde oynatılmasının eksikliğine bir de oynama müddetinin kısa tutulması eklenince, üçüncü büyük hata kendiliğinden ortaya çıkmış oluyordu. İstanbulda perşembe, İzmirde çarşamba günü öğleye kadar olan müddet elbette ki, spor toto oyuncusu için kâfi bir zaman değildi. Bu mevzuda yine cimrilik ve hesabîlik başrolü oynamış, İstanbul ve İzmirde "Ankaraya vasıta yokluğundan müddetin kısa tutulduğu" gibi gülünç bir düşüncenin ileri sürüldüğü görülmüştü. Halbuki İstanbulla Ankara arası otomobille 5-6 saattir ve Ankara ile İzmir arasında da hergün muntazaman uçak seferleri vardır. Fakat hernedense banka "koyun gelecek yerden kaz esirgiyor", kuponların trenle ve ucuza gönderilmesini uygun görmektedir.